

TÜRKİYE CUMHURİYETİ  
ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI  
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

SEFARADİ ÇEVİRİ EDEBİYATINA BİR ÖRNEK:  
*LA BİLYA DE LA MUERTE*  
(İnceleme, Latin Harflerine Dönüştürme ve Türkçeye Çeviri)

Yüksek Lisans Tezi

Hazal TAŞPAZAR ÖNDOĞAN

ANKARA-2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ  
ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI  
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**SEFARADİ ÇEVİRİ EDEBİYATINA BİR ÖRNEK:  
*LA BİLYA DE LA MUERTE*  
(İnceleme, Latin Harflerine Dönüştürme ve Türkçeye Çeviri)**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazal TAŞPAZAR ÖNDOĞAN**

Tez Danışmanları

Prof. Dr. Hayal Şebnem ATAKAN

Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI

ANKARA-2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ**  
**ANKARA ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI**  
**İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**SEFARADİ ÇEVİRİ EDEBİYATINA BİR ÖRNEK:**  
***LA BILYA DE LA MUERTE***  
**(İnceleme, Latin Harflerine Dönüştürme ve Türkçeye Çeviri)**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanları

Prof. Dr. Hayal Şebnem ATAKAN

Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI

**TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ**

**Adı ve Soyadı**

1- Prof. Dr. Hayal Şebnem ATAKAN

2- Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI

3- Doç. Dr. Erkan YURTAYDIN

4- Doç. Dr. Tuğçe ERDAL

5- Dr. Öğr. Üye. Zeynep KAYACIK

**Tez Savunması Tarihi**

11/07/2024

**T.C.**  
**ANKARA ÜNİVERSİTESİ**  
**Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne**

Prof. Dr. Hayal Şebnem ATAKAN ve Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI danışmanlığında hazırladığım “SEFARADİ ÇEVİRİ EDEBİYATI: *LA BİLYA DE LA MUERTE* ÖRNEĞİ (Ankara-2024)” adlı yüksek lisans tezimideki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

26.07.2024

Hazal TAŞPAZAR ÖNDOĞAN

## İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
EKLER DİZİNİ.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: SEFARADİLER VE SEFARADİ EDEBİYATI.....	4
1.1. Büyük Sürgün Öncesi İber Yarımadasındaki Yahudiler.....	4
1.2. Büyük Sürgün ve Osmanlı Sefaradileri.....	6
1.2.1. İzmir Yahudileri.....	8
1.2.2. Yahudilerin Eğitim Sistemi ve <i>Alliance Israélite Universelle</i> Okulları.....	10
1.2.3. Sefaradi Edebiyatı, Basın ve Yayıncılık.....	11
2. BÖLÜM: YAZAR, ÇEVİRMEN, ESER HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE İNCELEME.....	15
2.1. Yazar Hakkında.....	15
2.2. Çevirmen Hakkında.....	16
2.3. Eser Hakkında.....	17
2.3.1. Eserin Biçim Özellikleri.....	18
2.3.2. Eserin İçerik Özellikleri.....	20
2.4. Eserin Tarihsel Açıdan İncelenmesi.....	21
2.5. Eserin Edebi Açıdan İncelenmesi.....	22
2.5.1. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri.....	35
2.6. Çeviribilim Açısından İnceleme.....	37
2.6.1. Fransız Çeviri Tarihi.....	37
2.6.2. Eserin Ladino Çevirisi ve Özellikleri.....	38
3. BÖLÜM: ESERİN LATİN HARFLERİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ.....	48

<b>3.1. Eserin Latin Harflerine Çeviri Yazısı .....</b>	<b>48</b>
<b>3.1.1. Eserin Latin Harflerine Çeviri Yazısında Kullanılan Yöntem.....</b>	<b>48</b>
<b>3.1.2. <i>Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte</i> .....</b>	<b>50</b>
<b>3.1.3. <i>Sala de pasatyempo</i>.....</b>	<b>64</b>
<b>3.1.4. Sözlükçe .....</b>	<b>67</b>
<b>3.2. Eserin Türkçe Çevirisi.....</b>	<b>75</b>
<b>3.2.1. Eserin Türkçe Çevirisinde Kullanılan Yöntem .....</b>	<b>75</b>
<b>3.2.2. Kızı Tarafından Mahkûm Edilen ve Kurtarılan Baba ya da Ölüm Bilyesi .....</b>	<b>79</b>
<b>3.2.3. Eğlence Odası.....</b>	<b>91</b>
<b>SONUÇ .....</b>	<b>94</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>100</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>108</b>
<b>ÖZET .....</b>	<b>128</b>
<b>ABSTRACT .....</b>	<b>129</b>
<b>RESUMEN .....</b>	<b>130</b>

## EKLER DİZİNİ

<b>Ek 1. Acemce Özgün Metin .....</b>	<b>108</b>
<b>Ek 2. <i>Harper's Magazine</i> Çizimleri .....</b>	<b>125</b>
<b>Ek 2.1. Anne, Baba ve Abby'nin Evdeki Çizimi .....</b>	<b>125</b>
<b>Ek 2.2. Cromwell ve Abby'nin Çizimi .....</b>	<b>126</b>
<b>Ek 2.3. İdam Edilecek Kişinin Seçildiği Anın Çizimi .....</b>	<b>127</b>

## KISALTMALAR DİZİNİ

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklamalar</b>
<i>Akt.</i>	Aktaran
<i>Ar.</i>	Arapça
<i>Arg.</i>	Aragonca
<i>Bk.</i>	Bakınız
<i>Fr.</i>	Fransızca
<i>İbr.</i>	İbranice
<i>İsp.</i>	İspanyolca
<i>İt.</i>	İtalyanca
<i>Kat.</i>	Katalanca
<i>Lad.</i>	Ladino
<i>M.Ö.</i>	Milattan Önce
<i>M.S.</i>	Milattan Sonra
<i>Port.</i>	Portekizce
<i>Rum.</i>	Rumca
<i>S.</i>	Sayfa
<i>St.</i>	Satır
<i>Tr.</i>	Türkçe

## ÖNSÖZ

2014-2019 yılları arasında İspanyol Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitim aldığım süreçte Sefaradilerin kim oldukları, İspanya'dan sürgün edilişleri gibi temel bilgileri edinmiş olsam da bu denli ayrıntılı inceleme fırsatı elde edememiştim. Esasen 2022 yılında başladığım yüksek lisans eğitimimde de başlangıçta bu konu üzerine bir çalışma gerçekleştirmeyi planlamamıştım. Sefaradiler üzerine çalışma yapmaya kesin olarak karar vermem bilgisine ve yönlendirmesine çok güvendiğim, bu konu üzerine uzun yıllar çalışmalar gerçekleştirmiş ve aynı zamanda tez danışmanım olan Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI sayesinde oldu. Kendisi konunun ilgimi çekip çekmediğini anlamam için ilk olarak “Kulüp” dizisini izlememi istemişti. Akabinde Ladino dili ve Sefaradiler üzerine bilgiler içeren çeşitli kaynakları paylaşmış ve son olarak Yozgat Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bünyesinde hazırlanan, kendisinin konuşmacı olduğu 10 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen “Yok Olmaya Yüz Tutmuş Beş Asırlık Bir Dil: Ladino” başlıklı bir çevrimiçi seminere davet etmişti. Sefaradiler üzerine önerdiği ya da paylaştığı her kaynak bana oldukça ilgi çekici gelse de bahsettiğim çevrimiçi seminer tam olarak ne yapmak istediğime karar verdiğim gün olmuştu. Genel olarak dillerin yapıları hakkında çalışma yapmaktan keyif aldığım için de çalışma konusu olarak hem Türkiye’de üzerine pek fazla çalışma gerçekleştirilmemiş hem de içerisinde dilsel inceleme de yapabileceğim 19. ve 20. yüzyıllar arasında Fransızcadan Ladinoya çevrilmiş bir eser üzerine incelemede bulunmaya ayrıca eseri Latin harflerine dönüştürmeye ve Türkçeye çevirmeye karar verdim.

Öncesinde konuyla ilgili yeterli bilgim bulunmadığı için bu çalışmayı yürütmek hayli zorlayıcı fakat öte yandan da bir o kadar keyifli oldu. İncelemesini gerçekleştirmek için seçtiğimiz *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* başlıklı eser için yapmam gereken ilk şey Raşi alfabesini (bir tür İbrani harfleri) öğrenmek oldu. Bunun için sayın

danışmanım Doğa Filiz SUBAŞI ile bir aydan fazla yüz yüze çalışmalar gerçekleştirdik. Raşi harflerini biliyor ve okuyor olduğum ana geldiğimde ise eserin Latin harflerine çeviri yazısını yapmaya başladım. Bu süreç hızlı gerçekleşiyor gibi düşünülse de çok aşına olmadığım bir dilin çeviri yazısını yapmak fazlaca hata yapmama neden oldu. Eserin içerisinde yazım yanlışlarının bulunması, bazı harflerin eksik ya da silik olması ya da İspanyolca biliyor olmamdan kaynaklı olarak kelimeleri istemsizce İspanyolcaya uyarlıyor olmam da bu hususta hata payımı artıran etkenler arasındaydı. Bu duruma ilişkin bahsedebileceğim en zorlayıcı durum ise bazı harflerin iki ses karşılığının olmasıydı. Örneğin bir harf hem “o” hem de “u”, başka bir harf hem “e” hem de “i”, bir diğer harf ise hem “c” hem de “ç” sesiyle okunabiliyor. Bu da kelimenin doğru yazımını bulabilme ihtimalimi düşürüyordu. Bu hataları ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için birçok kez çeviri yazısının kontrolünü yapmak sürecin uzamasına neden oldu.

Eseri Latin harflerine dönüştürme işleminden sonra Türkçeye çevirisini yapmak da sanıldığı kadar kolay olmadı. Çünkü hem çevirmenin cümleleri ifade ediş biçimi ve noktalama işaretlerini kullanma yöntemi hem de Ladino dilinde İspanyolca dışında yabancı kökenli çok sayıda sözcüğün bulunuyor olması eserin anlaşılabilirliğini hayli zorlaştırmıştı. Ladino diline ait sözlüklerin hem içerik hem de sayı bakımından az olması bu yabancı kökenli kelimelerin kolayca bulunamamasına ve dolayısıyla cümlenin tam olarak anlaşılmasına sebep oldu. Bu nedenle çevirinin tamamlanması da oldukça uzun sürdü. Bu gibi durumlarda eserin İngilizce aslından karşılaştırma yaparak kelimelerin anlamlarını çıkarmaya çalıştım. Durumu özetlemek gerekirse İbrani harflerini öğrenmeye başladığım zamandan eserin çevirisine kadar olan süre 4 aylık bir zamanı kapladı. Bu çalışmanın kanaatimce en öğretici olan yanı da bu süreçti. Zira yalnızca çalışmayı gerçekleştirmek için değil zorlansam da sabırla devam etmem gerektiğini de bu dönemde fark ettim.

Eserin çeviri yazısı ve Türkçeye tercümesini bitirdikten sonra 2018 yılından itibaren Varşova Üniversitesi (Polonya) İberya ve İbero-Amerika Enstitüsü'nde çalışmakta olan sayın

Dr. Marta Katarzyna Kacprzak'ın bir yüksek lisans öğrencisinin de tez konusu olarak *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eseri seçtiğini ve üzerine çalışmalar gerçekleştirdiğini öğrendik. Her ne kadar inceleme konusu bizim çalışmamızdan farklı olsa da onların da eserin Latin harflerine çeviri yazısını yapacak olmaları ve Temmuz 2024'te tez savunmasını gerçekleştirecek olmaları benim çalışma sürecimi daha da hızlandırmama neden oldu.

Tüm zorluklara rağmen lisans eğitimim süresince deneyimleme fırsatımın olmadığı bir çalışma alanı içerisinde bulunmama vesile olan bu süreç her şeyden önce sabırlı olmayı ve neyi nasıl yapmam gerektiğini öğretti. Ayrıca geleceğe dair yaptığım planlarımın şekillenmesine de büyük katkıda bulundu.

Gerçekleştirdikleri çalışmalarla hem kendi yollarına hem de bir çok öğrencinin çalışma sürecine ışık tutmuş olan, bu tezi kendileriyle birlikte yürüttüğüm için kendimi çok şanslı hissettiğim, Sefaradiler hakkında pek çok çalışma yürütmüş değerli hocam Doç. Dr. Doğa Filiz SUBAŞI'na ve İspanya tarihi başta olmak üzere pek çok alanda derin bilgiye sahip kıymetli hocam Prof. Dr. Hayal Şebnem ATAKAN'a çalışmamın her aşamasında tüm sorularıma açık yüreklilikle cevap verdikleri, yaptığım hataları her daim mazur ve anlaşılır gördükleri ve böyle bir çalışma serüvenin içine dahil olmamı sağladıkları için minnettarım.

Ayrıca kişisel kaynaklarına erişim sağlamamıza izin veren ve bu sayede *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserle çalışmama olanak tanıyan, otuzu aşkın kitabının yanı sıra pek çok makale kaleme almış ve Alman Yahudileri Tarihi Enstitüsü'nde (Hamburg) görev almış sayın Dr. Michael Studemund-Halévy'e çok müteşekkirim.

Tez çalışmamın en iyi ve en kapsamlı şekilde tamamlanması için kıymetli yorumlarını esirgemeyen tez jüri üyeleri Doç. Dr. Erkan YURTAYDIN'a, Doç. Dr. Tuğçe ERDAL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KAYACIK'a ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışmanın her aşamasında desteğini hissettiğim hem tez çalışmam için hem de duygusal açıdan çoğu zaman bakış açısına ve beni yönlendirmesine ihtiyaç duyduğum ve her an yardıma hazır olarak beklediğinden emin olduğum sevgili kardeşim Zeliha TAŞPAZAR başta olmak üzere bu uzun ve stres yaratan yolda tüm duygularıma yakından şahit olan, devam edebilmem için beni destekleyen sevgili eşim Hüseyin ÖNDOğAN'a ve yakınımnda olmasalar da sevgilerini ve anlayışlarını hissettiren tüm aileme teşekkürü borç bilirim.

## GİRİŞ

Bu tezin yazılma amacı 1492’de İber yarımadasından sürgün edilen Yahudilerin Osmanlıya gelişlerinden uzun bir süre sonra gerçekleştirdikleri çeviri çalışmalarından biri olan *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* (Kızı Tarafından Mahkûm Edilen ve Kurtarılan [Baba] ya da Ölüm Bilyesi) adlı eseri tarihi sürecin verilmesinin ardından dönemin çeviri yöntem ve üsluplarıyla birlikte edebi açıdan da incelemektir. Ayrıca Türkçeden ya da farklı bir dilden Ladinoya ödünçlenmiş kelimelerin tespit edilmesi ve eserin çağdaşlarıyla benzerlik gösterip göstermemesi de yine bu çalışma özelinde incelenen unsurlar arasında yer almaktadır. Ek olarak eserde sıkça yer verilmiş olan parantez içi açıklamaların dil kökeni bakımından tespitinin yapılması, bu açıklamaların tutarlı bir biçimde eserde yer alıp almaması da değinilen bir diğer unsurdur. Tarihi sürecin de dahil edildiği çalışmada eserin Türkçe fonetik alfabesi kullanılarak Latin harflerine çeviri yazısının yapılmasının ardından Türkçeye tercüme edilmesi bahsi geçen tüm alanlarda istenen incelemenin gerçekleştirilmesinin temel taşı oluşturulmaktadır.

Esasen eser ilk olarak Mark Twain tarafından General Cromwell zamanında yaşanmış gerçek bir hikâyeden esinlenerek kaleme alınmış ve 1901 yılında *Harper’s Magazine*’de yayınlanmıştır. 19. ve 20. yüzyılda İzmir’de faaliyet gösteren Efraim Melamed yayınevi tarafından Fransızcadan Yahudi İspanyolcasına<sup>1</sup> çevrilen bu eser hakkında mevcut kaynaklarda basım yılının ve yayınevini verilmesine karşın çevirmenin kim olduğu ile ilgili herhangi bir bilginin yer almaması ve eserin Fransızca aslına ulaşılammış olması bu çalışmanın en büyük sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Çünkü eserin Fransızca çevirisi ile karşılaştırma yapılarak özgün metne sadık kalma, çeviri hataları, çevirmenin eklediği ya da çıkardığı

---

<sup>1</sup> 1492 yılı ve ardından Kastilya ve Aragon Krallıkları’ndan göç ettirilen Yahudilerin gittikleri yerde konuştukları dilleri tanımlamak için kullanılan bu terimlerin Türkiye’deki yaygın kullanımı ve 2. Dünya Savaşı sonrası Sefaradilerin çoğunun tercih ettiği isim Ladinodur (Akt. Ulusal, 2019: 2-3).

bölümlerin tespit edilmesi gibi durumları ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle kıyaslama yapabilmek amacıyla hem 19. ve 20. yüzyılda Fransız çeviri yöntemleri hem de dönemin Ladinoya gerçekleştirilen çevirilerin yöntemleri incelenmiş ek olarak eserin İngilizce aslından yararlanılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için yapılmış olan araştırma nitel araştırma yöntemlerinden belge analizine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Sefaradi<sup>2</sup> çeviri edebiyatı dahilinde ele alınan eserde çeviri ilkelerinin gözetilip gözetilmediği, çevirmenin tercüme işlemine olan yaklaşımı ve Ladino dilinin sentezlenmiş yapısının eserin anlaşılabilirliği üzerindeki etkisi incelenmiş olan unsurlar arasında yer almaktadır. Çalışmanın konusu 19. ve 20. yüzyılda gerçekleştirilen Sefaradi çeviri edebiyatı ile sınırlandırıldığından, Sefaradilerin Türkiye’deki güncel yaşantılarından, edebi ilerleyişlerinden ya da çeviri çalışmalarından söz edilmemiştir.

Türkiye’de Yahudilerle ilgili tarihi, politik vb. alanlarda yapılmış çalışmalar bulunsa da edebi alanda yapılmış çalışma sayısı yok denecek kadar azdır.<sup>3</sup> Bu sebeple Fransızca aslından Acemce<sup>4</sup> yazılarak Ladino diline çevrilmiş bu eserin Latin harflerine çeviri yazısının<sup>5</sup> yapılması ve ardından Türkçeye tercüme edilmesi, ayrıca bu eser örneğinde Sefaradi çeviri edebiyatının

---

<sup>2</sup> 1492 yılında İber yarımadasından göç ettirilen Yahudileri tanımlamak için kullanılan sözcüktür.

<sup>3</sup> Türkiye’de edebi alanda yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Subaşı (2023), Yaycıoğlu (2009), Dağcı ve Arıkan (2021), Subaşı ve Ulusal (2023).

<sup>4</sup> “TDK Arapça kökenli Acemce sözcüğünü ‘Farsça ya da bu dille yazılmış olan’ şeklinde tanımlar. RAE ise kökeni Arapça *al’ağamiyya* olan *aljamía* sözcüğünün tanımını ‘Arap harfleriyle yazılan İspanyolca metin’ anlamının yanı sıra, ‘İbranice karakterlerle Yahudi İspanyolcasında yazılmış metin’ olarak vermektedir.” (Ulusal, 2019: 3) Mukadder Yaycıoğlu konuyla ilgili görüşünü “Arap ve İbrani alfabeleriyle oluşturulan İspanyolca metinlerde kullanılan yazı dili “aljamía” (acemce; yabancı dil) olarak adlandırılıyordu.” cümlesiyle ifade etmiştir (Yaycıoğlu, 2009: 66). Bu bakış açısına dayanılarak bu çalışmada da *aljamía* teriminin karşılığı olarak “acemce” sözcüğü kullanılmıştır.

<sup>5</sup> Yazılı bir metnin bir alfabeden başka bir alfabeyle aktarılması için kullanılan terimdir. “Çeviri yazısı konusu, ülkemizde Arap kökenli Türk alfabesiyle yazılmış metinlerin Latin kökenli Türk alfabesine aktarılmaya başlanmasıyla gündeme gelmiştir” (Ünver, 1993: 51). Çalışmada bu terim İbrani harfleriyle Yahudi İspanyolcasında yazılmış bir metnin Latin harflerine dönüştürülmesi için kullanılmıştır.

genel özelliklerinin incelenmesi, yapıtın hem edebi hem de dilsel incelemeyle erişilebilirliğini ve tanınırlığını sağlayacaktır. Ayrıca Yahudi İspanyolcasında yazılmış bu eserin Latin harflerine çeviri yazısının yapılmış olması İspanyolca bilen fakat özgün metni okuyamayanların ulaşmasına; Türkçeye çevrilmesi de İspanyolca bilmeyenlere ulaşmasına imkân sağlayacaktır.

Bu çalışmada İber yarımadasından Osmanlı topraklarına göç etmiş Yahudileri tanımlamak için Sefaradi; kullandıkları dili belirtmek için ise genel olarak Ladino zaman zaman da Yahudi İspanyolcası terimlerinin kullanımı tercih edilmiştir.

## 1. BÖLÜM: SEFARADİLER VE SEFARADİ EDEBİYATI

### 1.1. Büyük Sürgün Öncesi İber Yarımadasındaki Yahudiler

Yahudilerin çok eski zamanlardan beri İber yarımadasında yaşamış oldukları bilirse de tarihsel verilerin sınırlılığı nedeniyle yarımada ilk yerleşim zamanları konusunda net bir zaman belirtilememektedir. Çeşitli efsanelere göre bu tarih M.Ö. 6. yüzyıl iken bir diğerine göre ise M.Ö. 10. yüzyıldır. Ancak bu varsayımların tarihsel bir değeri yoktur (Díaz-Mas, 2006: 21-22). Yahudilerin İspanya'ya “Kral İspan'ın<sup>6</sup> Babil Kralı Buhtunnasr ile Kudüs'ü M.Ö. 586'da ele geçirdiği ve İberya yarımadasına 100 bin Yahudi esirle döndüğü” (El-Bekrî, 1968. Akt. İlhan, 2010: 10) bilgileri de Yahudilerin İspanya'ya yerleşim tarihleri ile ilgili verilen bilgiler arasında yer almaktadır. Yahudilerin adadaki varlığını kanıtlayan en eski belgenin ise 3. yüzyıla ait bir mezar taşı olduğu düşünülmektedir (Díaz-Mas, 2006: 22). Bu konuda verilebilecek bir başka örnek ise bazı araştırmacılara göre Yahudilerin 1. yüzyıldan itibaren İspanya'da yaşamış oldukları görüşü olmuştur (Güleryüz, 2005. Akt. Yayıoğlu, 2009: 65).

Her ne kadar yarımada gelişleri konusunda kesin ve doğru bir veri bulunmasa da uzun yıllar Hristiyanlarla birlikte yaşamış oldukları ve değişen krallıkların ardından zaman zaman çeşitli baskılara, yasaklara maruz kaldıkları bilinen gerçekler arasındadır. Yahudilerin Hristiyanların egemenliği altında yaşayışlarını zorlaştıran, ticari gelişimlerini sınırlayan ve halkı dini seçimlerine göre sınıf ayrımına maruz bırakan bu kısıtlamalar ve cezalar, 8. yüzyılda yarımadayı işgal eden Müslümanların ve izledikleri yönetim biçimlerinin, Yahudiler tarafından

---

<sup>6</sup> İspanyolcada “Hispan” ya da “Espán” olarak adlandırılan bu kralın Herkül'ün yeğeni ve mitolojik bir Tanrı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Cádiz şehrinin efsanevi olarak kuruluşunda önemli rol alan Kral İspan hakkında detaylı bilgi edinmek ve hakkında yazılan mitolojik öyküyü okumak için bk. Centro Virtual Cervantes “La fundación mítica de Cádiz”.

[https://cvc.cervantes.es/el\\_rinconete/anteriores/abril\\_11/07042011\\_01.htm](https://cvc.cervantes.es/el_rinconete/anteriores/abril_11/07042011_01.htm) (Erişim Tarihi: 30.06.2024)

sevecenlikle karşılanmasına neden olmuş, ilerleyen süreçte Müslüman egemenliğinde “Zima<sup>7</sup> Antlaşması” ile güvence altına alınarak ibadet özgürlüklerini, iç özerkliklerini ve mesleki faaliyetlerini geliştirme yetkilerini elde etmişlerdir (Galván Yañez, 1999: 47).

Hristiyanların Müslümanlar tarafından ele geçirilen toprakları “*Reconquista*<sup>8</sup>” hareketi ile geri almasının ardından da üç farklı dine mensup insanların bir arada yaşadığı çokdinli ve çokkültürlü bir yapı -zaman zaman yaşanan zorlu dönemlere rağmen- devam etmiştir. Fakat Yahudi ve Hristiyan toplulukları arasındaki ilişki 14. yüzyılda ortaya çıkacak olan ekonomik ve sosyal statü krizi ile büyük ölçüde değişmiştir. Yahudilerin yüksek mevkilerde iş bulmaları ve zamanla ticaret alanında uzmanlaşmaları halkın nefretini ve kızgınlığını üzerlerine çekmelerine neden olmuştur (Galván Yañez, 1999: 47). Ülke sınırları içerisinde Hristiyanlık üzerinden din birliğini sağlama arzusu da çeşitli kararların alınmasına neden olmuş ve bu sebeple Yahudiler ile Hristiyanlar arasında tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Durumun en belirgin örneği 1412-1414 yılları arasında gerçekleşmiş olan “*Disputa de Tortosa*” (Tortosa Tartışması) olmuştur. Çünkü bu tartışmanın akabinde pek çok hahamın vaftiz edilerek Hristiyan olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Díaz-Mas, 2006: 27).

15. yüzyıla gelindiğinde ise yaşanan iç savaş sonrasında Kastilya Krallığı’nın tahtına geçen Isabel (1474) ve eşi Fernando (1479) başlarda nispeten daha ılımlı bir yaklaşımda bulunarak Yahudileri kraliyet tebaası olarak görmüş ve hatta resmi dinin dışında başka bir dine inanmalarına müsaade etmişlerdir (Galván Yañez, 1999: 48). Fakat Engizisyon’un, Yahudilerin tehlike arz ettikleri gerekçesiyle Krallığa yapmış olduğu baskılar Isabel ve Fernando’yu 31 Mart

---

<sup>7</sup> Arapçadaki “Dad ya da Ddad (ض)” harfinin ses bakımından tam bir karşılığı olmaması nedeniyle İspanyolca kaynakta bahsi geçen vergi sistemi “dhimma” olarak verilmişken Türkçe kaynaklarda “zima” olarak verilmiştir. Yine aynı antlaşma Türkçe kaynaklarda “Zima Antlaşması” yerine “Zimmet Akdi” olarak anlatılmaktadır (bk. Şanal, 2019: 197).

<sup>8</sup> ‘Yeniden fetih’ anlamına gelmektedir.

1492’de Yahudileri sınır dışı etme kararını almaya zorlamıştır. Kimi tarihçilere göre alınan bu kararın sebebi göç ettirilen Yahudilerin mallarına el koyarak devlet hazinesini zenginleştirmekken bazılarına göre ise halk baskısı karşısında sarayın verdiği tavizdir. Konuyu sadece mantıksız bir dini fanatizme bağlayanların sayısı da oldukça fazla olsa da (Díaz-Mas, 2006: 27) nihai sonuç büyük sürgünün başlaması olmuştur.

## **1.2. Büyük Sürgün ve Osmanlı Sefaradileri**

Ulaşabildikleri her yere göç etmiş olan Yahudilerin sayısı kesin olarak bilinmese de yaklaşık yüz bin kişi olduğu düşünülmektedir. Gittikleri yerler arasında Portekiz (birkaç yıl sonra oradan da gönderilmeye zorlanmışlardır), İtalya, Hollanda, Fransa’nın güney kesimleri, Afrika’nın kuzeyi ve özellikle, güçlü Osmanlı İmparatorluğu’nun bulunduğu Doğu Akdeniz bulunmaktadır (Díaz-Mas, 2006: 28).

Göç edilen diğer yerlerle kıyasla Osmanlı İmparatorluğu’na yerleşen kişilerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmüştür. 1447 ve 1512 yılları arasında hüküm süren Sultan 2. Bayezid sürgün edilen Yahudileri kollarını açarak Osmanlı İmparatorluğu’na kabul etmiştir (Benbassa ve Rodrigue, 1995. Akt. Bürki, 2016: 392). Büyük sürgün sonrası İber yarımadasından gelen Yahudileri tanımlamak için “Sefardi/Sefaradi” sözcükleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu sözcükler İbranicede “İspanya” anlamına gelen “Sefarad” kelimesinden türetilmiştir.

İber yarımadasındaki varlıkları süresince Müslüman Araplarla uzun yıllar birlikte yaşamış olan Yahudiler bu kez farklı topraklarda fakat aynı dine mensup olan Türklerle bir arada yaşamaya başlamıştır. 1481-1512 yılları arasında Osmanlıda hüküm süren ve Yahudilere içtenlikle hoş geldiniz diyen Sultan 2. Bayezid, Endülüslü Emevîlerle hemfikir bir bakış açısından yola çıkarak devlete bir tür bağlılık biçimi olarak görülen millet sistemi içerisinde gayrimüslimlere uyguladığı “Zima Antlaşması”yla Yahudi halkı da sistemin bir parçası haline getirmiştir (Benbassa ve Rodrigue, 2004. Akt. Pardolou, 2023: 14). Antlaşma sonucu Osmanlı

hükümetine çeşitli vergiler ödeyen Yahudiler bunun sonucunda askerlikten muaf olmuş ve kendi ibadetlerini, kültürlerini diledikleri gibi yaşama hakkını elde etmiş olmalarına ek olarak özgürce kendi dillerini konuşmaya devam etmişlerdir (Bürki, 2016: 392).

Doğruluğu tartışılır olsa da Sultan II. Bayezid'in İspanyol Yahudileri ile ilgili olarak kurmuş olduğu "Benim krallığımla zenginleştirirken kendininkini fakirleştiren bir adamın zeki olduğunu düşünmemi nasıl istersiniz?" (Díaz-Mas, 2006: 69) tümcesi Sefaradilerin Osmanlı ekonomisine büyük katkı sağlayacağını göstermiştir. Yalnızca ticari alanda değil idari konularda da devlet hükümdarlarının güvenini kazanan Sefaradiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi alanlarına da etkili olmuşlardır. Nitekim Süleyman'ın halefi olan ve 1566-1574 yılları arasında tahta geçen 2. Selim, Yosef Nasi'yi Naxos<sup>9</sup> dükü ilan etmiş ve kendisine Tiberya Gölü<sup>10</sup> kıyısında bir bölge vererek himaye etmesini istemiş ve kendisine borç ödeme konusunda yaşanacak anlaşmazlıklar neticesinde tüm limanlardaki Fransız mallarına el koyma yetkisi vermiştir (Díaz-Mas, 2006: 72). Aron Rodrigue de "Los sefardies en el Imperio otomano" başlıklı yazısında Nasi'nin Sultan Süleyman'ın (1520-1566) ve 2. Selim'in (1566-1574) hüküm sürdüğü sürelerde Osmanlı İmparatorluğu maliyesinde çok önemli bir rol oynadığını belirtmiştir<sup>11</sup> (Rodrigue, 1992: 179).

Sefaradilerin İber yarımadasıyla olan etkileşimlerinin azalması dillerinin zaman içerisinde değişmesine neden olmuştur. Öyle ki 17. yüzyıla gelindiğinde, Yahudi İspanyolcası olarak bildiğimiz dilin özellikleri hem sözlü hem de yazılı alanda belirginleşmiş; aynı zamanda iş dünyasında, sinagoglarda, eğitimde kısacası genel olarak toplum yaşamında Akdeniz Yahudi

---

<sup>9</sup> Günümüzde Yunanistan'a bağlı olan bir adadır (Yunanca: Náξoç).

<sup>10</sup> Osmanlı döneminde Filistin'in Tiberya şehrinde bulunun bir göldür. Taberiye olarak da adlandırılmaktadır.

<sup>11</sup> Yosef Nasi'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeri ve yaptığı işler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Rodrigue, 1992: 179.

dünyasının araç dili olarak kendini kabul ettirmiştir (Minervini, 2008. Akt. Bürki, 2016: 392-393). Bu yeni dile İspanyol kökenli olması sebebiyle Spanyol, Spanyolit, Sefardi, Sefaradi; bu dili kullananların Yahudi olmalarına atfen ise Judezmo, Judyo, Jidyو gibi adlar verilmiştir. Bununla beraber Türkiye’de de yaygın kabul gören ve 2. Dünya Savaşı sonrası Sefaradilerin çoğunun tercih ettiği ad Ladinodur (Ulusal, 2019: 1-2). Sefaradilerin kullandıkları dili tanımlamak için “Yahudice” (Rosenfeld, 2009: 80) teriminin kullanıldığı da bilinmektedir.

### 1.2.1. İzmir Yahudileri

Sefaradiler büyük sürgün sonrasında göç ettikleri yerler arasında olan Osmanlı’da pek çok yayınevi kurmuşlardır. İstanbul ve Selanik’e ek olarak İzmir’de kurulan yayınevleri de Batı edebiyatından Ladino diline çevrilmiş eserlerin basımında ve okura ulaştırılmalarında büyük rol oynamışlardır. Bu çalışma dahilinde incelenen *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser de İzmir’de kurulmuş en ünlü matbaa olan Efraim Melamed’de basılmıştır. Bu nedenle İzmir Yahudilerini çalışmanın içerisine dahil etmek gerektiği düşünülmüştür.

Yahudilerin Osmanlı topraklarında yaşadıkları başlıca yerlerden biri olan İzmir’deki varlıkları 1492 sürgününün çok öncesine dayanmaktadır. Siren Bora’dan<sup>12</sup> edinilen bilgilere göre bazı araştırmacılar için bu tarih milattan önceki yıllara değin uzanmaktadır. Örneğin M.Ö. 325 yılında ölen Büyük İskender bugünkü İsrail topraklarını işgal ettiğinde Yahudileri İzmir çevresine sürdüğü bilinmektedir. Başka bir örnek vermek gerekirse M.Ö. 586 yılında Yehuda Devleti dağıldığında Fırat Nehri çevresine sürülen Yahudilerin bir kısmının İstanbul, İzmir, Efes ve Rodos’a yerleştiği görülmüştür (Galante, 1937. Akt. Bora, 1995: 25). 1492 sürgününden sonra göç eden Yahudilerin ise ilk olarak İzmir’e değil kent yakınlarındaki diğer

---

<sup>12</sup> Türkiye’de İzmir Yahudileri alanın uzmanı olan Siren Bora’nın İzmir Yahudileri ile ilgili yazmış olduğu bazı eserler için bk. Bora, 1995; Bora, 2023a; Bora, 2023b.

yerleşim yerlerine göç ettikleri görülmüştür. Zira o dönemde İzmir önemsiz, küçük bir kasaba konumunda kalmış ve tarihindeki savaşlar, yangınlar, doğal afetler nedeniyle Yahudilerin ilgisini çekmemiştir (Barnai, 1990. Akt. Bora, 1995: 25).

İzmir'in 1640 yılına gelindiğinde tüm Avrupa ticaretinin ana merkezi haline gelmesi (Goffman, 1990. Akt. Danon, 2020: 7) kentte gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin hız kazanmasıyla ve kentin coğrafi durumu ile ilişkili olmuştur. "Açık denizin etkisinden uzak sahili; sahile yakın mesafede suların derinleşmesiyle gemilerin rahat girip çıkmasını sağlayan körfezi" (Kütükoğlu, 1985. Akt. Bora, 1995: 21) gibi kentin sahip olduğu doğal avantajlar coğrafi konumuna örnek teşkil ederken Avrupa devletlerinin İzmir'de açmış oldukları konsolosluklar ve kente yerleştirdikleri tüccarlar (İhsan, 1985. Akt. Bora, 1995: 21) İzmir'in giderek ilgi çekici hale gelmesini sağlayan ticari faaliyetlere örnek gösterilmektedir. Şehrin Yahudilerin ilgisini çekmesindeki neden her ne kadar ekonomik sebeplerle ilişkilendirilebilir olsa da karşılaştıkları olumsuz tavırların da bu konuda etkili olduğu görülmüştür. Örneğin "Anadolu'yu kasıp kavuran Celali İsyanları, Yahudilerin soygun ve yağmalardan kaçarak İzmir'e sığınmalarına neden olmuştur" (Barnai, 1990. Akt. Bora, 1995: 27). Çeşitli sebeplerle yoğun olarak göç almaya başlayan İzmir'de 17. yüzyıla gelindiğinde farklı Yahudi göçmen gruplarına ait (Sefaradiler ve Portekiz Yahudileri) başlangıçta 6 adet, 17. yüzyılın sonunda ise 9 adet Yahudi cemaati bulunduğu görülmüştür (Barnai, 1992. Akt. Bora, 1995: 28). Yahudilerin kendilerini yönettikleri bir sistem olan bu cemaatlere "kahal" adı verilmiştir. Bu Osmanlı'ya göç etmiş tüm Yahudilerin içinde buldukları bir sistemdir. Her kahal kendine ait bir hahama ve sinagoga sahip olmuştur. 1394 yılında Fransa'dan, 1470 yılında Bavyera'dan sürgün edilen Yahudilerin benimsediği gibi Sefaradiler de bu sistemin bir parçası olmayı kabul etmişlerdir. Zamanla büyük kentlerde düzinelerce kahal oluşmuştur (Sertoğlu, 1969 ve Barnai, 1990. Akt. Bora, 1995: 13-14).

Osmanlı topraklarında barındıkları süre boyunca genel olarak ifade etmek gerekirse İber yarımadasındaki yaşantılarına nazaran kültürlerini, dinlerini ve geleneklerini devam ettirme konusunda daha rahat bir yaşam sürdürdükleri söylenebilen Sefaradilerin 16. ve 17. yüzyıllarda kendi altın çağlarını yaşamalarını, hatta “17. yüzyılda İzmir’in önemli liman kenti olmasında büyük rolleri olmasını” (Danon, 2020: 4) 18. yüzyılda ekonomik olarak çöküş dönemine girmeleri takip etmiştir. Bu ekonomik buhran dönemi 1860 yılında kurulan *Alliance Israélite Universelle*’in (Evrensel Yahudi Birliği) Yahudi cemaatleri kalkındırma çalışmalarına değin sürmüştür (Bora, 1995: 131-132).

### **1.2.2. Yahudilerin Eğitim Sistemi ve *Alliance Israélite Universelle* (Evrensel Yahudi Birliği) Okulları**

Sefaradilerin Osmanlı’da yaşadıkları süre boyunca batılı tarzda eğitim veren çeşitli okullar bulunmuştur. İtalyanlara ait olan ve eğitimden ziyade Yahudileri Hristiyanlığa yönlendirmek gibi bir misyonu bulunan “*Dante Alighieri*” (Díaz-Mas, 2006: 82) Almanlara ait olan “*Lipmann* (1856) (Nehama, 1978. Akt. Bürki, 2016 394) ve *Hilfverein der duetschen Juden*<sup>13</sup> (1907)” (Bürki, 2016: 395) okulları Avrupa tarzı eğitim veren okullara örnek verilebilecek kurumlar arasında yer almaktadır. Bu okullar arasında *Alliance Israélite Universelle* ise “Sefaradi dünyasında -özellikle Fransız hayat tarzı konusunda- adeta Batı’nın Truva Atı rolünü üstlenmiştir.” (Benbassa ve Rodrigue, 1995. Akt. Bürki, 2016: 395). 1860 yılında Fransa’da açılan bu okulun temel düşüncesi Doğu Yahudilerini modernleştirerek ve Batılılaştırarak hem maddi hem kültürel hem de ideolojik olarak çağdaşlarıyla aynı seviyeye getirmek olmuştur (Bürki, 2016: 394). 19. yüzyılın ikinci yarısına dek Hevrot ve Yeşivot<sup>14</sup>

---

<sup>13</sup> *Alliance Israélite Universelle* ile benzer bir kuruluş olan *Hilfverein der duetschen Juden* 1901 yılında Almanya’da kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Bürki, 2016: 395.

<sup>14</sup> Hevrot’ta 6-13 yaş arasındaki çocuklar Tevrat’ın ilk beş bölümünü, Peraşa’nın Yahudi İspanyolcasını ve bazen dört aritmetik işlemi öğrenmişlerdir. Yeşivot’ta ise bir üst seviyede eğitim verilmiştir (Galante, 1937. Akt. Bora, 1995: 153).

(Galante, 1937. Akt. Bora, 1995: 153) okullarında gelenekselci ve sınırlı bakış açısına sahip eğitim alan Yahudilerin *Alliance* okullarında eğitim almaya başlamaları beklenildiği kadar çabuk gerçekleşmemiştir. Çünkü otoritelerinin sarsılmasından ve yaşayacakları güç kaybından çekinen Yahudi önderleri, çocukların bu okullara gidebilmesini ancak okul binalarının eğitimin yanı sıra ibadethane olarak da kullanılmasısıyla kabul etmişlerdir (Galante, 1990. Akt. Bora, 1995: 158).

Belli bir kültür düzeyine ulaşmak ve yeni dünya düzenine ayak uydurabilmek amacıyla bu okullarda eğitim almaya başlayan Sefaradilerin hayatları zaman içerisinde değişmeye başlamıştır. Uzun yıllar Osmanlı bünyesinde yaşamış Sefaradilerin İber yarımadasından ayrılışlarının ardından hayatlarını devam ettirdikleri bu topraklarda yıllar boyu süregelen dil, kültür, gelenek gibi özelliklerini yavaş yavaş terk etmeye başlamaları oldukça muhtemel bir gerçek olarak görülmektedir. Bu durum çevreleriyle kurdukları iletişimin doğal bir yansıması olarak düşünülmelidir. Zira *Alliance* okullarının Sefaradilerin hayatına dahil olmasıyla birlikte okullarında verilen eğitimlerin Fransızca olmasından kaynaklı olarak Yahudi İspanyolcası yoğun bir biçimde Fransızcadan etkilenmeye başlamıştır. *Alliance* okullarında verilen bu eğitimlerin Sefaradilerin dilleri üzerindeki etkisi ve değişimine ek olarak bir başka yansıması da Sefaradi Edebiyatı'nda görülmüştür.

### **1.2.3. Sefaradi Edebiyatı, Basın ve Yayıncılık**

“Türk Sefaradi basını, Osmanlı basını ile eş zamanlı olarak 19. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlının modernleşme ve batılılaşma sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır” (Subaşı ve Ulusal, 2023: 608). Dönemin Türk gazetelerinde de var olan toplumu bilinçlendirme ve yeni olaylardan haberdar ederek dünya ile Türkler arasında bir bağlantı kurma misyonu Sefaradiler için de geçerli olmuş dünyadaki Yahudi cemaatleri arasında kuvvetli bir iletişim ağı kurarak yalnızca siyasi, toplumsal ve dini gündem ile değil, aynı zamanda roman, tiyatro gibi Sefaradi toplumunun uzak olduğu edebi türlerle tanışmalarına olanak sağlamayı da amaçlamışlardır

(Subaşı ve Ulusal, 2023: 609). Bu doğrultuda Osmanlı'nın büyük şehirlerinde pek çok matbaa kurulmuştur. Kurulan matbaalardan biri de bu çalışmanın ana konusu olan *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin basıldığı *Efraim Melamed* yayınevi olmuştur.

Yazılı edebiyat döneminde başlarda dini konularda salt kuramsal bilgi içeren ve öğretisel bir çizgiye sahip olan (Romero, 1992. Akt. Sánchez-Pérez, 2020: 4) Sefaradi edebi eserleri Batı edebiyatıyla tanıştıktan sonra yeni içerikler kazanmıştır. Bu durumun temel kaynağı Sefaradi okurların konu seçiminden kaynaklanmıştır. Çünkü “Sefaradi okurları kendilerini eğitmek ve zaman geçirmek için aşk, şefkat, acımasızlık gibi konuların işlendiği duygusal içerikli ve kolay romanları okumayı tercih etmiştir” (Romero, 1992. Akt. Pardalou, 2023: 25). Bu nedenle Borovaya'ya göre Ladino romanları iki sınıfa ayrılmıştır: aşk hikayeleri ve macera hikâyeleri (Borovaya, 2012. Akt. Karkason, 2023: 207). Kendi ürettikleri eserlerin doğrudan bu izlekleri işleyip işlemediğini kesin olarak bilinmemekle beraber, bu edebi türlerin ve içeriklerin Batı edebiyatından yapılan çeviriler sayesinde Sefaradi edebiyatına girdiği düşünülmektedir.<sup>15</sup> Her ne kadar yeni edebi türlerin Sefaradi edebiyatına dahil olmasıyla birlikte edebi olarak zenginleştikleri düşünülse de Ladinoya çevrilecek eserlerin rastgele seçilmesi, Osmanlıda yaşayan Yahudi okur kitlesi ile Batılı muadilleri arasında estetik bir kopukluk yaşanmasına, Batı edebiyatında çoktan modası geçmiş türlerin Sefaradi çevirmenler tarafından tercüme edilmesi de Sefaradi edebiyatının yenilenememesine ve özgün bir Sefarad külliyatının oluşamamasına neden olmuştur (Venuti, 219. Akt. Studemund- Halévy, 2023: 169-170).

Sefaradi edebiyatına olan tür ve içerik katkılarının yanı sıra çeviriler konusunda değinilmesi gereken bir diğer husus ise yapılan çevirilerin kaynak metinlere sadık kalma ya da

---

<sup>15</sup> 19. yüzyılın ortalarında Batı edebiyatından öykünülerek üretilen eserlere “*géneros adoptados*” adı verilmiştir. Detaylı bilgi edinmek için bk. Díaz-Mas, 2006: 194.

kalmama durumları olmuştur. Her Ladino yazarının az çok çevirmen olma özelliği taşıdığı 19. yüzyılın ortalarından itibaren çeviriler, Sefaradi dilinin ve edebiyatının ayrılmaz bir parçası olma özelliği taşımıştır. “Eğer kitap ehlini temsil etmek, diğer milletler tarafından değer ve saygı görmek istiyorsak o zaman insanlarımıza her şeyden önce entelektüel birikim vermeliyiz.” (Studemund-Halévy, 2023: 164) inancıyla çeviri çalışmalarına başlayan Sefaradi çevirmenler okuyucuların dilsel, kültürel ya da ideolojik olarak eserle uyum yakalayabilmeleri için bazen metnin başlığını, bazen bir paragrafı veya ayrıntı cümlesini atlayarak aktarım yapmış, bazen de -300 sayfalık bir eseri 20 sayfaya düşürecek kadar- özgün metni kısaltmıştır (Dimitriu, 2004. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 165-166). Tamir Karkason da bir yazısında çevirmenlerin özgün yapıtları kısaltmış olmalarını “Yüzlerce sayfaya yayılan romanlar sadece 16-32 sayfalık kitapçıklara dönüştürülmüştür.” cümlesiyle desteklemiştir (Karkason, 2023: 207). Ayrıca çevirmenler bazen tercüme sırasında eserin sonundaki satırları çıkarmış ya da daha mutlu bir sonla bitmesi için eklemeler yapmışlardır (Tourey, 2012. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 167). Başka dillerden Ladinoya tercüme edilirken kısaltılmış olan eserlerin mevcut olması ve yapılan bu çevirilerin ilk çeviri mi yoksa ikinci çeviri mi olduğunun bilinmemesi (Frei, 1999. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 163) Sefaradi Çeviri Edebiyatı üzerine yapılacak çalışmaların sınırlı bir alana sıkışmasına neden olmuştur.

Çeviri sırasında kaynak metinde yapılan değişiklikler kimi zaman da bahsi geçen kısaltmalarla değil sadece zaman çerçevesinin değiştirilmesiyle olmuştur. Bunun ne bir çeviri ne de bir uyarlama olduğunu söyleyen Halévy, eserin Yahudilikten ve Hristiyanlıktan arındırılmış bir şekilde başka bir zamana aktarıldığını (Studemund-Halévy, 2023: 166) belirtmiştir. Yoğun olarak Fransızcadan gerçekleştirilen çevirilerin yer aldığı 19. yüzyılda tercümelerin hepsi doğrudan olarak birincil kaynaktan yapılmamıştır. Çünkü metinlerden bazıları öncesinde başka bir dilden Fransızcaya çevrilmiş ve bu nedenle Sefaradi çevirmenleri dolaylı çeviri yapmıştır (Stackelberg, 1984. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 168). Fakat

okuyucular genellikle eserlerin bu özellikleri hakkında bilgilendirilmemiştir. Yani tercüman çevirmiş olduğu kitabın hangi basımını kullandığını, eserin asıl dilden yapılmış bir çeviri mi, yeniden çeviri mi yoksa dolaylı bir çeviri mi olduğunu belirtmemiştir (Yağcı, 2019. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 169).

Bunlardan bağımsız olarak Sefaradi edebiyatı ile ilgili yapılabilecek yorumlardan biri de eserler hakkında yeterli bilgiye zor ulaşma ya da hiç ulaşamama durumudur. “Yayıncılar, kitapçılar, kütüphaneler, dağıtım süreci, kitapçı kataloglarının sistematik değerlendirilmesi, kitap eleştirileri ve bunların Sefaradi basımında yayınlanması (Frei, 1999. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 163) gibi konularda ulaşılamayan ya da zor ulaşılabilen bilgiler Sefaradi edebiyatının incelenmesini hayli zorlaştırmaktadır. Borovaya durumla ilgili Ladino romanların sadece küçük bir kısmının başlık sayfasında yabancı kaynağın yazarının ve yeniden çevireninin adının yer aldığını genellikle sadece yabancı yazarın adının ya da sadece yeniden yazanın adını bulunduğunu veya hiç isim bulunmadığını (Borovaya, 2012. Akt. Karkason, 2023: 208) belirtmiştir. Yine aynı eserler için çevirmenin adının verildiği durumlarda yapmış oldukları işleri tanımlamak için “*trezladado* [çevrilmiş], *imitado* [taklit edilmiş], *adaptado* [uyarlanmış] ve *rezumido* [özetlenmiş] (Borovaya, 2012. Akt. Karkason, 2023: 208) gibi terimlerin kullanıldığını ifade etmiştir. Bahsi geçen belirsizliklere sahip olan ve çevirmenin hangi işlemi yaptığını söylediği<sup>16</sup> eserlerden biri de bu çalışmanın odağındaki *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser olmuştur.

---

<sup>16</sup> *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin Fransızcadan çevrilmiş olduğu eserin kapağında “*trezladado del franses*” (‘Fransızcadan çevrilmiş’) ifadesiyle belirtilmiştir.

## 2. BÖLÜM: YAZAR, ÇEVİRMEN, ESER HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE İNCELEME

*Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser 20. yüzyılın başlarında Fransızcadan Ladinoya tercüme edilmiş bir çeviri eserdir. Aslının Amerikalı yazar Mark Twain tarafından yazıldığı bilinen eser, bu sebeple dolaylı çeviri özelliği taşımaktadır. Daha açıklayıcı bir biçimde ifade etmek gerekirse ilk olarak İngilizce yazılmış, sonrasında muhtemelen Fransızcaya ve ardından Ladinoya çevrilmiştir.

### 2.1. Yazar Hakkında

Eserin aslı ünlü Amerikalı yazar Mark Twain'e aittir. Asıl adı Samuel Langhorne Clemens olan Twain doğruluğa, güzelliğe ve iyiliğe olan arzusunu eserlerine taşıması sebebiyle bir zamanlar “Amerikan Edebiyatının Lincoln'u” olarak anılmıştır (Yan, 2021: 41). Amerikancılık (*Americanism*) akımının en önemli yazarlarından kabul edilen Twain, bu akımın temel taşı olarak kabul edilen Püritenliği<sup>17</sup> toplumun içinde barındırdığı değer çarpıklıklarını vurgulamak ve eleştirmek için kullanmıştır (Yan, 2021: 42). Yalnızca Twain değil dönemin diğer pek çok yazarı da toplumu ahlaki yönden eğitmek, karmaşıklığa son vererek saflığa ve güzelliğe ulaşmak amacıyla aynı düşünceden beslenmiş ve eserlerinde Püritenliği işlemiştir. İnsan doğasının yüceliğine inanmış bir biçimde Püriten ruha olan övgüleri 19. ve 20. yüzyıllar arasında endüstrinin gelişmesine bağlı olarak bozulmaya başlayan toplum yapısını düzeltmek için kullanılan bir araç olmuştur (Yan, 2021: 42-43).

---

<sup>17</sup> Kubbealtı Lugatı'na göre Püriten, “Hristiyanlığı aşırı merasim ve kurallardan arındırıp aslına döndürmeyi amaçlayan, 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkmış katı görüşlü Presbiteryen tarikatının İngiltere ve Amerika'da yaygın olan bir kolu”dur. <https://www.lugatim.com/s/p%C3%BCriten> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

*Yaldızlı Çağ (The Gilded Age), Huckleberry Finn'in Maceraları (The Adventures of Huckleberry Finn)* ve *Tom Sawyer'in Maceraları (The Adventures of Tom Sawyer)* gibi Twain'in çok ünlü yapıtlarına ek olarak bu tezin ana konusu olan asıl adıyla *The Death Disk*, Ladino çevirisinde *La bilya de la muerte* ve Türkçe çevirisiyle "Ölüm Bilyesi" olarak adlandırılan eserin de Twain'in bu düşüncesi çerçevesinde kaleme alındığı görülmüştür. Zira eserin ana karakterlerinden olan albayı "Püriten bir asker" olarak tanımlamış ve ailenin gerçekleştirdiği dini ibadetlere, Tanrı'ya koşulsuz güven duyulması gerektiği fikrine eserinde yer vermiştir. Bunun yanı sıra Twain'in *Huckleberry Finn'in Maceraları* ve *Tom Sawyer'in Maceraları* adlı eserlerinde olduğu gibi *The Death Disk* adlı eserinde de Püritenliği çocukların gözlerinden anlatmayı tercih etmiş ve bu doğrultuda bir çocuğun zorluklarla cesurca mücadele edebileceğini, doğrulukta ısrarcı davranabileceğini okurlara göstermiştir.

## 2.2. Çevirmen Hakkında

Dönemin tercümanlarının genel olarak kimliklerini açık etmeme gibi bir eğilimleri olması sebebiyle eseri Ladino'ya çeviren kişiye ait kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1909-1910'da<sup>18</sup> çevrildiğini ve İzmir'de kurulmuş Efraim Melamed yayınevi tarafından basıldığını bildiğimiz eser, bu sebeple çalışma boyunca 19. ve 20. yüzyıl çevirmenlerinin genel olarak benimsedikleri yöntemler ve usuller doğrultusunda incelenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, *Kondonado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin tercümanın çağdaşlarıyla benzer yöntemler kullandığı görülmüştür. Asıl metnin kısaltılması, Hristiyanlıkla ilgili ifadelerin Ladino çevirisine dahil edilmemesi ve çevirmenin gerekli gördüğü yerlerde açıklama sözcükleri ya da cümleleri eklemesi gibi durumlara ek olarak eserin duygusal içerikli olması da bu bağlamda verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır.

---

<sup>18</sup> İbrani takvimine göre verilen tarihin belli olmaması sebebiyle 1909-1910'da çevrildiği belirtilen kitabın *Stanford Libraries* adlı kaynağa göre Ladino'ya çevirme tarihi 1910'dur. Bk. <https://searchworks.stanford.edu/view/8236942> (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

### 2.3. Eser Hakkında

Aslının Mark Twain tarafından yazıldığını (*The Death Disk*<sup>19</sup>) bildiğimiz eser muhtemelen önce Fransızcaya (*Le Disque de la Mort*), ardından da Fransızcadan Ladinoya çevrilmiştir. 19. ve 20. yüzyılda Ladinoya çevrilen eserlerin özellikleri göz önüne alındığında tercümanların kimliklerine çeviri eserde yer vermeme, hangi tarihte çevirinin yapıldığını belirtmeme gibi durumların, eserin Fransızca kaynak metni için de geçerli olduğu görülmüştür. Öyle ki Fransızca kaynak eser hakkında da edinilen bilgiler ne yazık ki sınırlı kalmıştır. Erişim sağladığımız kaynaklarda 1923 yılında “*Bureau du journal*” tarafından Frantz Funck-Brentano’nun 1909 yılında yazdığı *Madame Favart*<sup>20</sup> adlı eseriyle birlikte aynı kitap içerisinde yayınlandığını öğrenecek de sözü geçen eserde Fransızca tercümanın ismine rastlanmamış ve belirtilen 1923 tarihinin Studemund-Halévy’in vermiş olduğu 1909-1910 tarihinden epey sonra olduğu görülmüştür.

Eserin Fransızca versiyonuna ulaştığımız dijital kaynaklardan kitabın içeriği, hangi sırayla basıldıkları, kaç sayfanın *Le Disque de la Mort*’e ayrıldığı bilgilerine erişim

---

<sup>19</sup> Mark Twain tarafından yazılmış bu eserin 2021 yılında D. Kemal Tarım Tarafından Türkçe’ye çevrilmiş basımı bulunmaktadır. Bk. Tarım, 2021.

<sup>20</sup> Kitabın bir başlığı bulunmamaktadır. Uluslararası çevrimiçi kitap satışı yapan siteler üzerinden edinilen bilgilere göre 1923 yılında basılan kitabın ilgili eserin tek basılı kaynağı olduğu görülmüştür. (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

(Rakuten) <https://fr.shopping.rakuten.com/offer/buy/3782219743/excelsior-dimanche-n-38-madame-favart-par-funck-brentano-le-disque-de-mort-par-mark-twain-une-vocation-bicot-president-de-club-ressources-financieres-inattendues-un-renseignement-important.html>

(IberLibro) <https://www.iberlibro.com/revistas-y-publicaciones/Excelsior-Dimanche-Madame-Favart-Funck-Brentano-disque-mort/30247434647/bd>

(AbeBooks) Excelsior-Dimanche n° 38- Madame Favart par Funck-Brentano, Le disque de mort par Mark Twain, Une vocation, Bicot, président de club, ressources financières inattendues, Un renseignement important, Lequel? par Pierre Villetard par Collectif: (1923) Magazine&nbsp;/&nbsp;Périodique | Le-Livre (abebooks.fr)

sağlanamamıştır. Mark Twain'in diğer eserleriyle karşılaştırıldığında bu hikâyenin bilinirliğinin çok daha az olduğu ve -muhtemelen- ayrı bir kitap olarak basılmadığı görüşüne varılmıştır.

Kitabın Ladino versiyonunun iç kapağında kitap ücretinin 2 metelik olduğu, Fransızcadan tercüme edildiği ve Efraim Melamed yayinevinde basıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Bora'ya göre 20. yüzyıl başlarında İzmir'de kurulan ve 1901 ile 1924 yılları arasında faaliyetini kesintisiz olarak sürdüren İzmir'in en ünlü Yahudi Matbaası Efraim Melamed (Bora, 2023: 45) Ladino ders kitabı ve aralarında birçok tarihi romanın da yer aldığı kurgusal eser basımında uzmanlaşmıştır. 1904'te *Buketo de İstorias*, 1913'te *Libro de Pasatyempo e İnstruksyon* ve *Una Vengansa Salvaje*, 1916'da *Libro de İnstruksyon Religiosa* adlı eserler bu yayinevinde basılmış kitaplar arasında yer almaktadır (Bora, 2023: 45-46). Daha önce de belirtildiği gibi *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser de Efraim Melamed yayinevinin aktif olduğu dönemlerde Fransızcadan Ladinoya çevrilmiş ve basılmıştır. Erişilen bilgilerin sınırlılığı dönemin Sefaradi edebiyatı çevirmenlerinin kimliklerini açık etmeme konusundaki yaygın tavırlarının yinelendiğini göstermiştir.

### 2.3.1. Eserin Biçim Özellikleri

Bu çalışma çerçevesinde çeviri yazısı ve tercümesi gerçekleştirilen *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser 15 cm'dir<sup>21</sup> ve 28 sayfadan oluşmaktadır. Başlıkların *Meruba* (kare yazı<sup>22</sup>) ile verildiği eserin metin kısmı Acemce yazılmıştır; yani Raşi

---

<sup>21</sup> Eserin boyutuna erişim sağlanan kaynakta 32 sayfadan oluştuğu bilgisi yer almaktadır. Bu çalışmanın temel konusu *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı öykü olduğu için bu öykünün bitiminde yer alan 4 sayfalık kısa hikayelerin bulunduğu bölüm eserin sayfa sayısına dahil edilmemiştir. Bahsi geçen kaynak için bk. <https://searchworks.stanford.edu/view/8236942>

<sup>22</sup> Kare yazı ya da *meruba* M.Ö. 3. yüzyılda Arami alfabesinden evrilen bugünkü İbrani alfabesidir. Paleo-İbrani alfabesinden (M.Ö. 10. yy - M.S. 2. yy) biçimsel olarak farklı olan bu alfabe, harflerinin

harfleri kullanılarak Yahudi İspanyolcası dilinde yazılmıştır. Öykü Ulusal Raşi harflerini şu şekilde tanımlamıştır:

Adını Yahudi din bilgini Raşi'den (Rabi Selomo İshak de Troyes, 1040-1105) alan bu yazı biçimi ilk kez, bilinen basılı ilk İbranice kitap olan Tevrat'ta (Reggio Calabria, 17 Şubat 1475) (Iakerson 2012: 125-126) Raşi'nin yorumlarını kutsal metinden ayırabilmek amacıyla kullanılmıştır. Dini yorumlarda ve din dışı eserlerde kullanılan, sesli harf imlerinin olmadığı yarı eğik Raşi Yazısı XV. yüzyıldan XX. yüzyılın ilk yarısına dek Sefardi yayınlarının hâkim yazı karakteri olmuş ancak II. Dünya Savaşından sonra kullanım oranı azalmıştır. Günümüzde ise ağırlıklı olarak Latin harfleriyle yazılmış farklı yazı sistemleri kullanılmaktadır (Iakerson, 2012. Akt. Ulusal, 2019: 68).

Kitap her sayfaya genellikle 17 satır sığdırılacak şekilde tasarlanmış ve sayfalar hikâyenin anlatılmaya başladığı ilk bölümünden yayınevini tanıttımının yapıldığı kısma kadar eksiksiz bir biçimde numaralandırılmıştır. Ayrıca süslemelerden, görsellerden uzak oldukça sade diyebileceğimiz bir biçimde basılmıştır. Bazen paragraf geçişlerinde, bir kez de sayfa sonunda genellikle birbirinden farklı sembollerin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum simge kullanımının hem şekil hem de kullanım yeri bakımından belirli bir düzeninin olmadığını düşündürmüştür.

Kitabın boyutu, sayfa yapısı gibi bilgilere eserde yer verilmemiştir. İngilizce kaynak metnin yayınlanacağı *Harper's Magazine* dergisi için tasarlanmış görsellerin eserin Ladino basımında yer almadığı görülmüş, fakat bu görsellerin ilk olarak Fransız tercüman tarafından mı yoksa Sefardi tercüman tarafından mı kaldırılarak esere dahil edilmediği konusunda kesin bir yargıya varılamamıştır.<sup>23</sup>

---

şeklinden dolayı kare yazı, kökeninden dolayı ise Aşuri (Asur ülkesinden gelen) olarak adlandırılmaktadır (Ulusal, 2019: 68).

<sup>23</sup> Erişim sağlanan görseller de çalışma sonundaki ek listesine eklenmiştir.

Yapılan bu çalışma, Michael Studemund-Halévy'nin kişisel kaynakları arasında yer alan eserin dijital nüshası üzerinden gerçekleştirilmiş ve bu nüsha çalışmanın sonundaki ek listesi bölümünde sunulmuştur. Ayrıca yine dijital ortamda erişim sağlanan eserin başka nüshaları ile karşılaştırma yapılmıştır.<sup>24</sup>

### 2.3.2. Eserin İçerik Özellikleri

Eserin içeriği hakkında bilgi verilen *prefaz* (önsöz) kısmında yayınevinin bir dizi kısa kitap yayınladığı ve o haftaki diziye bu eserle başlanacağı bilgisi yer almaktadır. Ayrıca eserin ne denli acıklı bir hikâye barındırdığı da “Bu romanda sakın sözlerle ve gülünç ayrıntılarla yürekleri burkan, en gaddarların bile gözlerini yaşartan güçlü bir dram aktarılmaktadır.” (s. 4, st. 1-2) cümlesi ile okuyucuya önceden bildirilmiştir. Eserin konusunun acı ve hüzne dayalı olması dönemin edebi eserleri düşünüldüğünde şaşırtıcı olmamıştır.

“Sefaradi Edebiyatı, Basın ve Yayıncılık” başlıklı bölümde belirttiğimiz gibi 19. ve 20. yüzyıllarda Sefaradi edebiyatı genel olarak Batı’da üretilmiş aşk, şefkat ya da dram gibi türlerden beslenmiştir. Bu eserlerden biri de üzerinde çalıştığımız *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser olmuştur. Aslında çevirmen kaynak metinde yer almayan “*Kondanado i salvado por su ija*” (Kızı tarafından mahkûm edilen ve kurtarılan baba) ifadesiyle eserin Romantik Roman türü örneklerinden biri olduğunu okuyucularına hissettirmiştir. Başlıktan da tahmin edileceği üzere bir kızın ebeveynlerinden birini idam cezasına sürüklediği fakat sonradan kurtulmasını sağladığı, temelde acı ve hüzne dayalı bir hikâye

---

<sup>24</sup> Karşılaştırma yapılan diğer nüshaları incelemek için bk. Twain, 1835-1910. (Ulusal Kütüphane Sistem Numarası: 990017906110205171) [https://www.nli.org.il/en/books/NNL\\_ALEPH990017906110205171/NLI](https://www.nli.org.il/en/books/NNL_ALEPH990017906110205171/NLI) (Erişim Tarihi: 30.06.2024) *La bilya de la muerte: novella trezladado del Franses*. (Harvard Colloge Kütüphanesi, İbranice Kitaplar Bölümü, LA 0088.)

<https://searchworks.stanford.edu/view/8236942> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)

anlatılmaktadır.<sup>25</sup> Eserin Türkçe başlığında yer alan “Baba” ifadesi mahkûm edilen ve ardından kurtarılan kişinin tam olarak anlaşılması sebebiyle dahil edilmiştir. Dönemin okur kitlesinin okumaktan keyif aldığı drama dayalı eserlerden biri olan *La bilya de la muerte*'nin çok sayıda okura ulaşabilmek için bilinçli olarak seçildiği ve Ladinoya tercüme edildiği düşünülmektedir.

#### 2.4. Eserin Tarihsel Açıdan İncelenmesi

*Ölüm Bilyesi* adlı eserde yer alan hikâyeye gerçek hayatta İngiltere İç Savaşı döneminde General Cromwell'in yaşadığı bir olaya dayanmaktadır. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir:

1641 yılında Pembroke şehrinin belediye başkanı seçilen tüccar John Poyer başkanlığı süresince çeşitli iç savaşlar yaşamıştır. Bunlardan ilki 1642-1646 yılları arasında gerçekleşmiş ve o dönemlerde parlamento yanlısı Poyer bu savaşın kazanılmasını sağlamıştır. 1648'e gelindiğinde Pembroke kalesinin yeni bir orduya teslim edilmesine karşı çıkan Poyer bu kez parlamentonun karşısında yer almış ve şehirde parlamentoya karşı güçlü bir ayaklanmanın başlamasına neden olmuştur. Bölgede yaşayan eski parlamento üyesi Rice Powell ve Poyer'in kayınbiraderi Rowland Laugharne'in de desteğini alarak yeni orduya karşı harekete geçmiştir. Fakat bu orduyla mücadele edecek güçte olmayan Poyer ve arkadaşları 8 Mayıs 1648'de General Oliver Cromwell tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmıştır. General tarafından kuşatma altına alınan Pembroke'da uzun süre kalede saklanan Poyer Temmuz ayında Cromwell'e teslim olmuş ve Nisan 1649'da askeri mahkemede yargılanmıştır. Ayaklanmaların öncüsü olan bu üç kişi yargılama sonucu suçlu bulunmuş ve idam cezasına çarptırılmıştır. İçlerinden yalnızca birinin öldürülmesinin yeterli olacağı konusunda ikna edilen mahkeme heyeti kimin öleceğini kura çekerek belirlemeye ve bu hususta bir çocuktan yardım almaya

---

<sup>25</sup> General Cromwell döneminde gerçekleşen bu olayın 1909 yılında yayınlanan drama türünde kısa film versiyonun bulunduğu da edinilen bilgiler arasında yer almaktadır: *The Death Disk: A Story of the Cromwellian Period*.

karar vermiştir. Kura için iki adet “Hayat (*Life*)” yazılı kâğıdın arasına boş bir kâğıt eklenmiş ve bu boş kâğıdı alacak kişinin ölmesine karar verilmiştir. Poyer boş kâğıdı çeken kişi olmuş ve 25 Nisan 1649 sabahı Covent Garden’da vurularak infaz edilmiştir.<sup>26</sup>

## 2.5. Eserin Edebi Açıdan İncelenmesi

*Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser Gérard Genette’in *Anlatının Söylemi* adlı yapıtında yer alan eser inceleme yöntemlerine göre değerlendirilmiştir. Genette’e göre bir eser temelde “Anakroni”, “Anlatının Hızı”, “Sıklık”, “Kip” ve “Anlatılama Zamanı, Şahıs ve Anlatıcının İşlevi” olmak üzere beş bölümde incelenmektedir.<sup>27</sup>

Eser anlatının zamansal düzlemi ile incelendiğinde olayların kronolojik olarak ilerlemediği görülmüştür. Yani hikâyenin ana olayı olan bir albayın ölüme mahkûm edilişi akış esnasında geçmişe dönülerek anlatılmıştır. Genette bu duruma anakroninin alt başlığı olarak ele aldığı “Analepsis” adını vermiştir (Genette, 2020: 38-57). Eserin tamamını okuduğumuzda anlayabildiğimiz hikâyenin albay, karısı ve çocukları Anjel’in evdeki hallerinin anlatılmasıyla başlaması durumun akabinde farklı şeyler yaşanacağını düşündürürken aslında öncesinde olmuş bir olayın neticesi olduğunu fark etmek okurun merak duygusunun uyanmasını sağlamış

---

<sup>26</sup> Bu bilgiler dijital ortamda erişim sağladığımız “Dilekçeler ve Teminatlar: Elizabeth Poyer ve II. Charles” (*Civil War Petitions*) <https://www.civilwarpetitions.ac.uk/blog/petitions-and-reparations-elizabeth-poyer-and-charles-ii/> (Erişim Tarihi: 26.05.2024) ve “Poyer, John (died 1649), Mayor of Pembroke” (*Dictionary of Welsh Biography*) <https://biography.wales/article/s-POYE-JOH-1649#c=0&m=0&s=0&cv=0&manifest=https%3A%2F%2Fdamsssl.llgc.org.uk%2Fiiif%2F2.0%2F5185275%2Fmanifest.json&xywh=1094%2C787%2C368%2C297> (Erişim Tarihi: 26.05.2024) adlı kaynaklar üzerinden edinilmiştir.

Bu olayın ve John Poyer’in eşi Elizabeth Poyer’in infazdan sonraki durumunu anlatan Lloyd Bower tarafından yazılmış ve 2020’de basılmış *John Poyer, the Civil Wars in Pembrokeshire and the British Revolutions* adlı bir kitap bulunmaktadır.

<sup>27</sup> İlgili konu hakkında detaylı bilgi için bk. Genette, 2020.

ve sonunun tahmin edilebilirlik oranını azaltmıştır. Bu nedenle olay kurgusunun başarılı bir şekilde işlendiği düşünülmektedir.

Esasen eserin öyküsü gerçek bir hikâyeden esinlenerek yazılmıştır. Amerikalı yazar Mark Twain'in, İngiliz General Oliver Cromwell'in askerlik yaptığı süre içerisinde başından geçen bir olayı kaleme alarak 1901 yılında Harper's Magazine'de yayınlamıştır. Ladino versiyonunda olaylar idam edilmek üzere olan bir albayın ailesine veda etmek için geldiği evindeki ortamın ve kişilerin duygularının tasvirleri ile başlamıştır. Başına gelenlerin üzüntüsünü eşiyile paylaştığı sırada eserin ana karakterlerinden olan kızları Anjel hikâyeye dahil olmuştur. Yaşananlardan ötürü duyduğu üzüntünün ve kızına olan büyük sevgisinin etkisiyle kızına sıkı sıkıya sarılan albayın bu hareketi küçük kızı biraz sinirlendirmiş ve babasını affetmek için ondan kendisine çok üzücü bir hikâye anlatmasını istemiştir. Babanın kendi başına gelenleri başkasının yaşamış olduğu gerçek bir hikâyeye gibi anlatmaya başlaması olayların akışına ivme kazandırmıştır.

Anne, eşiyile birlikte geçirdikleri son dakikaların olduğunu bilmesinin de verdiği acıyla albayın anlattığı hikâyeye karşısında göz yaşlarına hâkim olamamış ve akabinde kızı tarafından olayın kötü sonuçlanmayacağı, bu yüzden ağlamaması gerektiği konusunda uyarılmıştır. Fazlaca dram barındıran bu sahne birkaç kez generalin askerlerinin dışarıdan gelen ayak sesleriyle bölünmüş, albay ve eşinin ne denli korktuğunu okurlara hissettirmiştir. Beklenildiği üzere sonunda vakit gelmiş ve üstlerinin emirlerine itaatsizlik ettiği gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırılan albay, General Kramvuel'in<sup>28</sup> askerleri tarafından idam edileceği kuleye götürülmek

---

<sup>28</sup> Eserin ana karakterlerinden olan ve aynı zamanda gerçek hayatta da yaşamış olan Cromwell'in ismi eser ve gerçek yaşam arasında anlam karmaşası yaratmamak amacıyla iki farklı şekilde kullanılmıştır. Bu doğrultuda gerçek yaşamdan ve İngilizce metinden söz edilirken "Cromwell"; Ladino eserden bahsederken "Kramvuel" kullanımı tercih edilmiştir.

üzere evinden alınmıştır. Anjel'in bir önceki gece olanların ardından annesinin hastalandığını, ne denli kötü durumda olduğunu babasına haber vermek için kuleye gitmeye karar vermesiyle eserin en ilgi çekici ve bir o kadar da acıklı olan bölümü başlamıştır.

Suçlu bulunan albayların hepsini cezalandırmak yerine içlerinden birini seçerek sadece onu idam etmenin yeterli olacağını ve diğerlerinin bu durumdan ders çıkaracağını düşünen general, bu seçimi nasıl yapacağına başlangıçta karar verememiş ve ardından bir çocuktan yardım almaya karar vermiştir. Bu çocuk tahmin edileceği üzere kuleye babasına annesinin durumunu haber vermek için gelen Anjel olmuştur. Küçük kızla tanıştıktan sonra kendisi için bir şey yapmasını isteyen general, Anjel'in eline iki adet beyaz, bir adet de renkli bilye vermiş bunları perdenin arkasında kalan odada bir elleri açık olarak bekleyen idam edilecek üç albaya dağıtmasını istemiştir. Bunu neden yapması gerektiğinden ya da içerideki kişilerin öldürülmek üzere olduklarından bihaber olan Anjel içeri girer girmez babasını sırtından tanımış ve renkli olan bilyeyi babasının avucuna koymuştur. Çünkü en güzel bilyenin renkli olan olduğunu ve onu babasının alması gerektiğini düşünmüştür. Küçük kız kimin öleceğini belirleyecek olan bilyenin renkli olan olduğunu bilmeden, sevgisinin bir göstergesi olarak böyle bir davranışta bulunsa da yapmış olduğu seçimle büyük bir trajediye neden olmuş ve okurları bu durumla baş başa bırakmıştır. İdam edilmek üzere olan diğer albayların dahi göz yaşlarına hâkim olamadığı bu sahne şüphesiz eserin en çarpıcı noktası olmuştur.

İstmeden babasının idam cezasını onaylamış olan kız, annesi kötü durumda olduğu için babasının kendisiyle birlikte eve gelmesini istemiş, fakat bu isteği hem babası hem de diğer görevli askerler tarafından reddedilmiştir. Babasının ne sebeple orada olduğunu bilmesi de kendisiyle gelemeyecek kadar meşgul olduğunu düşünen Anjel, bu duruma çok sinirlenmiş ve derhal generalin yanına gitmiştir. Annesinin hasta olduğunu, bu yüzden babasını eve götürmeye geldiğini ama askerlerin onu bırakmadığını söylemiş ve generalden kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Tanıştıkları esnada Anjel'i kendi kızının küçüklüğüne benzeten ve bu

nedenle Anjel'in isteklerini yerine getireceğine söz veren General Kramvuel, olayların ne denli trajik bir hal aldığına farkına varmış ve uygulamak üzere olduğu ölüm cezasından "Bu kızın emirlerini benim kendi emirlerimmiş gibi dinleyin ve mahkûmu hemen serbest bırakın. Mahkûm bağışlandı." diyerek vazgeçmiştir. Bu sayede eser mutlu bir sonla bitmiştir. Başlıkta da anlatılmak istediği üzere bir baba hem kendi kızı tarafından -istemeden de olsa- ölüme mahkûm edilmiş hem de yine kızı tarafından bu cezadan kurtulmuştur. Generalin albayların idam cezasının kalktığını bildiren sözleri eserin son cümleleri olmuştur.

Daha önce bahsedildiği gibi olayın 21 Nisan 1649 tarihinde yaşanmış gerçek bir olay olduğu bilinmektedir. Yazar zaman tasvirini çok ayrıntılı bir biçimde yapmamıştır. "Kıştı, çoktan gece olmuştu [...]" (s. 4, st. 3) cümlesiyle başlayan öyküde zamanla ilgili ayrıntıların eserin hemen başında verilmesi olayların dar bir zaman aralığında geçtiğini göstermiştir. Ayrıca zamanın bu şekilde belirtilmesi yani güneşli bir yaz gününde değil, soğuk ve karanlık bir zamanda yaşandığının söylenmesi eserin hüznü havasını güçlendiren bir öge olarak karşımıza çıkmıştır. Olay akışı sırasında aradan ne kadar süre geçtiği hakkında bilgi verilmemiştir. Bu nedenle albayın mahkemece idama mahkûm edilişi ile kızının onu ölümden kurtardığı ana kadar geçen sürenin çok uzun olmadığı tahmin edilmektedir.

Hikâyenin anlatılmaya başlandığı mekân olarak karşımıza çıkan albayın evi, hüznü ve kederli bir havanın olduğunu aktarabilmek için karanlık ve sessiz bir yer olarak tasvir edilmiştir. Dışarıdaki askerlerin ayak seslerinin belirgin bir biçimde duyuluyor olması evin tek katlı ve sokağa yakın bir yerde konumlandığını düşündürmektedir. Albayların yargılanmak üzere götürüldükleri Londra'da bulunan kule eserde yer alan bir diğer mekândır. İngilizce aslına konu olan olayın da Londra-İngiltere'de geçtiği göz önüne alındığında, çeviri eserdeki mahkûmların yargılanmak üzere Londra'ya götürülmesi, albay ve ailesinin Londra ya da yakınlarında bir şehirde yaşamış oldukları çıkarımını yapmamızı sağlamıştır. Her ne kadar aksi yönde eğilimleri olsa da çevirmen asıl kaynağa bağlı kalmış ve eserde geçen yerleri uyarlama

yapmadan aktarmıştır. Eserdeki her iki mekân da okuyucunun zihninde iç karartıcı bir görünüm çizmekte ve yazarın mekânları da olayın hüznüne dahil edecek biçimde tasarladığını göstermektedir.

Anjel'in babasıyla konuşmak üzere kuleye gitmesi, metinde belirtilmese de evleri ile kulenin arasındaki mesafenin çok uzak olmadığı fikrini akıllara getirmiştir. Çünkü yedi yaşındaki bir çocuğun koşarak uzaktaki bir kuleye gitmesi çok mümkün görünmemektedir. Öyle ki eserin İngilizce aslında da küçük kız kulenin evlerinden görüldüğünü yani evlerinin yakınında olduğunu söylemektedir.<sup>29</sup>

Olay örgüsü düşünüldüğünde ağırlıklı olarak işlenmiş olan acı, hüznün, umut ya da sevgi gibi izleklerden dolayı eser “dram” yahut “trajedi” türünde basılmış öykü kitapları arasına dahil edilebilecek olsa da metnin dini içeriğinin yoğun olduğuna da değinmek gerektiği düşünülmüştür. Hikâyenin başında anne ve babanın evdeki hallerinden söz edilirken “Başlarındaki bela hakkında konuşmayı yeni bitirmiş, ardından Tanrı'ya dua etmiş ve şimdi de bekliyorlardı.” (s. 4, st. 6-7) şeklinde bir ifadenin yer alması aslında dindar bir kimsenin zor durumda kaldığında sergileyeceği bir tavır olarak görülmektedir. Aynı şekilde Kramvuel'in her ne kadar öncesinde dini inancı hakkında bilgi verilmemiş olsa da idam edilecek askerlerden en azından ikisini kurtarabilmek için Anjel'den bir seçim yapmasını istemesi ve o sırada “Bana gönderdiği masum elçinin kimi seçeceğini Tanrı bilir. O her şeye kâdirdir!” (s. 22, st. 3-4) demesi ya da Anjel'in generale renkli bilyeyi verdiği kişinin kendi babası olduğunu ve artık onunla gelmesi gerektiğini söylediği sırada Kramvuel'in vicdanen rahatlamış bir şekilde “Demek bu yüzden sana böyle bir söz verme fikrine kapıldım. Şükürler olsun ey kudretli iyi ve bilgeliği sonsuz Tanrım!” (s. 28, st. 1-2) demesi eserdeki tevekkül örnekleri olarak karşımıza

---

<sup>29</sup> İngilizce özgün metinde Abby'in kuleyi gördüğünü söylediği cümleyi okumak için bk. <http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

çıkılmaktadır. Bu gibi örneklerden yola çıkıldığında anne, albay ve Kramvuel karakterlerinin dini inançlarına bağlı kimseler olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Ek olarak:

Yalnız kalan general hüznü düşünceye dalmıştı. Onu bu üç cesur subaydan en az birini infaza zorlamalarının çaresizliği içindeydi ama elinden hiçbir şey gelmiyordu, zaten mümkün olan her şeyi mahkûmlardan ikisini kurtarmak uğruna -uymak zorunda olduğu yasaları tamamen ihlal etmeden- yapmıştı. (s. 17, st. 5-8)

cümleleri aslında Kramvuel'in de albayları infaz etme fikrinden memnun olmadığını, en azından ikisini kurtarabilmek için kendince önlemler aldığını belirtmektedir.

Fransızca kaynak metinde yukarıdaki örneklerde geçen dini öğelerin nasıl işlendiği bilinmemekle birlikte metnin İngilizce aslı ile mukayese edildiğinde Hristiyanlık çerçevesinde metne dahil edildikleri tahmin edilmektedir. İngilizce metinde yer alan “O püriten bir askerdi.”, “Onlar Hristiyanlardı ve İncil’de insanların kendi canlarına kıymaları yasaklanmıştı.”<sup>30</sup> gibi cümlelerin Ladino çevirisinde görülmemesi çevirmenlerin Hristiyanlıkla ilgili net ifadeleri metinden çıkardığı fakat genel dini ibareleri değiştirmedini düşündürmektedir. Örneğin karakterlerin Tanrıya şükrettikleri ya da dua ettikleri kısımlar değiştirilmemiş veya çıkartılmamıştır. Bunun sebebinin bu ifadelerin Hristiyanlara özgü olduğunu belli edecek kesin yargılar içermemesi olduğu düşünülmüştür. Zira bir Yahudinin de aynı şekilde Tanrı’ya şükretmesi veya dua etmesi oldukça muhtemeldir.

Eserde ailesini çok seven albay bir babanın idam cezasıyla yüzleşmesi işlenmiştir. Bununla bağlantılı olarak gördüğümüz acı, hüznü, keder izlekleri olayla örtüşürken albay ve eşinin kızları Anjel’in umut içeren sözleri ve tavırlarıyla ters düşmektedir. Zira albay ve eşinin birlikte ya da ayrı olarak bahsedildiği bölümlerde umutsuzluğun, çaresizliğin, ölüm korkusu ve ağırlığının kesin bir biçimde hissedildiği, Anjel’in geçtiği bölümlerde ise umut, sevinç, sevgi

---

<sup>30</sup> Eserin İngilizce aslına ulaşmak ve verilen cümleleri okumak için bk. <http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

gibi duyguların aktarılmaya çalışıldığı görülmüştür. Albay ve eşinin, verilen idam cezası nedeniyle keder içerisinde olayı kabullenmeye çalışırken Anjel'in babasının anlattığı hikâyede dahi her zaman askerlerin ölmeyeceğini, ailelerinin üzülmeyeceğini söylemesi ve nitekim öyle de olması bu durum için verilebilecek en belirgin örneklerden biridir. Aynı bağlamda, albay idam edileceği yere götürülürken, eşi yataktan kalkamayacak kadar bitkin bir halde iken Anjel'in, babasının askerler arasında giderken arkalarından hayranlıkla bakması ve babasının ne kadar güzel yürüdüğünü söylemesi ebeveynler ve Anjel'in takınmış oldukları karşıt tavırlara örnek olarak gösterilebilir. Hikâyenin konusuna bakıldığında bu izleklerin işlenmesinin kaçınılmaz olduğu düşünülmelidir.

Yapıtta anlatılama zamanı olarak olayların akışında yani karakterlerin konuştuğu kısımlarda “Şimdiki Zaman”, anlatıcının akışı devam ettirdiği yerlerde ise “Geçmiş Zaman” kipleri kullanılmıştır. Bu nedenle eserin öykü türlerinde görülebilecek bir bakış açısına ve anlatım biçimine sahip olduğu düşünülmektedir. Örneğin hikâyenin tamamında betimleme tümcelerine yer verilmiştir. Kişilerin duygu ve düşüncelerinin tanımlanmasından mekân anlatımına kadar her şey okurun zihninde olayları canlandırmak ve hissettirmek amacıyla ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.

Dışarıda kuvvetli bir rüzgâr esiyordu ve her şey derin bir karanlık içerisindeydi. Evin içinde hüzünlü bir sessizlik vardı. (s. 4, st. 4) (Mekân Tasviri)

Askerlerin ve mahkûmların hareketsiz ve ayakta beklediği bu yarı karanlık odada olmaktan ilk başta mutluydu [...] (s. 22, st. 6-7) (Mekân Tasviri)

Tam o sırada sarışın, kıvrırcık saçlı güzel kız şemiz de nui (gecelik) giymiş büyük bir insan gibi kararlı bir havayla gülümseyerek yarı açık kapının arasından görüldü. (s. 5, st. 5-6) (Kişi Tasviri)

Örneklerden de anlaşılacağı üzere eserde anlatım türü olarak, betimleyici ve açıklayıcı anlatıma ek olarak öyküleyici anlatım tarzının da benimsendiği görülmektedir. Ek olarak eserde göze çarpan bir diğer nokta eserin tek bir bakış açısıyla yazılmamış olmasıdır. Anlatıcının olayları zaman zaman dışarıdan bir gözle yorumsuz olarak aktarmış olması eserin Gözlemci bakış açısıyla yazıldığını düşündürse de tüm olaylara hâkim olduğunu hissettirmesinin yanı sıra karakterlerin iç dünyasını da ele alması ve bu konuda bilgi sahibi olması, tanrısal (ilahi) bakış açısının da gözlemci bakış açısıyla birlikte kullanılmış olduğunu göstermiştir. Buna ilişkin verebileceğimiz örnekler arasında şu cümleler yer almaktadır:

Bekledikleri şey gelmekte çok gecikmeyecekti ve zavallı kadın bunu düşünerek titriyordu. (s. 4, st. 7-8) (Tanrısal Bakış Açısı)

Albay ve karısı sanki büyük bir tehlikeden kurtulmuşçasına derin bir nefes aldı ve ardından sanki hiçbir şey olmamış gibi baba sakince kızına döndü: [...] (s. 7, st. 6-7) (Tanrısal Bakış Açısı)

Askerler içeri girdi, subay silahı omzunda selam verdi, albay ise ayağa kalkarak karşılık verdi. [...] (s. 14, st. 7-8) (Gözlemci Bakış Açısı)

Albay'ın gelişinden bir saat sonra savaş mahkemesi heyeti büyük generalin huzurunda toplandı. Yargıç “onlardan, hepsinin yerine ölecek birini seçmelerini istedik <sup>[17]</sup>ama onlar yanıt vermeyi reddettiler” dedi. (s. 16, st. 6-7 / s. 17, st. 1-2) (Gözlemci Bakış Açısı)

Eserde yer alan kişilerin özellikleri ise şu şekildedir:

## **Angel**

Eserin ana karakterleri arasında yer alan Anjel, babasını ve askerleri çok seven yedi yaşlarında bir kız çocuğudur. Babasının hikâye anlattığı sırada “Albayları gerçekten çok severim,

kendilerine sarılmamı kabul ederler mi dersin?” (s. 13, st. 1-2) demesinden ya da babasının kuleye götürüldüğü sırada “Anne, baksana babam ne kadar güzel, ne kadar iyi yürüyor. O zaman babam şimdi kuleye gidecek ve albayları görecek.” (s. 15, st. 3-4) cümlesinden de anlaşıldığı üzere askerlere hayranlık boyutunda olan büyük ilgisi ve sevgisinin babasının da bir asker oluşundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü kendisi babasının cesur bir asker olduğunu ve idam edilmek üzere olan albayların yerinde olsa onun da aynı şeyi yapacağını söylemiştir. Bu cümlesi babasının onurlu bir asker oluşundan memnun olduğunu da göstergesidir.

Karamsarlıktan uzak, neşeli bir görünüm çizen Anjel’in fiziksel özellikleri ile ilgili verilen bilgiler arasında sarışın ve kıvrıkcık saçlı olduğu yer almaktadır. Fakat kız çocuğunun sarışın olma durumu İngilizce özgün metinde verilmemiştir. Sadece kıvrıkcık saçlı olduğu söylenmiştir.<sup>31</sup> Yahudilikte, İslamiyette ve Hristiyanlıkta meleklerin sarışın olarak tasvir ediliyor olması<sup>32</sup> çevirmenin dinlerdeki melek tasvirleriyle örtüşür biri tutum sergilediğini göstermektedir.

Babasının öldürülecek üç albayın hikâyesini anlattığı sırada annesinin ağlamasına karşı vermiş olduğu tepkiler ve öldürülmeyeceklerine olan inancı eserde Anjel üzerinden umudu simgelemiştir. Aynı şekilde generalin adını duyduğunda onu çok sevdiğini, onunla tanışmak istediğini söylemesi ve herkesin ondan korkarken kendisinin hiç korkmadığını vurgulaması okurların zihninde çocukların sahip olduğu ön yargısız sevgiyi canlandırmış olabilir.

Anjel’in eserde çizilen karakter yapısına ters düşecek şekilde “A! Ama hayır! Baba, üzücü, bizi sarsacak kadar çok üzücü bir hikâye anlatmanı istiyorum ben. Gerçek gibi

---

<sup>31</sup> İngilizce kaynak metinde kız çocuğunun fiziksel olarak nasıl tanımlandığını görmek için bk. Twain, M. (1901). *Harper’s Magazine* (Erişim Tarihi: 30.06.2024)

<http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

<sup>32</sup> Dini inaçlara göre yapılan melek tasvirlerini detaylı incelemek için bk. Özalan, 2010: 80.

görünen...” (s. 8, st. 1-2) diyerek babasından kendisine fazlasıyla üzücü bir hikâye anlatmasını istemesi, düşünüldüğünde yedi yaşındaki ve böylesi sevecen bir yapıya sahip kızın gerçekten talebinin bu yönde olamayacağı, hikâyenin başlayabilmesi için destek bir öge olarak eserde yer aldığı kanısını uyandırmaktadır. Zira sevgi dolu ve iletişime açık tavırları sayesinde herkesin korku duyduğu general ile kısa sürede bağ kurmayı başarmıştır. Ayrıca bu bağ generalin üzerinde babasının ölüm cezasını kaldırtacak kadar etkili olmuştur.

## **Kramvuel**

Genel olarak sert ve acımasız bir tavır çizen Kramvuel -gerçek adıyla Cromwell-, tarih sayfalarında da aynı şekilde anılmaktadır. Uzun savaş yıllarından sonra 27 Ocak 1649’da Kral 1. Charles’ın ordularını resmen mağlup eden Cromwell, “gereksiz, ağır, halkın özgürlüğü, güvenliği ve kamu yararı için tehlikeli” (Aktan ve Yay, 2019: 101) olarak gördüğü krallık sistemine son vererek 19 Mayıs 1649’da İngiltere’de Cumhuriyeti ilan etmiştir. Daha sonra, kendisine pek çok kez kral olmasını teklif etseler de bunu reddetmiş, hazırlanmış olduğu “İngiltere Cumhuriyeti Anayasası”na (The Instrument of Government) uygun olarak cumhuriyetin koruyucusu anlamına gelen “Koruyucu Lord” (Lord Protector) ünvanını almayı kabul etmiştir. Hoşgörüden ziyade dindarlığın esas alındığı Cromwell rejiminde halkın uzun yıllardır süre gelen geleneklerine dahi yasaklar getirildiği (Noel kutlamaları gibi), din karşıtı olanların ve isyancıların ölümle cezalandırıldığı bilgilerine rastlanmıştır (Black, 2019. Akt. Aktan ve Yay, 2019: 101-102).

Bu kişilerden biri de 21 Nisan 1649’da Galler’in Pembroke şehrinde yaşayan Albay John Poyer olmuştur. Sivil bir ayaklanmada asilik yaptığı gerekçesiyle idamına karar verilen Poyer, eserimizin asıl kişilerinden olan albaydır. Twain, *Carlyle’in Mektupları ve Oliver Cromwell’in Konuşmaları’nın* (*Carlyle’s Letters and Speeches of Oliver Cromwell*) bir nüshasında çocuğun infazdaki rolünü okumuş ve dramatik bir tesadüfle bu kızın idam edilecek

olan albayın kendi kızı olabilme ihtimalinden yola çıkarak -elbette düş gücünün etkisiyle- *The Death Disk*'i yazmıştır.<sup>33</sup>

Eser boyunca kendisinden korkulması gereken biri olarak tanıtılan Kramvuel disipline ve emirlerin yerine getirilmesi konusuna öylesine önem vermiştir ki savaşın zaferle sonuçlanmasını sağlayan albayları bile emre itaatsizlik ettikleri gerekçesiyle idam etmeye karar vermiştir. Kurallara fazlasıyla bağlı oluşunun bir sonucu olarak karşılaştığımız bu durum ne kadar katı bir kişiliğe sahip olduğunun altını çizmektedir. İdam edilecek kişilerden ikisinin kurtulmasını sağlamak amacıyla üçüncü bir kişi tarafından kimin öleceğine karar verilmesini istemesi aslında içten içe ikilem yaşadığını, bu durumun yaşanmasını gerçekten istemediğini düşündürmüştür. Genel bir çerçevede değerlendirildiğinde her ne kadar sert bir asker görüntüsü çizse de aslında yasalara eksiksiz bir şekilde uymanın kendisini de tam olarak memnun etmediği görülmüştür. Bu durumda dindar bir kişiliğe sahip olmasının etkisinin de büyük olduğu düşünülmektedir.

## **Albay**

Eserin üçüncü ve son ana karakteri ise ölüme mahkûm edilen albaydır. Aslında İngilizce kaynak metinde albay hakkında daha çok bilgi verildiği fakat Ladinoya çevirisinde bu bilgilerin çıkartıldığı gözlemlenmiştir. İngilizce aslına göre albay oldukça dini bütün bir kimse olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki kura çekimini kendi aralarında yapmaları halinde idam cezalarının Cromwell tarafından kaldırılacağını bilmelerine karşın kura çekerek kimin öleceğine kendilerinin karar vermesinin bir çeşit intihar olacağını ve bunun İncil'de kesin olarak Hristiyanlara yasaklandığını söyleyerek ölmeyi kabul etmiştir. Metin içerisinde eşini teskin

---

<sup>33</sup> Bahsedilen bilgilere eserin İngilizce aslının da çalışmada kullanıldığı *The Death Disk by Mark Twain* adlı yazı üzerinden erişim sağlanmıştır.

<http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 01.07.2024)

etmek için Tanrı'nın her şeyi doğrulukla ve iyilikle yapıyor olduğunu, bu nedenle yaşadıklarına katlanmaları gerektiğini söylemesiyle de yine dini inançları kuvvetli bir kişi resmetmektedir.

Bunlara ilaveten, idam edileceği için fazlasıyla üzgün olan fakat bu durumu kızının mutluluğu için saklamayı tercih eden albay kızını çok seven duyarlı bir baba rolü üstlenmiştir. Öldürüleceğini anladığı an bile kızına neler olacağından bahsetmemesi ya da cezadan kurtulmak için çabalamaması emirlere itaat eden ve kadere inanan bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ölümle cezalandırılacağını anlamış olmasına karşın küçük kızının üzülmemesini önlemesi, kızına verdiği değeri okuyucuya aktarırken ne denli metanet sahibi olduğuna dair de bilgi vermektedir.

Kişilerin birbirleriyle olan ilişkileri incelendiğinde, Anjel'in onu çok seven bir anne-babaya ve mutlu bir aile yaşantısına sahip olduğu görülmektedir. Hikâyenin başında küçük kızın babasından bir hikâye anlatmasını istemesi, bu sırada babasının kucağında oturması ve annesinin elinden tutması birbirlerine bağlı bir aile resmi çizmektedir. Ek olarak baba ve anne karakterlerinde de daha önce belirtildiği üzere, ebeveynlerin fedakâr ve korumacı yaklaşımları ilişkilerinde göze çarpan önemli bir noktadır. Öte yandan Anjel'in annesinin hastalanmasına çare bulmak amacıyla babasının yanına gitmesi, babasının kendisiyle gelebilmesi için generale ve kulede görevli askerlere karşı sert tavırlar sergileyerek emirler vermesi, annesinin ve babasının mutluluğu için elinden geldiğince çaba sarf ettiğini göstermektedir. Bir çıkarım yapmak gerekirse aile içerisindeki her bireyin bir diğerinin mutluluğunu öncelendiği görülmektedir.

Anjel'in General Kramvuel ile olan ilişkisi için ise karşılıklı sevgiye dayalı yetişkin-çocuk ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Anjel için bu sevgi başta babası olmak üzere, askerlere duyduğu hayranlıktan kaynaklanırken Kramvuel için kendi kızına duyduğu sevgi ve özlemden beslenmiştir. Tanıştıkları sırada küçük kızın generali görür görmez bacağına sarılması, Kramvuel'in bir an gergin ve sert tavırlarından vazgeçmesi ve sonrasında onu

kollarının arasına alarak öpmesi ikisi arasında ilk karşılaşmada yaşanması mümkün olmayacak derecede hızlı bir biçimde bir bağ oluşmasını sağlamış ve bu bağ albayları idam edilmekten kurtaran en güçlü, hatta tek etken olmuştur. Kramvuel'in Anjel ile karşılaştığı esnadaki tavırları aslında çizdiği kadar farklı bir karakterinin daha olduğunu göstermiştir. Bu durum okurların ona karşı tamamen olumsuz duygular beslemesini kıran unsur olmuştur.

## **Yan Kişiler**

Yan karakterler arasında yer alan albayın karısı, eşine ve kızına kıyasla daha geri planda kalmıştır. Eşininkine yakın bir üzüntüye sahip olmuş olsa da hikâye baba, general ve Anjel üzerine kurulduğu için anne hikâyenin akışına dahil edilmemiş ve eserin 16. sayfasından sonra annenin tekrar bahsi geçmemiştir.<sup>34</sup> Aslında kendisi eşinin ölecek olmasına hasta olacak kadar üzülmüş olsa bile o da kızına olacaklar hakkında hiçbir şey söylememiş, acısını tek başına yaşamayı tercih etmiştir. Bu bakımdan annenin de baba gibi duyarlı bir rol çizdiği söylenilebilmektedir.

Albayı kuleye götürmekle görevlendirilmiş askerler, kuledeki subaylar ve diğer mahkûmlar da yan karakterler arasında yer almaktadır. Haklarında bilgilendirme yapılmayan bu karakterlerin eser içerisine çok fazla dahil edilmeyişlerinin olay örgüsünün oluşturulmasında doğrudan bir katkılarının olmayışından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Eserde geçen belli başlı fikirler arasında sevginin insanlar üzerindeki değiştirme gücü, yaşanan her olayın bir sebebinin olduğu ve en zor zamanlarda dahi umudun yitirilmemesi gerektiği gibi unsurlar yer almaktadır. Çünkü hikâyenin başından sonuna kadar anlatılan tüm olaylar sırasında umutsuz bir bakış açısıyla fazlaca acı ve dramatik bir sonun yaşanacağı

---

<sup>34</sup> Eserin İngilizce aslında da her ne kadar albay ile olan diyalogları daha uzun olsa da anne Ladino versiyondakine benzer bir şekilde eşine ve kızına kıyasla daha geri planda kalmıştır. 2 bölümden oluşan İngilizce özgün metinde anne ile ilgili bahsi geçen son olay 2. bölümün hemen başında albayın evden götürülmesinin ardından hastalanıp yataktan çıkamaması olarak verilmiştir. Bk. <http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html>

düşünülürken Anjel'in generale olan sevgisini dile getirmesi ve ardından birbirlerine sarılmaları, acımasız ve katı bir kişilik olarak nitelendirebileceğimiz Kramvuel'in yalnızca kalbini yumuşatmakla kalmamış, çok önem verdiği disipline uymayan albayların affedilmesini sağlayacak kadar düşüncelerinin değişmesine neden olmuştur. Bu durum kendisi de baba olan general üzerinde bir çocuğun sevgisinin ve saflığının gücünü göstermiştir. Öte yandan ölümden başka bir olanak olmadığını düşünen albaylardan birinin önce kızı tarafından idam edilecek kişi olarak seçilmesi -ki bu bir baba için yaşanılabilir en kötü sondur- ve ardından yine kızı tarafından kurtarılması, umudun hiçbir zaman ve hiçbir koşulda yitirilmemesi gerektiğini düşündürmektedir. Yaşananlardan ve yaşanacaklardan habersiz olan Anjel'in masumiyeti, anne ve babasına duyduğu saf sevgisi hiç kuşkusuz büyüklerin karmaşık dünyasını bir çocuğun nedeli aydınlatabileceğini ve değiştirebileceğini göstermektedir.

### **2.5.1. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri**

Yahudi İspanyolcası ile yazılmış bu eserin anlatım dilinin akıcı ve yalın olduğunu söylemek çok mümkün değildir. Bunun sebebi Orta Çağ Kastilya dili kökenli olan Ladino dilinin diğer yarımada dillerinin yanı sıra Fransızca İtalyanca, Portekizce gibi Avrupa dillerinden ayrıca Arapça, İbranice ve Türkçe'den etkilenmiş olmasıdır. *La bilya de la muerte*'de ağırlıklı olarak Fransızca, İtalyanca ve Portekizceden alıntı kelimelere rastlanırken eserin sonuna eklenmiş olan kısa hikâyelerde çoğunlukla İbranice kelimelerin ve konusu gereği dini terimlerin yer aldığı görülmektedir. Bu kelimelere ulaşabileceğimiz sözlüklerin hem sayı hem de içerik bakımından sınırlı oluşu çeviri süresini ve sürecini hayli etkilemiştir. Çevirmenin cümleleri yan cümleciklerle art arda sıralaması yahut noktalama işaretlerine her zaman yer vermeyişi ya da dönemin noktalama işareti kullanımının günümüz noktalama işareti kullanımından farklı olması eserin akıcılığını ve anlaşılabilirliğini etkileyen öğeler arasında yer almıştır. Bunların yanı sıra bazı cümlelerde öznelerin belirtilmemiş olması cümleleri zor anlaşılır kılmıştır.

Ancak baş general [bundan] hoşnut olmamış ve herkes yaptıklarından dolayı onlara iltifat ederken, [o] itaatsizliklerine şaşırılmış ve bir savaş mahkemesi tarafından yargılanmak üzere Londra'ya gelmelerini emretmiş. (s. 9, st. 2-4)

Bu cümlede köşeli parantez içinde verilen ifadeler bahsi geçen durum için verilebilecek uygun örneklerdir. Kaynak metinde yer almamalarına karşın cümlenin anlaşılabilmesi için eklenmiş olan bu sözcükler çıkarıldığında cümlede anlam eksikliği olduğu görülmektedir. Bu nedenle çeviride bahsi geçen kelimeler köşeli parantez olmadan doğrudan eklenmiştir.

Okumayı giderek ilgi çekici hale getirmek amacıyla büyük bir özenle seçtiğimiz hikâyeleri ve romansları<sup>35</sup> içeren bir dizi kısa kitap yayınlamaya başladık. Öncelikli olarak epey ucuza sattığımız ve herkes tarafından satın alınabilecek bu kitaplarla herkesin bizi desteklemesini umuyoruz. (s. 2, st. 1-4)

Bu cümleler duruma ilişkin verilebilecek bir diğer örnektir. Çünkü özgün metinde bu ifade “nokta” kullanılmadan “virgül” ile bağlanarak art arda sıralanmış cümleler şeklinde yer almaktadır. Bu sebeple cümlelerin anlam ve akıcılık kazanması amacıyla “nokta” kullanılarak tek bir cümle olarak verilen bu paragraf iki cümleye bölünmüştür.

Metindeki çarpıcı olayların hızlı bir şekilde arka arkaya sıralanmasının hikâyede anlam kopukluklarına neden olduğu söylenebilir. Örneğin; küçük kız Anjel babasını görmek için gittiği kuleye nasıl girmiş? Ya da generalin ve mahkûmların olduğu yeri nasıl bulmuş? Bunun gibi aslında çok temel gördüğümüz soruların yanıtları eserde yer almamaktadır. Bir başka örnek vermek gerekirse, generalin “Kapının önünden geçen ilk çocuğu buraya getirin.” (s. 18, st. 3) demesi mahkûmların yargılandığı bir kuledeki kapının önünden neden bir çocuğun geçmesini beklediği ya da neden emri bu şekilde vermiş olduğu gibi soruları beraberinde getirmektedir. Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu durum da kaynak metinden Ladinoya tercüme edilirken bazı bölümlerin çıkartılmış olabileceğini düşündürmektedir.

---

<sup>35</sup> *Romans* ve *novella* terimleri aynı tür için kullanılmaktadır (Asenjo, 2008: 373).

Ancak eserin bir dolaylı çeviri olduğunu yani İngilizce aslının muhtemelen öncelikle Fransızcaya çevrildiğini ve Ladinoya tercümesi yapılırken bazı terimlerin, tümcelerın ya da paragrafların çıkartılmış olabileceğini de inceleme sırasında göz önüne almak gerekmektedir. Eserdeki anlam kopukluklarının ya da olayların çok hızlı ilerlemesinin nedeninin bu duruma bağılı olabileceğı düşünölmektedir. Bu sebeple eserin Fransızca çevirisine ulaşıldığında yapılacak olan karşılaştırma bu inceleme çalışmasında yanıtlanamamış bazı soruların kesinlik kazanmasını sağlayacak ve çalışmaya farklı bir boyut kazandıracaktır.

## **2.6. Çeviribilim Açısından İnceleme**

### **2.6.1. Fransız Çeviri Tarihi**

Eserin çevirisinin incelenmesinden önce değinilmesi gereken önemli hususlardan biri de 20. yüzyılda Fransız Edebiyatı için çevirilerin ne denli önemli olduğudur. Zira eserin Fransızca kaynak metnine ulaşılammış ve bu nedenle Fransızca versiyonundaki çeviri yaklaşımları 20. yüzyılda Fransız Edebiyatının benimsediğı çeviri yöntemleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üzerinde çalışılan eser 1909-1910'da (Studemund-Halévy, 2023: 169) Fransızcadan Ladinoya çevrilmiştir. Ladino tercümesinin kaynak metne ne denli bağılı kaldığını inceleyebilmek eser üzerinde yapılmış değişiklikleri tespit edebilmek ya da tercümanın tutumunu, yöntemini kavrayabilmek için dönemin Fransız çevirmenlerinin çeviri işlemine yaklaşımını bilmek oldukça önem arz etmektedir. Fransızca kaynak metinle yapılacak olan karşılaştırma neticesinde daha kesin verilerle düşüncelerimizi desteklemek istemiş olsak da hikâyenin Fransızca baskısına, çevirmenine ve Fransızcaya nasıl aktarıldığına ulaşılammaması bu karşılaşmayı Fransız Çeviri Edebiyatının 20. yüzyıldaki usulleri doğrultusunda yapmamıza neden olmuştur.

Çeviri olgusu, kaynak dildeki bildirileri biçimsel ve anlamsal eşdeğerliğı sağlayarak erek dile aktarma işlemi olarak tanımlanabilir (Vardar, 1988. Akt. Konu, 2019: 501). Çeviri

çalışmalarının “Orta Çağ’a (476-1453) kadar uzandığı ve başlarda dinsel karakterli çevirilerin yapıldığı (Göktaş, 2005: 1456) görülen Fransa’da 20. yüzyıla gelinceye dek pek çok çeviri yönteminin benimsendiği görülmüştür.<sup>36</sup> Edinilen bilgilere göre 19. yüzyılda başlayan kaynak metne sadık kalma düşüncesi 20. yüzyılda da etkisini devam ettirmiştir. Bu hususta Göktaş’ın Berman’dan aktarmış olduğu “Sadakat özgün yapıta sadakat anlamına gelmektedir. Özgürlük de ancak özgün yapıta sadakat çerçevesinde ele alınabilir ve çevirmenin özgürlüğü de buradaki sadakat doğrultusunda sınırlı ve sorumlu bir özgürlüktür.” (Berman, 1985. Akt. Göktaş, 2024: 1465) cümleleri döneme hâkim olan çeviri yaklaşımının kelimesi kelimesine çeviri olduğunu göstermiştir.

Orta Çağ’dan 20. yüzyıla kadar geçen süre boyunca farklı yaklaşımların benimsendiği görülen Fransız çevirilerinde, 19. yüzyılla birlikte hedef dilde metnin anlaşılır olmasının yanı sıra kaynak metne sadık kalmak gerektiğinin düşünülmesi, *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin aşırı müdahaleye maruz kalmadan, yani eserin İngilizce kaynağına yakın bir biçimde tercüme edilmiş olabileceği fikrini desteklemiştir.

### 2.6.2. Eserin Ladino Çevirisi ve Özellikleri

Metnin Fransızca kaynağına ulaşamamış olması konuyu, 20. yüzyılda Fransız çevirmenlerin çeviri çalışmalarında kaynak metne olan bakış açıları ya da Ladinoya çeviri yapan kişilerin benimsedikleri çeviri yöntemleri, yorumlamalarla ilgili olan tutumları ve yer yer İngilizce aslı üzerinden inceleyerek karşılaştırma yapmamıza neden olmuştur.

Bu bağlamda eserin İngilizce aslı ile yapılan karşılaştırmada öncelikli olarak belirtmek istenilen durum Ladino çevirisinde esere müdahalede bulunduğu noktalar olmuştur. Henüz esere başlamadan başlığına eklemiş olduğu “*Kondenado i salvado por su ija*” (Kızı Tarafından

---

<sup>36</sup> Fransa’da Orta Çağ’dan 20. yüzyıla kadar benimsenen çeviri yöntemli detaylı olarak incelemek için bk. Göktaş, 2005: 1453-1470.

Mahkûm Edilen ve Kurtarılan) ifadesi karşılaştığımız ilk örnektir. Çevirmen yaptığı bu ekleme ile eserin içeriği hakkında bilgi verirken -muhtemelen- okurlarının dikkatini çekmek istemiştir. Sefaradi Edebiyatı içerisinde önemli bir yer tutmuş olan dram içerikli eserleri düşündüğümüzde, kitabın adının yalnızca *La bilya de la muerte* (Ölüm Bilyesi) olarak çevirisini yapmanın tercüman için yeterli derecede çarpıcı bir başlık olmadığını söylemek ya da sadece okurların taleplerini karşılamak ve daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamak için eserin özü diyebileceğimiz ifadeyi başlığa eklemiş olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Çünkü her iki durum da Sefaradi Edebiyatı başlıklı bölümde altını çizmiş olduğumuz ve dönemin belli başlı özelliklerinden sayabileceğimiz durumlar arasında yer almıştır. Çeviri esnasında kaynak metinde yer alan ifadelerde yahut cümlelerde değişiklik yapılmış olmasının yalnızca bu eser özelinde karşılaşılan bir durum olmadığı bilinmektedir.

Metnin İngilizce aslı<sup>37</sup> ile karşılaştırma yapıldığında sayfa sayısının kısaldığı ve hikâyenin bazı bölümlerinin çıkarıldığı da görülmektedir. 19. ve 20. yüzyılda Fransızların çeviri yaparken kaynak metne sadık kalmaya çalıştıkları gibi bir çıkarımda bulunmak yukarıda verilen bilgiler neticesinde mümkün olsa da metnin aslı olan *The Death Disk*'in İngilizceden Fransızcaya çevrilirken herhangi bir değişime ya da kısaltmaya maruz kalıp kalmadığı bilinmediği için metnin ilk kim tarafından kısaltıldığı kesin olarak belirlenememektedir. Ancak "Sefaradi Edebiyatı, Basın ve Yayıncılık" bölümünde yer verilen Studemund-Halévy'nin çevirmenlerin bazen metnin başlığını, bazen bir paragrafı veya ayrıntı cümlesini atlayarak aktarım yaptığı bazen de -300 sayfalık bir eseri 20 sayfaya düşürecek kadar- özgün metni kısaltmış (Dimitriu, 2004. Akt. Studemund-Halévy, 2023: 165-166) olduğunu belirtmesi

---

<sup>37</sup> Metnin İngilizce aslına ulaşmak için bk. Twain, M. (1901). *Harper's Magazine*  
<http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

üzerine *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserde de söz konusu kısaltmaların Sefaradi çevirmenler tarafından yapılmış olabileceği fikrini güçlendirmiştir.

İngilizce kaynak metinde anlatım hikâyesinin ana karakterlerinden olan albayın idam cezasına mahkûm olana dek katıldığı savaşlar ve kazandığı zaferler verilerek başlamıştır. Yine aynı paragraf içerisinde albayın isminin (Mayfair) verilmesi, eseri Ladino karşılığıyla karşılaştırdığımızda, kaynağın ilk paragrafının çeviriden tamamen çıkarılmış olduğunu ve bu unsurların tekrar hikâyeye dahil edilmediğini göstermiştir. Çevirmenlerin paragraf yahut cümle çıkarma işlemleri kimi zaman o cümleleri gereksiz bilgi olarak görmelerinden, kimi zaman da cümlelerin Hristiyanlıkla ilgili dini ibareler barındırmalarından kaynaklanmıştır. Ladino çevirisinde sık rastlamadığımız bu dini ifadelerin aslında İngilizce metnin temelini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Öyle ki albayın, ailesini son kez görmek için geldiği sırada karısı ile konuşmalarına geçmeden önce ibadet ettikleri, karısının yaşananlardan dolayı derin üzüntü duyduğunu belirtmesi üzerine albayın “O’nun yaptığı her şeyin doğrulukla ve iyilik amacıyla yapıldığını bilerek bizim için belirlenmiş olanı kabul edeceğiz ve bu duruma sabırla katlanacağız<sup>38</sup>” demesi aslında albayın dindar biri olduğunu ve bu sebeple bu ifadenin Ladino çevirisine dahil edilmediğini akla getirmiştir.

Bu konu üzerine verebilebilecek ve dikkat çekici olan bir başka örnek ise albayların kura çekilerek idam edilmesi fikrinin Ladino versiyonunda aktarıldığı gibi yalnızca Cromwell’in kendisi tarafından verilen bir karar olmayışı, aslında bunun albayların bir teklifi oluşudur. İngilizce aslında yer alan olay akışına göre albaylar herkesin öldürülmesinin gerekli olmadığını, içlerinden birini idam etmenin ordunun geri kalanı için örnek teşkil edeceğini söylemiş ve Cromwell’i bu konuda ikna etmeye çalışmışlardır. General başlangıçta bu teklifi kesin bir dille reddetmiş, fakat sonunda albayların ısrarı üzerine biraz düşünmek için zaman

---

<sup>38</sup> İngilizce kaynak metnin 1. bölümünde yer alan cümle için bk. <http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

istemiştir. Ardından onlara beklmelerini söylemiş ve dua edip Tanrı'ya danışmak için odasına çekilmiştir. Geri geldiğinde ise içlerinden birinin idam edilmesinin gerçekten yeterli olacağını; fakat bunun kim olacağına kura çekerek kendilerinin karar vermesi gerektiğini söylemiştir. Albaylar her ne kadar kendi talepleri gerçekleşmiş olsa da seçimin kendileri tarafından yapılacak olmasını kabul etmemiş ve Cromwell'in ilk kararının, yani herkesin öldürülmesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdir. Çünkü kura çekerek kimin öleceğine karar vermelerinin bir çeşit intihar olacağını ve bunun İncil'de Hristiyanlara kesin olarak yasaklanmış olduğunu düşünmüşlerdir. Metinden bu bölümün tamamen çıkarılmış olmasının yine aynı gerekçeyle, yani albayların Hristiyan olmaları ve Hristiyanlığın gerektirdiği gibi davranmaları ile ilgili olduğu tahmin edilmektedir.<sup>39</sup> Albayların kura çekmeyi kabul etmemelerinin üzerine Cromwell ölecek kişiyi bir çocuğun kura çekerek seçmesini istemiş ve bu çocuk da albayın kendi kızı olmuştur.

Bu hususta verilebilecek bir diğer örnek ise eserin İngilizce aslında albayın kızına çok üzücü bir hikâye anlatmayı kabul ettiği sırada yazar tarafından ek açıklama olarak verilen “O iyi bir Püriten askeri idi ve söz vermişti.”<sup>40</sup> cümlesi olmuştur. Bu cümle tercümanının tavrını yinelemesine neden olmuş ve hikâyeden çıkarılmıştır. Dini öğelerin “Yahudileştirme” çabası içerisinde değiştirilmeye çalışılmadan yalnızca metinden çıkarılmış olmaları Halévy'nin konuya ilişkin yapmış olduğu “Yahudileştirme ya da Hristiyanlaştırma çabası içerisinde girmeden eseri başka bir zamana aktarma” yorumunun *La bilya de la muerte* örneği için de geçerli olduğu saptanmıştır. Zira İngilizce kaynak metnin 1. Bölüm'ünde giriş paragrafının ilk cümlesi olan “Bu Cromwell dönemindeydi.” ifadesiyle aslında hikâyenin hangi zamanda

---

<sup>39</sup> İdam edilecek kişinin kura ile belirlenecek olması İngilizce kaynağın 1. Bölüm'ünde, kuranın bir çocuk tarafından yapılması fikri ise kaynağın 2. Bölüm'ünde yer almaktadır. İncelemek için bk. <http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2024)

<sup>40</sup> İngilizce kaynağın 1. Bölüm'ünde yer almaktadır.

geçtiği belirtilmiş fakat Ladino çevirisinde bu zamandan söz edilmemiştir. Doğrudan hikâyenin başka bir döneme taşındığını söylemek mümkün olmasa da eserin gerçek yaşamla olan ilişkisi Ladino çevirisinde yer almamış dolayısıyla zamanın herhangi bir dönem olabileceği düşünülmüştür. İngilizce kaynakta yer olan “Bu Hristiyanlar için İncil’de yasaklanmıştır.” cümlesinin ya da “O püriten bir askerdi ve söz vermişti.” cümlesinin Yahudiliğe uyarlanmaya çalışılmadan sadece Ladino çevirisinden çıkarılmış olması da yine aynı durum için örnek teşkil etmektedir.

Tercümanın çeviri esnasında dini ifadeler dışında müdahalede bulunduğu farklı örnekler de mevcuttur. Bu bağlamda verebileceğimiz ilk örnek albayın kızının isminin değiştirilmesi olmuştur. İngilizce kaynağa göre küçük kızın ismi “Abby” iken Ladino basımında bunun, “Anjel” ile değiştirildiği görülmektedir. Sıklıkla kaynak metin içerisinde yer alan isimlerin veya yerlerin Ladinoya tercüme edilirken Yahudileştirilerek değiştirildiği bilinmektedir. Fakat bu eser özelinde ilginç olan nokta aslında “Abby” isminin İbranicedeki “אַבִּיגַיִל” (*Avigayil* ya da *Abigayil*) isminin kısaltması oluşudur. Etimolojik olarak incelediğimizde Abby isminin Kral Davud’un (Hz. Davud’un) üçüncü eşi olan Abigaıl’dan geldiği ve “Babam sevinçtir/neşedir” ya da “Babamın sevinci/neşesi” anlamlarını taşıdığı görülmüştür.<sup>41</sup>

Farklı bir kaynağa göre ise kadın ismi olarak kullanılan “Abigail”in “Yüceliğin babası” anlamına geldiği ve ilk kez 16. yüzyılda Püritenlik etkisi altındaki Britanya’da kullanıldığı bilgisi verilmiştir.<sup>42</sup> 17. yüzyılda edebiyatta yaygın olarak kadın hizmetkarlara verilen bu adın, özellikle Püritenler ve Konformist Olmayanlar (toplum kurallarına uymayanlar) arasında

---

<sup>41</sup> Bu bilgilere *Diccionario etimológico castellano en línea* adlı çevrimiçi etimoloji sözlüğü üzerinden erişim sağlanmıştır. <https://etimologias.dechile.net/?Abigai.l> (Erişim Tarihi: 23.05.2024)

<sup>42</sup> Bu bilgilere *A Dictionary of First Names* adlı kitabın dijital versiyonu üzerinden ulaşılmıştır. [https://books.google.com.tr/books?id=9nd05X\\_awIgC&pg=PT41&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?id=9nd05X_awIgC&pg=PT41&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) (Erişim Tarihi: 23.05.2024)

popüler olduğu ve 19. yüzyıldan bu yana hatırı sayılır bir beğeni kazandığı da edinilen bilgiler arasında yer almaktadır. Durumun ilginç olan yanı zaten İbranice kökenli olan bir ismin Yahudi İspanyolcasına tercüme edilirken “Anjel” ismi ile değiştirilmesinin tercih edilmiş olmasıdır. Sözlüklerden edilen bilgiler doğrultusunda bu tercihin sebeplerinin -her ne kadar İbranice kökenli olsa da- ismin 17. yüzyıl edebiyat ürünlerinde genel olarak hizmetçi kadınlar için kullanılmış olması ya da özellikle Püritenler ve Konformist Olmayanlar tarafından kullanılmış olmasından kaynaklandığı düşünölmektedir. İsmi kökeni dışında eserde yer alan kişilerin karakter özelliklerini temel alarak incelediğimizde ‘melek’ anlamına gelen “Anjel” isminin kullanımının, Sefaradi çevirmenin küçük kız Anjel’in saf, temiz, masum ve iyilik barındıran kişiliği sebebiyle yeğlemiş olabileceği kanısına varılmıştır. Bu bilgiler ışığında metnin aslında *Abby* isminin bilinçli olarak tercih edildiği düşünölmektedir. Çünkü eser içerisinde infaz edilmek üzere olan Mayfair’in Püriten bir asker olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu nedenle ailenin dini bağlılıklarının altını çizmek için albayın kızına Püritenler tarafından sıkça tercih edilen *Abby* isminin verilmiş olması düşüncesini destekler niteliktedir.

Eserin Ladino çevirisinde değiştirilmiş ögelere verilebilecek bir diğer örnek ise kura çekmek için kullanılan iki adet beyaz ve bir adet kırmızı renkteki mühür mumunun Ladino çevirisinde iki adet beyaz ve bir adet renkli bilye olarak değiştirilmiş olmasıdır. Mühürlerin küçük disk biçiminde olduğu ve İngilizcede mühür mumlarının “*Wax Discs*<sup>43</sup>” olarak adlandırıldığı düşünöldüğünde eserin *The Death Disk* (Ölüm Diski) başlığını almış olması Ladino başlığının *La bilya de la muerte* (Ölüm Bilyesi) olmasına kıyasla daha anlamlı bulunmuştur.

---

<sup>43</sup> İngilizce kaynakta “*disks of sealing-wax*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bilgi eserin 2. Bölüm’ünde yer almaktadır.

Studemund-Halévy'nin belirttiği üzere (Studemund-Halévy, 2023: 167) çevirilerde hikâyenin sonunun değiştirilmesi durumunun bu eser için geçerli olmadığı görülmüştür. Her iki örnek de Kramvuel'in "Mahkûm affedildi, onu serbest bırakın!" (s. 28, st. 5) demesiyle sonlanmıştır. Her iki eserin de mutlu sonla bitmesi çevirmenin sona yönelik müdahalede bulunmasını gerektirecek bir unsur bulunmadığı biçiminde yorum yapmamıza neden olmuştur.

Bunların yanı sıra Ladino dili yazarlarının ve çevirmenlerinin genel tutumu olarak nitelendirebileceğimiz bir başka unsur ise metin içerisinde yer alan ve okurların kolayca anlayamayacağı düşünülen sözcüklerin ayrıç içerisinde açıklamalarının yapılmasıdır. "Glosa" olarak adlandırılan bu açıklamaların, 19. yüzyılın ortalarından sonra Sefaradi Edebiyatı'nda yaygın olarak kullanılmaya başladığı görülmüştür. Yazarların tercih ettikleri bu yöntem ile açıklama gerektiğini düşündükleri kelimeleri ya da ifadeleri, eserin anlaşılabilirliğini pekiştirmek ya da kolay hatırlanmasını sağlamak amacıyla metne ekledikleri bilinmektedir. Ancak bu açıklamalar her eserde aynı oranda görülmemektedir. Eserin konusuna, yazıldığı zamana/kente ya da çevirmenin/yazarın eğitim seviyesine göre değişiklik gösterdiğini bildiğimiz kullanım oranının (Subaşı, 2016: 456-457) yürütülen çalışmadaki eser üzerinden değerlendirildiğinde, yabancı kökenli dillerden pek çok kelime ödünçlemesi yapılması sebebiyle fazla olduğu görülmüştür.

Doğa Filiz Subaşı'nın "Glosas parentéticas en una obra historiográfica sefardí: Yıldız y sus secretos: el reino de Abdul Hamid de Ísac Gaşay" başlıklı çalışmasında tek bir tipte yazılmayan bu açıklamaların içerik bakımından da sınıflara ayrıldığı<sup>44</sup> bilgisi yer almaktadır. Genel olarak değerlendirdiğimizde "Informaciones parentéticas" (Bilgilendirme içerikli olanlar), "Glosas léxicas parentéticas" (Sözcük açıklaması yapanlar) ve "Notas a pie de

---

<sup>44</sup> Doğa Filiz Subaşı'nın "Glosa" sınıflandırmasını gösteren çalışmayı incelemek için ayrıca bk. Subaşı, 2016: 458.

*página*” (Dipnotta verilenler) olarak üç gruba ayırabileceğimiz açıklamaların, *Kondanado i salvado por ija o La bilya de la muerte* adlı eserde yalnızca “Bilgilendirme içerikli” ve “Sözcük açıklaması” olan türlerde örneklerinin mevcut olduğu dipnot olarak verilen açıklamaların bulunmadığı görülmektedir. Bu eserde yer alan açıklamalar şu şekildedir:

Ladino	Türkçe
<i>A su espoza: (mujer) (s. 5, st. 4)</i>	Eşine (karısına)
<i>Custo en akel momento una ermoza ijika, blonda, kavelyos enkaroçados entera una sonriza kon un ayre deçidido, komo una grande persona, vestida de un şemiz de nui (bluza de eçar) se mostro entre la puerta medya avyerta. (s. 5, st. 5-7)</i>	Tam o sırada, kıvrırcık sarı saçlı güzel kız şemiz de nui (gecelik) giymiş büyük bir insan gibi kararlı bir havayla gülümseyerek yarı açık kapının arasından görüldü.
<i>Papa! Papa! Grito la çika, no me abrases ansi, me estas munço apretando, me estas tuindo, me estas guastando (bozeando) el peynado! (s. 6, st. 3-4)</i>	Baba! Baba! diye bağırdı kız, bana böyle sarılma, beni çok sıkıyorsun, beni hareketsiz bırakıyorsun, saçlarımı dağıtıyorsun (bozuyorsun)!
<i>Una ves, avia tres koloneles, ke tuvyeron eço en una batalya (gerra) [...] (s. 8, st. 4)</i>	Bir zamanlar bir muharebede (savaşta) disiplinsizlik eden üç albay varmış (...)
<i>En primero los yevaron a la torre i ai l[o]s cuezes los interojaron (izyeron istindak) los toparon kulpavles itodos los tres fueron kondanados a muerte. (s. 12, st. 1-2)</i>	İlk olarak onları bir kuleye götürmüşler. Hakimler orada onları sorgulamış (istintak yapmış) ve suçlu bulmuşlar. Üçü de ölüme mahkûm edilmiş.
<i>Entrad, entrad! Papa papa, son grenadyeros (una kategoria de soldados). (s. 14, st. 4-5)</i>	Girin, girin! Baba, baba piyada muhafızlar. (bir tür askeri branş)

<i>El se undyo en unos tristes penseryos el era dezesperado de verse ovligado de azer egzekutir (azer matar) a lo menos uno de estos 3 valorozos ofisyeros [...] (s. 17, st. 6-7)</i>	[...] Yalnız kalan albay hüznü düşüncelere dalmıştı. Onu bu 3 değerli subaydan en az birinin infaza (öldürülmeye) zorlamalarının çaresizliği içindeydi [...]
<i>[...] sin munço pensar elya se le suvyo en los cenoyos (pyernas) [...] (s. 18, st. 5)</i>	[...] çok düşünmeden bacaklarına (bacaklarına) sarıldı [...]
<i>Tu los vas a ver, mi kerida, ma mas despues, a[g]ora me vas azer una komisyon (hizmet). (s. 21, st. 2)</i>	Göreceksin evladım, ama daha sonra, şimdi benim için bir görev (hizmet) yapacaksın
<i>“Ma elyos no deven todos morir, dišo el, ke traven ala sorte (goral).” (s. 17, st. 3-4)</i>	“Ama hepsinin ölmesine gerek yok.” dedi. “Kura çekelim.” <sup>45</sup>

**Tablo 1.** Ayraç içinde eş anlamlı kelimelerle verilen kısa açıklamaların Ladinosu ve Türkçesi.

Yukarıda verilmiş olan örneklerdeki ayraç içi açıklamaların tamamının tek bir dile mensup olmadığı görülmüştür. Dini inançları gereği İbranice (ör. *goral*); İspanyol asıllı oluşları sebebiyle İspanyolca (ör. *pyernas*, *gerra*); Osmanlı topraklarında Türklerle yaşamış olmaları nedeniyle de Türkçe (ör. *bozeando*) kelimelerden oluşan bu açıklamalar, Ladionun kelime düzeyinde belli bir standardının olmayışının ve çevirmenin açıklama yapma eğiliminin altını çizmiştir.

<sup>45</sup> Cümlelerin Ladino halinde geçen “sorte” kelimesi İtalyanca “şans” anlamına gelmektedir. Bu nedenle kelimenin tam anlamını karşılayan İbranice “goral” sözcüğüyle açıklaması yapılmıştır. Fakat cümlelerin tamamı incelendiğinde bu ifadenin bir deyim olduğu görülmüş ve Türkçeye çevirisi “Kura çekelim.” şeklinde yapılmıştır.

Ladino	Türkçe
[...] <i>una mankeza kontra la disciplina (la disciplina es el ovedesimyento syego ke los soldados deven a sus kapos) avian resivido el orden de ir atakar [...]</i> (s. 8, st. 4-6)	[...] disiplinsizlik (disiplin askerlerin üstlerine karşı sorumlu oldukları katı itaattir) eden [...]
<i>Los koloneles dunke, estan agora en Londra, prizyoneros sovre-palavra (kere dezir ke elyos prometyeron ke no van a fuirsen i los deşaron irsen a sus kazas por ver sus familias por la ultima ves.)</i> (s. 10, st. 1-3)	Bu üç albay -ki şu anda Londra'dalar- söz vermişler. (Yani kaçmayacaklarına dair yemin etmiş ve bu sayede ailelerini son kez görmeleri için evlerine gitmelerine izin verilmiş.)

**Tablo 2.** Ayraç içerisinde verilen uzun açıklamaların Ladinosu ve Türkçesi.

Bilgilendirme içerikli olan bu iki açıklamanın sözcük açıklaması türüne kıyasla daha uzun ve daha öznel yargılar içerdiği görülmektedir. Okurların kelimelerin anlamlarını tam olarak kavrayabilmeleri için eserde yer verilmiş olan bu ifadelerin, konuşma diline daha yakın bir üslupla yazılmış olması ise çevirmenin, eseri okura indirgeme çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Metin içerisinde yer alan bu açıklamalara ilaveten, kitabın sonuna eklenmiş diğer hikâyeler içerisinde “*Un polonez cudyo ke no supo eskriver se muryo i quando lo truşeron delante del bet din (casa del junio) de ariva, le fueron meldando todos los pesados ke izo en el mundo de abaşo, sovre todo el respondyo ke non es verdad.*” (s. 29, st. 1-3) cümlesi ile yalnızca 1 kez parantez içi açıklama yapılmıştır. Buna karşılık *La bilya de la muerte*'de toplamda 12 adet açıklamanın yer aldığı tespit edilmiştir.

### 3. BÖLÜM: ESERİN LATİN HARFLERİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ

#### 3.1. Eserin Latin Harflerine Çeviri Yazısı

Eserin Latin harflerine çeviri yazısı yapılırken İspanyolca bilen bir okurun anlamada zorluk çekebileceği düşünülen kelimelerin (günümüz İspanyolcasında farklı anlama gelebilir, sesletim olarak anlaşılması zor olabilir, İspanyolca dışında başka bir dil kökenli olabilir) anlamı dipnotta tırnak içerisinde verilmiş ve gerekli görülmesi halinde köken bilgisi şu yöntemle belirtilmiştir:

‘anlam’ < fr. *kelimenin Fransızca aslı*

Ayrıca çeviri yazının ardından anlaşılması zor bu kelimelerin İspanyolca ve Türkçe karşılıkları sözlükçede liste halinde verilmiştir.

#### 3.1.1. Eserin Latin Harflerine Çeviri Yazısında Kullanılan Yöntem

Çalışmanın Türk okurlara yönelik hazırlanmış olması ve 1 Kasım 1928 Harf İnkılabı’ndan sonra Türk Yahudilerin de Türkçe ses düzenini kullanmaları sebebiyle bu çalışmada Raşi harfleri ile yazılmış özgün metnin Latin harflerine çeviri yazısı yapılırken Türkçe düzemi temel alınmıştır.<sup>46</sup> Fakat eserin çeviri yazısının kolay okunabilmesi ve anlamayı kolaylaştırmak için metin biçiminde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Örneğin Raşi harfleri ile yazılmış metni daha kolay takip edebilmek için Latin harflerine dönüştürülmüş metinde Raşi harfleriyle yazılmış metnin satır sonları üst simgede eğik çizgi (‘) ile belirtilmiştir. Her beş satırdan sonra “eğik çizgi+sayı” (<sup>5</sup>, <sup>/10</sup> gibi) şeklinde verilmiştir. Özgün metinde yer alan sayfa sayıları ise üst simgede köşeli ayraç içerisinde (<sup>[4, 5 vb.]</sup>) Latin harflerine dönüştürülmüş metne eklenmiştir. Satır sonlarını ifade eden eğik çizgi ve sayfa numaralarını belirten köşeli ayraç

---

<sup>46</sup> Bu çalışmada kullanılan çeviri yazı düzemi için bk. Subaşı, 2018: 49-59.

kelimelerin ortasına denk gelse dahi konulmuş, özgün metinde ayrı yazılan kelimeler birleşik yazılmıştır. Örneğin “envyendo” kelimesi özgün metinde “en” “vyendo” şeklinde ayrı yazılmıştır. Bu çalışmada kelime “en<sup>[eğik çizgi ya da sayfa sayısı]</sup>vyendo” şeklinde birleştirilmiştir. Bunlara karşılık tireyle bölünen kelimelere herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Eserin biçim özellikleri dışında müdahalede bulunulan bir diğer nokta ise muhtemelen yazım yanlışından veya basım hatasından kaynaklanan harf eksiklikleri yahut kelimelerin yanlış yazılışları olmuştur. Okunamayan bazı harfler eserin başka kütüphanelerde bulunan nüshalarından bakılarak tamamlanmıştır. Bu şekilde tamamlanamayanlar ise -cümlelerin anlamı da düşünülerek- mevcut sözlüklerden bakılarak tamamlanmış ve köşeli parantez içerisinde eklenmiştir. Yanlış yazılmış kelimeler ise doğru olduğu düşünülen biçimleriyle metne yazılmış fakat hatalı olduğu dipnotta verilmiştir. Ek olarak özgün metinde kimi zaman sayfa sonlarında, kimi zaman da aynı sayfa içerisinde konu geçişlerinde kullanılan simgeler günümüz simgelerinden en benzer olanları kullanılarak verilmiştir.

Bunlara karşılık çevirmenin anlatım üslubunu gösterebilmek için belli kısımlarda değişiklik yapılmamıştır. Örneğin konuşma çizgisi (—) olmadan sadece tırnak (“”) içerisinde verdiği karşılıklı konuşma cümlelerine, zaman zaman art arda cümle sonunda kullandığı noktalama işaretlerine (?.. gibi) ya da eksik tırnak işaretlerine (cümlelerin sonuna koyup başına koymaması gibi) hiçbir müdahalede bulunulmamıştır.

Eserin çeviri yazısı kontrol edilirken hata payını en aza indirmek için bu çalışma boyunca kullanılmış olan nüshanın yanı sıra ulaşılan diğer dijital nüsha ile de karşılaştırma yapılmıştır.<sup>47</sup>

---

<sup>47</sup> Diğer dijital nüshaya ulaşmak için bk. Twain, 1832-1910. [https://www.nli.org.il/en/books/NNL\\_ALEPH990017906110205171/NLI](https://www.nli.org.il/en/books/NNL_ALEPH990017906110205171/NLI)

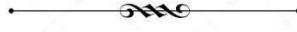
3.1.2. *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte*<sup>48</sup>

NOVELLA

—

LA BİLYA

DE LA MUERTE



Trekladado del franses

Presyo 2 metalikes

İmprimeria Efraim Melamed

Ezmirna

---

<sup>48</sup> Eserin çeviri yazısı Türkçe fonetik alfabesine göre yapıldığı için eserde geçen tüm harflerin Türkçe harf sesletimine göre okunması gerekmektedir. Mesela ‘hâkim’ anlamına gelen *cuez* kelimesi /kuez/ olarak değil uluslararası fonetik alfabesine göre /djuez/ olarak okunmalıdır.

## <sup>[2]</sup>PREFAS

‘Kijendo azer intereser a poko a po‘ko a la lektura nozotros empesaremos ‘a publikar una seria de çikos livros <sup>/5</sup>kontenyendo istoryas, romansos, novellas ‘ke nozotros eskojeremos kon el mas gran/de kudyado, esperamos ke todos kereran ‘enkorajarnos sovre todo ke nozotros ven/deremos estos livros muy baratos afin <sup>/10</sup>ke kada uno pueda merkarlos sin tener ‘munço a dezgastarse.

‘Esta semana empesaremos kon la er‘moza i muy ezmovyente novella “Kondona/do i salvado por su ija[.],,

### <sup>[3]</sup>KONDANADO İ SALVADO POR SU İJA

‘O

#### ‘LA BİLYA DELA MUERTE



Tener entre las manos la suerte de <sup>/5</sup>una persona ke vos es kerida i ke vo<sup>/5</sup>zotros podeş kondonar o salvar sin sa‘verlo kon un cesto de otra parte pen/sar ke una kondana de muerte vos va ‘ser eça por una bos ke vos es la ‘mas kerida de todos.

‘Son dos vistas de una situasyon la <sup>/10</sup>mas terivle i la mas kruela ke se ‘pueda imajinar. El selebre umoristik ‘amerikano Mark Tuen se plazyo a dar<sup>/15</sup>nos esta sansasyon kon esta novella.

<sup>[4]</sup>Onde kon palavras repozadas i grasio/zos detalyos un fuerte dramo se pasa ‘ke apreta el korason i trae las lag/rimas alos ojos delos mas duros.



<sup>/5</sup>Era myentres el invyerno; lya se <sup>/</sup>avia eço de noçe. Afuera una fuerte <sup>/</sup>tramontana soplava i todo estava en <sup>/</sup>una grande eskuridad: dyentro de kaza, <sup>/</sup>una triste kayades,<sup>49</sup> el kolonel kon su <sup>/10</sup>jovena mujer, eran asentados delante de <sup>/</sup>la lumbre, tenyendosen la mano. Elyos ve<sup>/</sup>nian de eskapar de avlar de sus ma<sup>/</sup>les, avian despues eço orasyon al Dyo <sup>/</sup>i agora elios<sup>50</sup> esperavan, lo ke elyos <sup>/15</sup>esperavan no devia munço tadrar i la <sup>/</sup>povre mujer temblava en pensando a <sup>[5]</sup>esto.

<sup>/</sup>Elyos tenian una sola kriatura, u<sup>/</sup>na ijika. Anjel, aedada de syete anios <sup>/</sup>i ke era sus idolo. Elya iva venir, <sup>/5</sup>abrasar sus paryentes, segun lo azia <sup>/</sup>kada noçe.

<sup>/</sup>El kolonel rompyendo la kayades dišo a su espoza (mujer):<sup>51</sup>

<sup>/</sup>«Enşugaremos<sup>52</sup> nuestras lagrimas por <sup>/10</sup>el amor de nuestra kriatura, ke e<sup>/10</sup>lya no se dudve de nada!»

<sup>/</sup>Custo en akel momento una ermoza i<sup>/</sup>jika, blonda, kavelyos enkaroçados,<sup>53</sup> en<sup>/</sup>tera una sonriza kon un ayre deçidido, <sup>/15</sup>komo una grande persona, vestida de un <sup>/</sup>şemiz de nui<sup>54</sup> (bluza de eçar) se mostro <sup>/</sup>entre la puerta medya avyerta. En <sup>[6]</sup>vyendo a sus paryentes, elya mostro

---

<sup>49</sup> ‘Sessizlik’.

<sup>50</sup> Raşi harfleriyle yazılmış özgün metinde kelime tek bir *yod* harfi ile yazılmıştır (איליוס *elios*). Fakat çeviri yazısı *elios* değil metin içerisindeki diğer kullanımlarıyla benzerlik sağlaması amacıyla *elyos* olarak yapılmıştır. Aynı sebeple bir sonraki *elios* da düzeltilmiştir.

<sup>51</sup> Raşi harfleriyle yazılmış metinde iki nokta “*espoza*” ve “*mujer*” kelimeleri arasında yer almaktadır:

) מוֹיֵר ( *espoza: (mujer)* ).

<sup>52</sup> ‘Kurutmak, silmek’ < port. *enxugar*; kat. *eixugar*; isp. *enjuagar*.

<sup>53</sup> Özgün metinde אינקארואדוס *enkaroçados* olarak yazılmıştır. *Encaroçado* Portekizcede ‘tortulu, yumrulu’ demektir. Kelime *enkaruçados* ya da *enkarucados* olarak da Latin harflerine dönüştürülebilir. Metnin İngilizce aslında “*curly-headed*” ifadesi kullanıldığı için buradaki kelime ‘kıvrıkcık saç’ anlamına gelen İspanyolca *encarrujado* ya da Galiçyaca, Portekizce *encaracolado* kelimesinden de geliyor olabilir.

<sup>54</sup> ‘Gecelik’ < fr. *chemise de nui*.

/una grande alegría, entro en koryendo /i f[u]e suvirse sovre las pyernas de su /padre el kual la apreto en su peça<sup>5</sup>dura i la abraso kon fuersa.

/'«Papa! Papa! Grito la çika, no me /abrases ansi, me estas munço apretan<sup>do</sup>, me estas tuendo, me estas guas<sup>tando</sup> (bozeando<sup>55</sup>) el peynado!»

<sup>10</sup>Elya se keria abaşarse, ma<sup>56</sup> su pa<sup>dre</sup> la detuvo en sus brazos en dizyendolo![:]

/'«No, kerida, no te vayas, estate a<sup>ki</sup> en mis pyernas, yo fui negro par<sup>doname</sup>,<sup>57</sup> dime, kualo devo azer por mi kas<sup>15</sup>tigo?»

/'En un punto la sonriza i la aleg<sup>ria</sup> aklararon de nuevo la figura de la <sup>[7]</sup>kriatura i arimando la kavesa en la /kara de su padre elya le demando de<sup>kontarle</sup> una istorya...

/'Bruido<sup>58</sup> se sintyo en la kae.

<sup>5</sup>Los paryentes detuyeron sus riflos<sup>59</sup> i /eskuçaron, malgrado<sup>60</sup> el cemido del ayre, /pasos se sentian, en primero leşanos, /ma ke se aserkavan, se aserkavan, mas /pezgados, syempre mas pezgados, despu<sup>10</sup>es pasaron i se aleşaron.

/'El kolonel i su mujer respiraron lon<sup>gamente</sup> komo si elyos venian de eska<sup>par</sup> de un grande perikolo,<sup>61</sup> i despues /komo si nada no uvyere pasado el se a<sup>15</sup>dereso repozadamente a su kriatura![:]/

---

<sup>55</sup> 'Bozmak' < tr. *boz*-+lad. *-ear*.

<sup>56</sup> 'Ama' < it. *ma*; tr. *ama*.

<sup>57</sup> 'Affedersin, beni affet' < fr. *pardonne-moi*.

<sup>58</sup> 'Gürültü, patırdı' < fr. *bruit*.

<sup>59</sup> 'Nefes'.

<sup>60</sup> 'Rağmen' < it. *malgrado*.

<sup>61</sup> 'Tehlike' < it. *pericolo*.

‘«Me demandates una istorya, una /muy gustoza, ke te aga munço reir, no <sup>18</sup>es ansi, mi Anjel?

/— O! Ma non!<sup>62</sup> Papa, yo kero ke me /kontes una istorya triste, muy tris/te, ke mos aga temblar. Ke pareska ver<sup>5</sup>dad... Maman,<sup>63</sup> aserkate, dame la ma/no... Agora, empesa, papa.

/— Una ves, avia tres koloneles, ke /tuvyeron eço en una batalya (gerra) /una mankeza<sup>64</sup> kontra la disiplina (la di/<sup>10</sup>siplina es el ovedesimyento syego ke los /soldados deven a sus kapos) avian re/sivido el orden de ir atakar por la /forma un fuerte kastio para travar /de esta parte al enemigo afin de dar <sup>15</sup>el tyempo al resto dela armada de re/tirarse en orden. Ma los tres kolone/les arastados por sus bravura izyeron <sup>19</sup>una verdadera gerra ke elyos vensyeron, /ma el jeneral en kapo estuvo deskon/tente i todo en azyendoles kumplimyento /por la kapaçita ke izyeron se aravyo <sup>5</sup>por sus dezovedesimyento i les ordeno de <sup>5</sup>venir a Londra por ser cuzgados por un /konsilyo de gerra.

/— El grande jeneral es Kramvuel, /no es ansi papa?

<sup>10</sup>— Si.

/— Yo lo konosko muy bueno, al grand /jeneral, yo lo tengo visto pasar a la /kavesera de sus soldados, suvido sovre /su grande kavayo, toda la cente se es<sup>15</sup>pantan, ma yo no, yo no me espanto del /todo, el me mira kon bondad.

---

<sup>62</sup> ‘Hayır’ < fr. *non*.

<sup>63</sup> ‘Anne’ < fr. *maman*.

<sup>64</sup> ‘Eksiklik’ < kat. *manquesa*.

/— Ah çika avlistona!...<sup>65</sup> Tu no de<sup>[10]</sup>şas kontinuar... Los koloneles dunke,<sup>66</sup> /estan agora en Londra, prizyoneros so/vre-palavra (kere dezir ke elyos prome/tyeron ke no van a fuirsen i los de<sup>5</sup>şaron irsen a sus kazas por ver sus /familyas por la ultima ves.)



/De nuevo r[u]idos se syenten! . .

/Elyos se kayaron i eskuçaron! O/tra una ves pasos... Ma esta ves <sup>/10</sup>tambyen los pasos se aleşaron. La mad/re arimo la kavesa en la espalda de /su marido por eskonder su palidez.

/El padre kontinuo.

/«Elyos lya arivaron esta manyana <sup>[11]</sup>i...»

/Los ojos de la çika se avrieron byen /grandes.

/«Ma, papa, es dunke una istorya <sup>/5</sup>verdadera ke tu estas kontando?

/— Si! Mi kerida.

/— O! Kuantu ke te kero byen! Bravo /papa! Kontinua... Ma mama esta yo/rando, porke dunke, dime? . .

<sup>/10</sup>— Nada, nada, mi ijika, yo penso a las povres familyas de los kondanados. /Í un fuerte soyoso salyo de su gaznet.<sup>67</sup>

/— No lyores mama, dişo la ijika en /feşugandola,<sup>68</sup> vas a ver komo esto se <sup>/15</sup>va eskapar de una buena manera, kon/tinua, papa, dime i despues onde se /fueron?

---

<sup>65</sup> ‘Çenebaz, geveze’.

<sup>66</sup> ‘O halde, demek ki, artık; bu yüzden, dolayısıyla’ < it. *dunque*.

<sup>67</sup> ‘Boğaz’.

<sup>68</sup> ‘Okşamak’.

<sup>[12]</sup>— En primero los yevaron a la torre /i ai<sup>69</sup> l[o]s cuezes los interojaron (i/zyeron istindak) los toparon kulpavles /i todos los tres fueron kondanados a /<sup>5</sup>muerte.

/— Ah esto es krue! Mama, tu /estas yorando ainda?<sup>70</sup> No yores dunke, /vas a ver ke elyos no van a ser ma/tados, kontinua mas presto,<sup>71</sup> papa, di/<sup>10</sup>mos la fin.

/— Yo esto pensando antes de avlar.

/— Pensando? Ma tu no tyenes menester, /tu lya la saves muy bueno la istor/ya, ma dime en primero es ke tu kono/<sup>15</sup>ses alos tres kolonoles?

/— Si, mi ija,

/— A! Ì yo tambyen keria konoser<sup>[13]</sup>los ami me plaze munço los koloneles, es /ke el[y]os ačetarian<sup>72</sup> a ke lyo los ab/rase?

/— Seguramente, el uno de elyos so/<sup>5</sup>vre todo lo dezearia de todo korason, res/pondyo el kolonel kon una bos temblan/do, keres abrasarme en su lugar.

/— Si, i despues te vo abrazar i /por los otros, i si los veo les vo /<sup>10</sup>a dezir: «Mi papa tambyen, es un ko/lonel muy bravo, el kual en vuestro /lugar aria lo ke vozotros iziteş. Ansi /no debes averguensarvos, teniaş todos /los dos razon. Na!»

### §§§

<sup>[14]</sup>De nuevo bruido! . .

/Era puede ser el ayre? . . Non . . . /Era cente ke se aserkavan, una bos fu/erte se izo

---

<sup>69</sup> ‘Şurada, orada’ < isp. *ahí, allí*.

<sup>70</sup> ‘Hâlâ, daha, henüz’ < port. *ainda*.

<sup>71</sup> ‘Hemen, çabuk’ < it. *presto*.

<sup>72</sup> ‘Kabul etmek’ < it. *accettare*.

sentir: <sup>/5</sup>«Al nombre del grande jeneral, avrid!»

<sup>/</sup>— Papa, son soldados, deşame, deşame, yo vo azerlos entrar. Elya koryo <sup>/</sup>bivamente para la puerta, la avryo en<sup>/</sup>teram[e]nte en gritando:

<sup>/10</sup>«Entrad, entrad! . . . Papa papa, <sup>/</sup>son grenadyeros (una kategoria de sol<sup>/</sup>dados).

<sup>/</sup>Los soldados entraron, la arma al <sup>/</sup>ombro; El ofisyer<sup>73</sup> saludo, el kolonel <sup>/15</sup>en pyes rindyo el saludo. Su povera mu<sup>/</sup>jer, entera palida, serka de el, es<sup>/</sup>kondia kuantu podia su tristeza. La <sup>[15]</sup>kriatura mirava, enkantada...

<sup>/</sup>El padre abraso longamente su mujer <sup>/</sup>i despues su kriatura.

<sup>/</sup>«A la torre, adelante, marş!<sup>74</sup>» Ko<sup>/5</sup>mando el.

<sup>/</sup>İ el salyo de su kaza ala kavese<sup>/</sup>ra delos soldados.

<sup>/</sup>«İ, mama, mira kuantu papa es <sup>/</sup>ermozo, komo el kamina bueno. İ el se <sup>/10</sup>va alora<sup>75</sup> el va a la torre i el va <sup>/</sup>a verlos alos koloneles.

<sup>/</sup>La madre dezolada yamo a su kria<sup>/</sup>tura i la abraso apretadamente.

## §§§

<sup>/</sup>Ala otra demanyana, la povre mad<sup>[16]</sup>re no pudo levantarse dela kama, la e<sup>/</sup>mosyon la avia rendido hazina.<sup>76</sup> La çika <sup>/</sup>Anjel resivyo el orden de ir cugar a<sup>/</sup>fuera de la kaza por no disturvar a <sup>/5</sup>su madre, en lo ke estava cugando u<sup>/</sup>na idea le paso elya penso ke seria <sup>/</sup>bueno de

---

<sup>73</sup> ‘Subay’ < fr. *officier*.

<sup>74</sup> ‘Marş, yürü’ < fr. *marche*; tr. *marş* < fr.

<sup>75</sup> ‘O zaman, o sırada; o halde, öyleyse’ < it. *allora*.

<sup>76</sup> ‘Hasta’.

ir avizar a su padre d[e] lo /ke se estava pasando en kaza myentres /su absensya i elya partyo en koryen<sup>10</sup>do para la torre.



/Una ora despues del arivo del ko/lonel la korte marsyal era arekojida /delante del grande jeneral.

/«Nozotros, les demandimos, di/so el cu<sup>17</sup>ez, de eskojer a uno de entre elyos /ke muereria en lugar de todos, ma e/lyos refuzan<sup>77</sup> de responder.»

/La figura de Kramvuel se eskuresyo.

<sup>5</sup>«Ma elyos no deven todos morir, di/so el, ke traven ala sorte (goral).<sup>78</sup> Em/biadlos a yamar, kontinuo el, meted/los en esta kamara de ai, uno ala/do del otro, la figura para la pared, <sup>10</sup>las manos en la espalda, i damed /avizo kuando estaran prontos.»

/K[e]dado solo, el se undyo en unos /tristes penseryos, <sup>79</sup> el era dezesperado /de verse ovligado de azer egzekutir<sup>80</sup> (a/<sup>15</sup>zer matar) a lo menos uno de estos 3 /valorozos<sup>81</sup> ofisyeres, ma el no podia na/da, el lya avia eço todo lo ke era <sup>18</sup>posivle, sin mankar enteramente a las /lyes, alas kualas el propyo devia so/tometerse<sup>82</sup> en buşkando a salvar dos /delos kondanados.

<sup>5</sup>Subito el se endereço i komando:

/«Traedme aki la primera kriatura /ke pasara delante dela puerta.»

---

<sup>77</sup> ‘Reddetmek’ < fr. *refuser*.

<sup>78</sup> ‘Kura çekmek’ (=travar al goral) (Perahya, 2012: 474).

<sup>79</sup> ‘Düşünce’ < it. *pensiero*.

<sup>80</sup> ‘Öldürmek, idam etmek’ < fr. *exécuteur*.

<sup>81</sup> ‘Cesur’ < it. *valoroso*.

<sup>82</sup> ‘Göndermek’ < it. *sottomettere*.

‘El ombre bolto<sup>83</sup> kaji devista<sup>84</sup> tenyendo ‘por la mano ala çika Anjel. Elya se a<sup>10</sup>delanto bivamente verso el kapo del es‘tado i sin munço pensar elya se le su‘vyo en los cinoyos (pyernas) en diziendole:

‘«Yo lya vos konosko muy bueno, sinior ‘vos soş el grande jeneral, yo vos tengo <sup>15</sup>visto munças vezes pasar delantre de nu‘estra kaza. Todos se espantavan i ‘se travavan, ma yo no me espanto.»

[<sup>19</sup>]Una sonriza adulso la kara eskura ‘de Kramvuel.

‘«Komo! Kontinuo la kriatura, no vos ‘estaş akodrando? Ma yo no me olvidi <sup>5</sup>de vos!

‘— Ni lyo me vo olvidar nunca de ti, ‘kerida ninya i yo te do mi palavra, ‘vamos a ser syempre amigos.

‘— Si, ke sea, lya aksepto, ma me <sup>10</sup>vaş a kunar<sup>85</sup> en vuestros brasos ko‘mo lo aze mi papa.

‘— Kon plazer, i ansi yo me vo akod‘rar de mi çika ijika, kuando tenia tu ‘edad, i ke era grasyoza kuantu ti, <sup>15</sup>ke el Dyo te bendiga por este dulce ‘rekordo.

‘— Vos la amavaş, munço munço a vu<sup>[20]</sup>estra ijika? Mi papa, saveş, me a‘ma muy munço.

‘— O! Si, yo la amava de todo mi ‘korason, elya era mi idolo, elya ko<sup>5</sup>mandava i yo syempre la eskuçava.

‘— Alora, yo vos amo munço, me kereş ‘abrasar?

---

<sup>83</sup> ‘Dönmek < port. *voltar*.

<sup>84</sup> ‘Hemen’.

<sup>85</sup> ‘Sallamak’.

— Seguramente i yo te vo abrasar 2 <sup>1</sup>vezes mizmo, na, este bezo es para ti <sup>10</sup>i este segundo bezo es por elya, tu <sup>1</sup>la reprezentas en mis ojos i ansi to<sup>1</sup>do lo ke me vas a komandar yo te lo <sup>1</sup>vo azer.

<sup>1</sup>La çika muy alegre de esta prometa <sup>15</sup>se metyo a dar palmas. Subito elya <sup>1</sup>se detuvo i metyendo oido, elya grito <sup>1</sup>en sintyendo<sup>1</sup> tanyer borazan.

<sup>121</sup>«Soldados! Soldados! Grande jeneral, <sup>1</sup>yo kero verlos!

— Tu los vas a ver, mi kerida, ma <sup>1</sup>mas despues, agora me vas azer una <sup>15</sup>komisyon (hizmet).

<sup>1</sup>En akel momento, un ofisyer entro, <sup>1</sup>saludo militaryamente en dizyendo: «E<sup>1</sup>lyos estan ai» i se retiro.

<sup>1</sup>Kramvuel le dyo a Anjel tres bilyas <sup>10</sup>de sera, dos blankas i una korolada, <sup>1</sup>la bilya kolorada iva dezinyar kual de <sup>1</sup>los tres koloneles devia morir.

<sup>1</sup>«O! Kunto ermoza ke esta esta <sup>1</sup>kolorada! Se esklamo la çika, para <sup>15</sup>mi es?

— No, mi ija. Respondio el jeneral kon <sup>1</sup>una kara triste. Alevanta el bodre de <sup>122</sup>este perde ke eskonde una puerta a<sup>1</sup>vyerta, tu vas a ver en la otra ka<sup>1</sup>mareta tres personas tenyendo la kara <sup>1</sup>para la pared, las manos en la es<sup>15</sup>palda, elyos tyenen kada uno, la una <sup>1</sup>mano avyerta, tu vas a darles a ka<sup>1</sup>da uno una de estas bilyas i des<sup>1</sup>pues tu vas a retornar serka de mi.»

<sup>1</sup>Anjel desparesyo detras del perde, <sup>10</sup>Kramvuel, kedando solo s[e] diço: «Dyo <sup>1</sup>save sobre ken va kaer el eskojimyen<sup>1</sup>to de este inosente mesajero ke el me <sup>1</sup>embio. Ke su santa voluntad sea eça!»

<sup>1</sup>La kriatura deço kaer detras de e<sup>15</sup>[y]a el perde, enkantada en primero por <sup>1</sup>la medya eskuridad de esta kamareta <sup>1</sup>onde los soldados i los prizonyeros e<sup>123</sup>ran en pyes i sin menearsen elya se <sup>1</sup>detuvo, despues su figura se aklaro a<sup>1</sup>legremente.

— ‘E[h]! Ma, se dišo elya, papa tam<sup>5</sup>byen esta ai, yo lo rekonosko dela es/palda, a[h], es a el ke yo le vo a <sup>5</sup>dar la mas mejor bilya, la kolorada... ‘Ke alegria!’»<sup>86</sup>

‘İ koryendo para los prizyoneros, e<sup>10</sup>lya metyo las bilyas en las manos a/vyertas; despues elya se arezvalo en/tre los brazos de su padre, i sonri/endose elya le dišo:

‘«Papa, papa, mira lo ke tyenes en <sup>15</sup>la mano, yo te eskoji para ti la mas /mejor.»

‘Su padre eço una ojada sovre el <sup>24</sup>prezente de muerte, ke su ija le azia /sin saverlo, i el kalyo a cinolyos, /tomo a Anjel en sus brazos i se me/tyo a yorar kon soyosos. Los soldados <sup>5</sup>los ofisyeres, i mizmo los prizoneros, /testigos de esta terivle trajedia on/de una ijika kerida pensando azer pla/zer a su padre ke elya kerensya lo /kondana a muerte, no pudyeron, elyos <sup>10</sup>tambyen, detener sus lagrimas.

‘Despues de unos kuantos minutos, el /ofisyer ke era de guardya, se adelan/to kon regreto<sup>87</sup> verso<sup>88</sup> su prizyonero i to/kandole el ombro le dišo:

<sup>15</sup>«Esto me aze munça pena, kolonel, ma /mi dover me ovliga...

— Kualo dunke? Dišo la kriatura.

<sup>25</sup>— Yo kale<sup>89</sup> ke me lo yeve, mizmo ke es/to me desplaze.

— «Yevartelo al papa? Ma yo no dešo, /mama esta mala i yo vine por buşkar<sup>5</sup>lo i traerlo kon mi.

‘İ en dizyendo esto elya se suvyo /en la espalda de su padre, le metyo /las manezikas al kuelyo:

---

<sup>86</sup> Özgün metinde yer alan soru işareti ünlem ile değiştirilmiştir.

<sup>87</sup> ‘Üzüntü’ < fr. *regret*.

<sup>88</sup> ‘-e doğru’ < it. *verso*.

<sup>89</sup> ‘Gerekmek’.

/«Ayde,<sup>90</sup> vamos papa, kontinuo elya.

<sup>/10</sup>— Mi povera kriatura, vate, deşame, /yo kale ke me vayga kon elyos.»

/La kriatura se abaşo, koryo para el /ofisyer i harvando<sup>91</sup> kon el pye, repito /kon ravya:

<sup>/15</sup>«Vos dişe ke mi mama esta mala, /sentiteş, deşadlo al papa ke venga... /Yo lo kero.

[<sup>26</sup>]Ma vyendo ke el ofisyer no keria es/kuçarla, una idea le paso por su me/olyo, i koryendo komo el relampago e/lya salyo de la kamareta; un segundo <sup>/5</sup>despues elya boltava travando a Kram<sup>/5</sup>vuel por la mano. Ala vista de este /ombre terivle todos se levantaron, los /ofisyeres saludaron kon sus espadas i /los soldados prezentaron las armas.

<sup>/10</sup>«Sinyor, mi madre esta mala, yo vi/ne a buşkar a mi papa ma elyos se /lo keren yevar, detenedlos, vos rogo.»

/Un grito de esklamasyon salyo dela /boka del grande jeneral.

<sup>/15</sup>«Este es tu padre, mi kriatura?

/— Syertamente ke este es mi papa /i es por esto ke lyo le aparti la [<sup>27</sup>]mas mejor bilya, la kolorada, porke lyo /lo<sup>92</sup> amo tanto!...

/— Kualo azer, mi Dyo, esklamo Kram/vuel.

<sup>/5</sup>Anjel, despasensyada i yorando ap/reto mas la mano del grande jeneral en /dizyendole:

/«Kale ke deşes a papa a ke venga /kon mi, komo endagora tu no me dates tu <sup>/10</sup>palavra de azer todos mis komandos, por /ke dunke en la primera koza ke yo te /demando tu no me eskuças?

---

<sup>90</sup> ‘Haydi’ < tr.

<sup>91</sup> ‘Vurmak, çarpmak; dövmek, pataklamak’.

<sup>92</sup> Özgün metinde hatalı yazılan ր ‘ro’ lo olarak düzeltilmiştir.

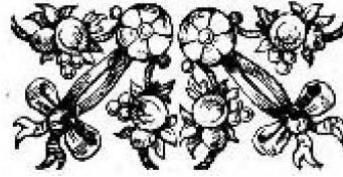
‘A estas palavras una grande a‘legria aklaro la fizyonomia de Kramvu<sup>15</sup>el i metyendo la mano sovre la kavesa ‘dela ika:

‘«Ke el Dyo sea alavado, dio el, <sup>[28]</sup>por lo ke me metyo en la idea de a‘zerte una tala prometa, gracias, o Dio ‘poderozo, tu sos bueno i tu saviduria ‘es sin kavo, gracias ati tambyen, bra<sup>5</sup>va i grasyoza kriatura ke me izites ‘akodrar esta prometa i aderesandose<sup>93</sup> ‘alos ofisyeres el acunto:

‘Eskuad al komando de esta kriatu‘ra komo si fuera yo propyo i meted <sup>/10</sup>devista en libertad al prizonyero.

‘El es emprezentado[.]

‘Fin



### 3.1.3. *Sala de pasatyempo*

Daha önce bahsedildiği gibi, *La bilya de la muerte* hikayesinin yer aldığı kitabın son kısmında, *Sala de pasatyempo* başlığı altında bazı fıkralar ve yayınevının reklamının yapıldığı sayfalar bulunmaktadır. AŐaĐıda eviri yazısı yapılan bu metinlerin bu tezde incelemeye temel olan eser ile içerik olarak hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. O dönemki eserlerde sıklıkla rastlanan bu durum muhtemelen okurları eğlendirmek ve boş kalan sayfaları doldurmak için eklenmiştir.

---

<sup>93</sup> ‘Yönelmek’ < fr. *s’adresser*.

## [29] **Sala de pasatyempo**

### **Un polonez cudyo ke no supo eskriver**

Un polonez cudyo ke no supo eskriver se muryo i kuando lo trușeron delante del <sup>5</sup>bet din<sup>94</sup> de ariva, le fueron meldando todos los pekados ke izo en el mundo de abașo, <sup>sovre</sup> todo el respondyo ke non es verdad.

Prezidente, komo puedes dezir ke no es <sup>verdad</sup>, kuando el protokol esta afirma<sup>10</sup>do de tu punyo ke lo afirmates kada noç[e] <sup>kuando</sup> te dormias.

Polonez, no es ni esto verdad. Yo no su<sup>pe</sup> eskriver en el mundo de abașo.

El prezidente se kedo mirando kon sus ko<sup>15</sup>legas diziendoles, esta persona tyene razon <sup>i</sup> por elyo le dyeron un dokumento en su <sup>mano</sup> ke es libre de pekado i tyene entra<sup>30</sup>da por todas las puertas en los loka<sup>les</sup> de ariva, kuando vino delante de las <sup>puertas</sup> de gehinnom<sup>95</sup> lo kijo<sup>96</sup> el satan eçar <sup>al</sup> fuego. El polonez amostro el <sup>papel</sup><sup>97</sup> ke tyene del alto tribunal el satan <sup>lo</sup> apanyo i lo eço al fuego i grito, yo <sup>no</sup> se meldar ni ekrivir.

---

<sup>94</sup> ‘Dini mahkemeleri de içeren Yahudi hukuk sisteminin bir parçası’ < ibr. בית דין.

<sup>95</sup> ‘Cehennem’ < ibr. גיהנום.

<sup>96</sup> ‘İstemek’; *kerer* fiilinin -di’li geçmiş zamandaki üçüncü tekil kişi çekimidir.

<sup>97</sup> “*Papel*” özgün metinde iki kere yazılmıştır.

## **‘El mediko le aranka el mostaço**

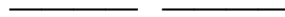
‘Un merkader ke tenia una ermoza mu<sup>/10</sup>jer, kuando vino ala tadre en kaza, le dišo ‘a su ijika Matilde, ven mi ija i dame ‘un bezo, la ija le respondyo, no me dešo be‘zar de ti, syendo me krese un mostaço, pa<sup>[31]</sup>dre, bova no ves ke bezo a tu madre i no ‘le krese mostaço?

‘Matilde, saves porke no le krese a la ‘mama mostaço, porke kada dia kuando te ‘<sup>5</sup>vas tu la manyana de kaza, vyene el medi<sup>5</sup>ko ...kon la espada... se ensera kon la mama ‘en una kamareta i le aranka el ‘mostaço ke le krese kon tus bezos.



## **‘Una buena palabra de un burlon**

<sup>/10</sup>Un ombre prove se kazo kon una mujer ‘prove. A un burlon ke se topava en los ‘kidušin<sup>98</sup> le demandaron: ken son estos ke ‘estan kazando? İ el burlon respondyo: ‘la ambre i la sed.



---

<sup>98</sup> İbranicede קידושין. şeklinde yazılmaktadır. Yahudi dinsel kültürü ve toplumsal yapısı içinde evlilik işlemleri birbirini izleyen ve birbirini bütünleyen iki bölümden oluşur. İlki *Eruşin* ya da *Kiduşin* diye adlandırılan bölüm söz kesme ve nişan törenine denk düşmektedir. İkinci bölüm olan *Nisuin* de *Hupa* altında kutlanan “evlenme töreni”dir. (<https://www.turkyahudileri.com/index.php/tr/yahudilik/104-evlilik>) (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

## [32] LIBRERÍA İ İMPRİMERÍA

### 'EFRAİM MELAMED

'En nuestra libreria situada en Ir'gat-Bazar topan a merkar ermozos tali<sup>5</sup>tot<sup>99</sup> de seda traidos direktamente de Lon'dra, diversos kart-postales manyifikos 'para saludar el anyo nuevo, todo sorte <sup>5</sup>de livros de bale batim, tefilin,<sup>100</sup> mezuzot,<sup>101</sup> /kua/lidades diversas de talitot de seda i de <sup>10</sup>lana, firmas eç.<sup>102</sup> ansi ke una muy rika /koleksyon de romansos.

'Por toda sorte de lavoro de imprimeri<sup>10</sup>a se adresen onde nozotros.

= ( O ) =

---

<sup>99</sup> İbranicede yalın hali טלית şeklindedir ve kaynaklarda *talit* olarak geçmektedir. Yün, keten veya ipekten imal edilen püsküllü bir omuz atkısı olup dua ederken bilhassa sabah ibadetinde kullanılan bir nesnedir. (Atasağun, 2001: 29)

<sup>100</sup> İbranicede תפילין şeklinde yazılmaktadır. Yahudilerin sol kol ve başlarına taktıkları, içlerinde Tevrat'tan bölümler içeren deriden yapılmış iki küçük kutuya verilen isimdir. (<https://aishlatino.com/las-leyes-de-los-tefilin/>) (Erişim Tarihi: 27.02.2024)

<sup>101</sup> İbranicede מצדוה şeklinde yazılmaktadır. Dindar Yahudiler tarafından evlerinin giriş kapısının sağ üst köşesine yerleştirilen ve Tanrıya güvenlerini sembolize eden tahta, cam, metal, plastik vb. maddelerden yapılı bir kılıfa konulan parşömendir. (Atasağun, 2001: 26)

<sup>102</sup> 'Vb.' < it. *eccetera*.

### 3.1.4. Sözlükçe

#### A

**abaço:** abajo / aşağı

**acuntar:** adjuntar / eklemek, iliştiirmek

**açetar (it. *accettare*):** aceptar / kabul etmek

**aderesar(se)/adresar(se):** dirigitir, guiar / yönlen(dir)mek,

**adulsar:** endulzar / yumuşatmak

**aedado:** año, edad / yıl, yaş

**agora:** ahora / şimdi

**ainda (port. *ainda*):** todavía / hâlâ, daha, henüz

**alora (it. *allora*):** en ese momento, por lo tanto, en ese caso / o zaman, o sırada; o halde, öyleyse

**apanyar:** agarrar / yakalamak

**araviarse:** rabiarse / öfkeden deliye dönmek

**arekojido:** recogido / toplanmış

**arezvalarse:** abalanzarse (en brazos) / (kollarında) sallamak

**avlistono:** hablador, charlatán, gárrulo / çenebaz, dedikoducu, geveze,

**ayde (tr. *haydi*):** vamos / haydi

#### B

**bale batim (ibr.):** dueño de casa, persona a cargo, burgúés, religioso, miembro de comunidad

/ ev sahibi, sorumlu kişi, burjuva, din adamı, cemaat üyesi

**bet din** (ibr. בית דין): tribunal rabínico / haham mahkemesi

**bilya** (it. *biglia* > tr. *bilye*): canica / bilye

**boltar** (port. *voltar*): volver / dönmek

**borazan**: bugle (intrumento musical de viento) / borazan

**bovo**: tonto / aptal, budala

**bozear** (tr. *boz-*+lad. *-ear.*): arruinar, estropear / bozmak

**bruido** (fr. *bruit*): ruido / gürültü, patırtı

## C

**cemido**: gemido, zumbido

**cinoyo/cinolyo** (fr. *genoux*; arg. *genoyllo*): pierna; rodilla / bacak; diz

**cente**: gente / halk, ahali.

**cudyo**: judio / yahudi

**cuez**: juez / yargıç, hâkim

**cugar**: jugar / oynamak

**cuzgado**: juzgado / mahkeme

## D

**devista**: hemen

**dezolada**: solitario / yalnız

**dover** (it. *dovere*) deber / görev, yükümlü olmak

**dunke** (it. *dunque*) por eso, por lo tanto, conque, ya / bu yüzden, dolayısıyla, o halde, demek  
ki, artık

**duvdar:** dudat / Őüphelenmek

## E

**eç.** (it. *eccetera*): etc. / vb.

**egzekutir** (fr. *exécuteur*): ejecutir, matar / idam etmek, öldürmek

**empresentado:** perdonado / bağışlanmış

**endagora:** ahora, justo ahora / Şimdi, biraz önce

**endereçar:** enderezarse / doğrulmak

**enşugar** (port. *enxugar*; kat. *eixugar*; isp. *enjugar*): enjugar, secar / silmek, kurutmak

**enkaroçado** (port.): túrbido, bulto / tortulu, yumrulu

**eskuridad:** oscuridad / karanlık

## F

**feşugear:** acariciar / okşamak

## G

**gaznet:** garganta / boğaz

**gehinnom** (ibr. גיהנום): infierno / cehennem

**goral:** suerte / şans

**grand** (fr.): grande / büyük

**guastar:** destruir / bozmak

## H

**harvar:** pegar, golpear, zurrar / vurmak, çarpmak, dövme, pataklamak

**hazino (ar. > tr. *hazin*):** enfermo / hasta

**hizmet (tr.):** servicio, trabajo / hizmet, servis

## I

**ırgat (tr. *ırgat* < rum.)** trabajador / ırgat, işçi

## İ

**imprimeria:** imprenta, editorial / matbaa, yayınevi

**istindak (tr. *istintak*):** interrogación / istintak

## K

**kaler:** ser necesario / gerekli olmak

**kamareta:** habitación / oda

**kapaçita (it. *capacità*):** capacidad, competencia, habilidad / yeterlilik, beceri

**kapo (it. *capo*):** cabo, jefe, superior, líder / patron, amir, lider

**kayades:** silencio, tranquilidad / sessizlik

**kiduşin (ibr. קידושין .)** ceremonia de compromiso / nişan töreni

**kerensya:** afecto, sensibilidad / ilgi, hassasiyet

**kolonel (fr. *colonelle*; it. *colonnello*):** coronel / albay

**kudyado:** cuidado / dikkatli

**kunar:** acunar / sallamak

## L

**lavoro (it. *lavoro*):** labor, trabajo / iş

**longamente (port. *longamente*; fr. *longuement*, it. *lungamente*):** largamente / uzunca

## M

**ma (it. *ma*):** pero / ama, fakat

**malgrado (it. *malgrado*):** a pesar de / rağmen

**maman (fr. *maman*):** madre / anne

**manezika:** manita / küçük el

**mankar:** faltar, / eksik kalmak

**mankeza (kat. *manquesa*):** carencia / eksiklik

**manyifiko:** maravilloso, magnífico / muhteşem

**marş (fr. *marche*):** camina, anda / ileri, marş

**meldar:** leer / okumak

**menester:** necesitar / ihtiyacı olmak, gerekli olmak

**mezuzot (ibr. *מזוזות*):** Se trata de un pergamino que los judíos religiosos ponían en la esquina superior derecha de la puerta de entrada de sus hogares. Esto muestra su confianza en Dios. / Dindar Yahudilerin evlerinin giriş kapısının sağ üst köşesine koydukları bir parşömendir. Bu onların Allah'a olan güvenini gösterir.

## N

**na (tr. *nah*):** eso es todo / işte o kadar

**negro:** malo, maligno; triste / kötü, zararlı; üzücü

**non (fr.):** no / hayır

## O

**ofisyer (fr. *officier*):** oficial / subay

## P

**pardon (fr. *pardon* > tr. *pardon*):** perdón / pardon

**penseryo (it. *pensiero*):** pensamiento / düşünce

**perde (tr. *perde*):** cortina / perde

**perikolo (it. *pericolo*):** peligro / tehlike

**pezgado:** pesado / ağır

**povero (it. *povero*):** pobre / zavallı

**prefas:** prefacio / önsöz

**presto (it.):** pronto, en poco tiempo / hemen, kısa süre içerisinde

**prometa:** promesa / söz verme

**prove:** pobre / fakir, zavallı

## R

**refusar (fr. *refuser*):** rehusar, rechazar; excusar / reddetmek, özür dilemek

**regreto (fr. *regret*):** tristeza / üzüntü

**riflo:** aliento, respiración / nefes

## S

**sentir:** oír, escuchar / duymak, dinlemek

**sinyor (it. *signore*):** señor / bayım, efendim

**sorte (port. *sorte*; fr. *sorte*):** suerte; tipo / şans; tür

**sotometer (it. *sottomettere*)** enviar / göndermek

**sovre-palavra:** alguien que hace una promesa / söz vermiş olan kimse

## Ş

**şemiz de nui (fr. *chemise de nuit*):** pijama / gece giysisi, pijama

## T

**tadrar:** tardar / gecikmek

**tala:** tal / böyle, böylesi

**talit (ibr. תַּלִּית):** Es un chal con borlas que usan los judíos devotos durante las oraciones. /

Dindar Yahudilerin ibadet sırasında giydikleri püsküllü bir şaldır.

**tanyer:** tañer / çalmak, trampet çalmak

**tefilin (ibr. תפילין):** Es el nombre que reciben dos pequeñas cajas de cuero que contienen

secciones de la Torá y que los judíos llevan en el brazo izquierdo y en la cabeza. /

Yahudilerin sol kollarına ve başlarına taktıkları, içlerinde Tevrat'tan bölümlerin bulunduğu iki küçük deri kutuya verilen isimdir.

**travar al goral:** echar suertes / kura çekmek

**tuir:** tullir / felç etmek, hareketsiz bırakmak

## V

**valorozo (it. *valoroso*):** valiente / cesur

**verso (it. *verso*):** hacia / -e doğru, yönünde

## 3.2. Eserin Türkçe Çevirisi

### 3.2.1. Eserin Türkçe Çevirisinde Kullanılan Yöntem

Berman “çevirmenlik mesleğinin çeviri tercihlerinde özgür hareket edebilen bir özne gerektirdiğini belirtir ancak buradaki özgürlük sadakatle ilintilidir ve çevirmen risklerin farkında olarak özgürlük ve sadakat ikiliğinin sınırlarını dikkatlice belirlemelidir.” (Berman, 2009. Akt. Yüncü Kurt ve Özcan, 2024: 1473) der. Kökleri oldukça eski zamanlara dayanan çeviri eyleminin çevirmenler için en zorlayıcı yanı kaynak metin ile hedef metin arasındaki eşdeğerliliğin sağlanması olarak görülmektedir. Çünkü asıl metinde yer alan duygu ve düşüncelerin çeviri esere tam anlamıyla yansıtılması ya da aktarılması her koşulda mümkün olmayabilmektedir. Yalnızca bir yöntem kullanarak yapılmaya çalışılan çeviri çalışmalarında ya kaynak metnin mesajı hedef dile aynı şekilde aktarılamamış ve bu nedenle çevirmen kaynak metne fazlaca müdahale etmiş ya da kaynak metne yapısal olarak çok benzeyen, kelimelerin birebir karşılığını taşıyan sözcüklerle çeviri yapılmış fakat bu durumda da hedef dilin okuyucusu metnin taşıdığı anlamı anlayamamıştır. Bu nedenle çevirinin nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bu çalışmada çevrilen kaynağın vermiş olduğu mesajı ve duyguları hedef dil okuyucularına da vermek isteyen (Çakır, 2005: 237-244) “İletişimsel Çeviri Yöntemi” kullanılmıştır. Deyim ve atasözlerinin çevirisi için ise “Eşdeğerlilik Yöntemi” temel alınmıştır. Çünkü “bir deyim ve atasözünün kastettiği durum ve anlamı farklı dil ve kültürlerde yaratmak güçtür. Bu nedenle hedef dilde aynı anlamı karşılayan deyimlerin ya da atasözlerinin çeviri esnasında kullanılması çevirmenler için sıkça kullanılan yöntem olmuştur” (Akt. Odacıoğlu ve Barut, 2018: 1387-1388).

Örneğin metin içerisinde geçen “*Ke el Dyo sea alavado*” (s. 27, st. 9)<sup>103</sup> cümlesinde sözcüklerin Türkçe karşılığı düşünüldüğünde cümlenin anlamının “Tanrı övülsün” olması

---

<sup>103</sup> Eserin inceleme bölümünde alıntılardan sonra verilen “s. (sayfa)” ve “st. (satır)” ifadeleri örnek cümlelerin çalışma içerisinde rahatça bulunabilmesi için verilmiştir. Türkçe örnek cümleler “Kızı

gerekmektedir. Fakat bu cümle bir deyimdir ve General Kramvuel zor bir durumdan kurtulduğu anda Tanrı'ya teşekkür etmek amacıyla bu cümleyi kurmuştur. Bizim kültür öğelerimizle bağdaştırıldığında bu gibi durumlarda kullandığımız bir deyim var olması cümlenin Türkçeye çevirisinin “Tanrı'ya şükürler olsun” şeklinde yapılmasına sebep olmuştur.

Ek olarak kaynak metnin Türkçeye çevirisi sırasında bazen çeşitli bağlaçlar ve noktalama işaretleri esere eklenmiş bazen de asıl metinde yer alan bağlaçlar ya da noktalama işaretleri akıcılığı koruyabilmek amacıyla kaldırılmıştır. Virgül ile birbirine bağlanmış, okuyucu için zorlayıcı olduğunu düşündüğümüz bölümlere de müdahale edilmiş; uzun ve tek bir cümle olarak verilmiş ifadeler, birkaç cümleye ayrılmıştır. Hikâyenin anlatımına henüz başlamadığı eserin önsöz bölümünde karşılaştığımız duruma ilişkin tümce şu şekildedir:

Ladino	Türkçe
<p><i>Kejendo azer interesar a poko a poko a la lektura nozotros empesarem[o]s a publikar una seria de çikos livros kontenyendo istoryas, romansos, novellas ke nozotros eskojeremos kon el mas grande kudyado, esperamos ke todos kereran enkorajarmos sovre todo ke nozotros venderemos estos livros muy baratos afin ke kada uno pueda merkarlos en sin tener munço a dezgastarse.</i></p> <p>(s. 2, st. 1-5)</p>	<p>Okumayı giderek ilgi çekici hale getirmek amacıyla büyük bir özenle seçtiğimiz hikâyeleri ve romansları içeren bir dizi kısa kitap yayınlamaya başladık. Öncelikli olarak epey ucuza sattığımız ve herkes tarafından satın alınabilecek bu kitaplarla herkesin bizi desteklemesini umuyoruz.</p>

**Tablo 3.** “Önsöz”de verilen tümcenin Ladinosu ve Türkçesi.

Tarafından Mahkûm Edilen Baba ve Kurtarılan ya da Ölüm Bilyesi” adlı bölümde; Ladino cümleler ise “*Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte*” adlı bölümde yer almaktadır.

Görüldüğü üzere oldukça uzun ve bölünmediği takdirde anlaşılması zor bir cümledir. Bu ve benzeri cümlelerin eserin okunmasını zorlaştırdığı düşünülmektedir. Bu sebeple tek bir cümle olarak ifade edilmiş anlam Türkçeye birkaç cümle ile aktarılmıştır.

Anlaşılır, yalın ve kolay okunabilen bir çeviri yapmak için kaynak eser üzerinde yapılan değişikliklerden bir kısmı da bahsedildiği gibi noktalama işaretleri üzerinde olmuştur. Türkçe yazım kuralları dikkate alınarak yapılan bu değişiklikler içerisinde soru cümlelerinin sonuna nokta yerine soru işareti koymak, eksik konulan nokta işaretini cümle sonuna eklemek, konuşma çizgisi olmayan diyaloglara konuşma çizgisi eklemek ya da iki nokta yerine virgül kullanılmış karşılıklı konuşmalarda konuşmacının cümlesine başlayacağını belirtmek için iki nokta eklemek gibi değişiklikler bulunmaktadır. Karşılıklı konuşmaların olduğu bölümlerin metin içerisinde satır başı yapılarak belirtilmemesi de Türkçe çeviride düzeltmede bulunan noktalar arasında yer almıştır. Çeviri sırasında metni anlamayı zorlaştıran bu gibi unsurları örneklemek amacıyla, eserin sonunda *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte*'den bağımsız olarak eklenmiş kısa hikâyelerden alıntı yapılmıştır:

Ladino	Türkçe
<i>Prezidente, komo puedes dezir ke no es verdad, kuando el protokol esta afirmado de tu punyo ke lo afirmates kada noç[e] kuando te dormias. (s. 29, st. 8-11)</i>	Başkan, her gece uyurken tutanağı kendi elinizle imzalamış olmanıza rağmen bunların gerçek olmadığını nasıl söylersiniz.
<i>Polonez, no es n[i] esto verdad. Yo no supe eskvivir en el mundo de abaşo. (s. 29, st. 7)</i>	Polonyalı, gerçek değiller çünkü ben yeryüzünde yazmayı bilmiyordum.

**Tablo 4.** *Sala de Pasatyempo* başlıklı bölümde geçen karşılıklı konuşmalar.

“Presidente” ve “Polonez” kelimelerinden sonra kullanılmış virgüller, konuşmacının cümlesini söyleyeceğini belirtmek için, iki nokta yerine kullanılmıştır. İlk cümlelerin bir soru

cümlesi olduğu düşünülürken ise cümle sonuna konulan noktalama işaretinin de yazım kurallarına uymadığı görülmektedir. Bu nedenle her iki cümleye de müdahale edilerek uygun olan noktalama işaretlerinin kullanımı sağlanmıştır.

Bunların dışında yapılmış olan bir başka müdahale ise İletişimsel çeviri yöntemi doğrultusunda bazı ifadelerin Türkçeye yorumlanarak geçirilmesi olmuştur. İletişimsel çeviri yönteminde, hedef dildeki eseri okuyan okuyucunun, kaynak eseri okuyormuş gibi hissetmesi temel alınmaktadır. Bu nedenle sözdizimi ve yaygın olan ifadeler hedef dile göre yeniden uyarlanmaktadır:

Çevirmenin öznel bir yaklaşımda bulunmasının ürünü olarak nitelendirebileceğimiz hedef dile çevrilmiş eser, okuyucunun zihninde belli bir etki yaratabilmişse başarılı sayılmaktadır. Genellikle zengin metaforlara ve/veya çok anlamlılığa sahip bir metnin çevirisi, hedef dilde karşılığı bulunmuyorsa ya da aslından farklı bir biçimde ifade ediliyorsa, aktarılan dile yorumlama yapılarak gerçekleştirilmektedir (Çakır, 2005: 240).

Bu bağlamda bakıldığında bu çalışmada da çeviri esnasında yorumlama yapıldığı söylenebilmektedir. Örneğin eserde yer alan “*Una sonriza adulso la kara eskura de Kramvuel.*” (s. 19, st. 1) ifadesi oldukça kısa ve çevirmesi kolay görünen bir cümledir. Yorumlama yapmadan çevirdiğimizde cümlenin anlamı “Bir gülümseme Kramvuel’in karanlık yüzünü yumuşattı.” olmaktadır. Her ne kadar yazarın söylemek istediği okurların zihninde belirse de cümlenin bu biçimde çevrilmesi anlamın Türkçe ifade edilışinden uzaktır. Bu nedenle kelimelerin tam karşılığını kullanmak yerine cümle Türkçeye göre yorumlanmış ve “Kramvuel’in asık yüzünde hafif bir gülümseme belirdi.” şeklinde çevrilmiştir.

Yapılan tüm uyarlama ve yorumlamalara karşın Fransızcadan Ladinoya tercüme yapan çevirmenin asıl kaynağa ne denli sadık kaldığını ve nasıl bir üslupla yazdığını okurlara yansıtabilmek için Türkçeye çevirisinde anlam karmaşası yaratmayacak ya da akıcılığı bozmayacak ifade ve terimlere müdahale edilmemiştir.

### 3.2.2. Kızı Tarafından Mahkûm Edilen ve Kurtarılan Baba ya da Ölüm Bilyesi<sup>104</sup>

ROMAN

## ÖLÜM BİLYESİ



Fransızcadan Çevrilmiş

2 metelik<sup>105</sup>

Efraim Melamed Yayınevi

İzmir

---

<sup>104</sup> *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin Türkçeye çevirisi İletişimsel Çeviri Yöntemleri temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

<sup>105</sup> TDK'ye göre çeyrek kuruş, on para değerinde demir para, metelik.

## <sup>[2]</sup>ÖNSÖZ

Okumayı giderek ilgi çekici hale getirmek amacıyla büyük bir özenle seçtiğimiz hikâyeleri ve romansları<sup>106</sup> içeren bir dizi kısa kitap yayınlamaya başladık. Öncelikli olarak epey ucuza sattığımız ve herkes tarafından satın alınabilecek bu kitaplarla herkesin bizi desteklemesini umuyoruz.

Serimize bu hafta güzel ve sürükleyici bir roman ile başlayacağız: “Kızı Tarafından Mahkûm Edilen ve Kurtarılan Baba”.

### <sup>[3]</sup>KIZI TARAFINDAN MAHKÛM EDİLEN VE KURTARILAN BABA YA DA ÖLÛM BİLYESİ



Sevdiğiniz bir kişinin sizin bir hareketinizle ölüme mahkûm edileceğini ya da ölümden kurtarılacağını, yani kaderinin sizin elinizde olduğunu, hatta sizin ölüm cezanızın en sevdiğiniz kişinin lafıyla verileceğini düşünün.

Bunlar akla gelebilecek en korkunç ve en acımasız durumla ilgili iki bakış açısıdır. Ünlü Amerikalı gülmece yazarı Mark Tuen bu romanıyla bize bu hissi yaşatmakta çok başarılı olmuş gibi görünüyor.

<sup>[4]</sup>Bu romanda huzurlu sözlerle ve gülünç ayrıntılarla yürekleri burkan, en gaddarların bile gözlerini yaşartan güçlü bir dram aktarılmaktadır.



---

<sup>106</sup> *Romans* ve *novella* terimleri aynı tür için kullanılmaktadır (Asenjo, 2008: 373).

Kıştı, çoktan gece olmuştu. Dışarıda kuvvetli bir rüzgâr esiyordu ve her şey derin bir karanlık içerisindeydi. Evin içinde hüzünlü bir sessizlik vardı. Albay ve genç karısı ateşin önünde birbirlerinin ellerini tutarak oturuyordu. Başlarındaki bela hakkında konuşmayı yeni bitirmiş, ardından Tanrı'ya dua etmiş ve şimdi de bekliyorlardı. Bekledikleri şey gelmekte çok gecikmeyecekti ve zavallı kadın bunu düşünerek titriyordu.

<sup>[5]</sup>Tek çocukları vardı: 7 yaşındaki küçük kızları Anjel. Ona tapıyorlardı. Anjel her gece olduğu gibi bu gece de anne ve babasına sarılmak için gelecekti.

Albay sessizliği bozarak eşine<sup>107</sup> şöyle dedi:

“Kızımızın hatırına göz yaşlarımızı sileceğiz çünkü o hiçbir şeyden şüphelenmemeli!”

Tam o sırada, kıvrıkcık<sup>108</sup> sarı saçlı güzel bir kız şemiz de nui (gecelik) giymiş büyük bir insan gibi kararlı bir havayla gülümseyerek yarı açık kapının arasından göründü. <sup>[6]</sup>Anne ve babasını görünce çok sevindi. Koşarak içeri girdi ve babasının bacaklarına tırmandı. Babası göğsüne bastırıp ona sımsıkı sarıldı.

“Baba! Baba!” diye bağırdı kız, “bana böyle sarılma, beni çok sıkıyorsun, beni hareketsiz bırakıyorsun, saçlarımı bozuyorsun!”

Kız babasının kucağından inmek istedi fakat babası onu “canım, hayır, gitme. Burada, kucağımda otur, biraz abarttım, özür dilerim. Söyle bana, cezam ne olsun?” diyerek kucağından indirmedi.

---

<sup>107</sup> Özgün metinde “eşine” kelimesinin ayrıç içinde eş anlamlısı verilmiş fakat Türkçede bu açıklamaya gerek duyulmadığı için çeviride kullanılmamıştır.

<sup>108</sup> Özgün metinde bu sözcük için kullanılan “enkaraçados” kelimesi ‘tortulu, yumrulu’ anlamlarına gelmektedir. Metnin İngilizce aslında “*curly-headed*” ifadesi kullanıldığı için buradaki kelime ‘kıvrıkcık saç’ anlamına gelen İspanyolca *encarrujado* ya da Galisyaça, Portekizce *encaracolado* kelimesinden de gelmiş olabileceği düşünülerek çevirisi bu kelimeler üzerinden yapılmıştır.

Kızın yüzünde bir anda yeniden neşeli bir gülümseme belirdi ve <sup>[7]</sup>başını babasına yaslayarak ona bir hikâye anlatmasını istedi.

Sokaktan bir gürültü geldi.

Annesi ve babası nefeslerini tuttu ve dışarıdan gelen sese kulak kesildi. Rüzgârın esip gürlemesine rağmen duyulan ayak sesleri... Başta uzaktan geliyordu, sonra giderek yaklaştı, yaklaştı. Gittikçe<sup>109</sup> daha yüksek sesle duyulmaya başladı. Sonra geçti gitti.

Albay ve karısı sanki büyük bir tehlikeden kurtulmuşçasına derin bir nefes aldı ve ardından sanki hiçbir şey olmamış gibi baba sakince kızına döndü:

— Seni çok güldürecek, hoş bir hikâye anlatmamı istiyorsun, değil mi Anjel'im?

<sup>[8]</sup>— A! Ama hayır! Baba, üzücü, bizi sarsacak kadar çok üzücü bir hikâye anlatmanı istiyorum ben. Gerçek gibi görünen... Anne, yaklaş, bana elini ver... Hadi başla baba.

— Bir zamanlar üç albay varmış... Bir muharebede<sup>110</sup> disiplinsizlik<sup>111</sup> yapmışlar. Ordunun nizami bir şekilde geri çekilmesine fırsat yaratmak için güçlü bir kaleye saldırıyormuş gibi yapıp düşmanı o bölgeden çekmeleri emredilmiş. Ama kahramanca tavırları yüzünden cezalandırılan üç albay <sup>[9]</sup>onların kazandığı gerçek bir savaşa katılmış. Ancak başkomutan bundan hoşnut olmamış ve herkes yaptıklarından dolayı onlara iltifat ederken o itaatsizliklerine şaşırılmış ve bir savaş mahkemesi tarafından yargılanmak üzere Londra'ya gelmelerini emretmiş.

---

<sup>109</sup> Ladino metinde kullanılmayan “gittikçe” kelimesi metnin daha akıcı hale getirilmesi için eklenmiştir.

<sup>110</sup> Eserin Ladino aslında “muharebe” kelimesinin ayrıç içinde eş anlamlısı verilmiş fakat Türkçede bu açıklamaya gerek duyulmadığı için kullanılmamıştır.

<sup>111</sup> Özgün metinde “disiplin” kelimesinin ayrıç içinde “Disiplin askerlerin üstlerine göstermek zorunda oldukları katı itaattir.” şeklinde açıklaması yapılmış fakat Türkçede bu açıklamaya gerek duyulmadığı için çeviride kullanılmamıştır.

— Başkomutan Kramvuel. Öyle değil mi, baba?

— Evet.

— Ben başkomutanı çok iyi tanıyorum, kocaman bir ata binmiş, askerlerinin başında giderken görmüştüm ben onu, herkes korkuyordu ama ben korkmuyordum, hiç korkmuyordum, o bana şefkatle bakıyordu.

— Seni tatlı çenebaz!... <sup>[10]</sup>Devam etmeme izin vermiyorsun... Bu üç albayın -ki şu anda Londra'dalar- sözlerine güvenilmiş. (Yani kaçmayacaklarına dair yemin etmişler ve bu sayede ailelerini son kez görmeleri için evlerine gitmelerine izin verilmiş.)



Yine bir ses duyuldu.

Kulak kesilip dinlediler! Yine adımlar... Ama bu sefer de ayak sesleri uzaklaşıyordu. Anne renginin solduğunu gizlemek için başını kocasının sırtına yasladı.

Baba devam etti:

“Sabaha çoktan evlerine ulaşmışlar ve...”

<sup>[11]</sup>Kızın gözleri fal taşı gibi açıldı.

“Ama baba, şu an anlattığın gerçek bir hikâye mi?”

— Evet, canım benim.

— Oo! Seni ne kadar çok seviyorum. Bravo baba! Devam et... Ama annem ağlıyor, ya neden? Söyle.

— Hiç, yok bir şey yavrucuğum, mahkûmların zavallı ailelerini düşünüyorum.

Ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— “Ağlama anne”, dedi kız annesini hafifçe okşayarak, “hikâyenin nasıl iyi bir şekilde sonlanacağını göreceksin. Devam et baba, söyle bana, peki sonra nereye gittiler?”

<sup>[12]</sup>— İlk olarak onları bir kuleye götürmüşler. Hakimler orada onları sorgulamış (istintak<sup>112</sup> yapmış) ve suçlu bulmuşlar. Üçü de ölüme mahkûm edilmiş.

— Bu çok zalimce! Anne, hala ağlıyor musun!? Ağlama, göreceksin öldürülmeyecekler. Çabuk devam et baba, bize sonunu söyle.

— Konuşmadan önce düşünüyorum.

— Düşünüyor musun? Ama buna ihtiyacın yok ki, sen zaten hikâyeyi çok iyi biliyorsun, ama önce söyle, sen bu üç albayı tanıyor musun?

— Evet, kızım.

— Aa! Ben de onları <sup>[13]</sup>tanımak isterim. Albayları gerçekten çok severim, kendilerine sarılmamı kabul ederler mi dersin?

— Elbette, özellikle içlerinden biri bunu tüm kalbiyle ister, diye cevap verdi albay titrek bir sesle. Onun yerine bana sarılmak ister misin?

---

<sup>112</sup> Ayraç içi açıklama olarak özgün metinde yer almaktadır. “İstintak” kelimesi, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre hukuk terimi olarak kullanılmakta olup ‘bir konunun mahkemece incelenmesi’ veya ‘bir işin mahkemede görüşülüp incelenmesi’ anlamlarına gelmektedir.

— Evet, sana ve daha sonra diğerlerine sarılacağım ve eğer onları görürsem diyeceğim ki: “Benim babam da çok cesur bir albay. Yerinizde olsaydı o da sizin yaptıklarınızı yapardı. Bu yüzden utanmamalısınız, ikiniz de<sup>113</sup> doğru olanı yaptınız. İşte o kadar!”<sup>114</sup>

### §§§

<sup>[14]</sup>Tekrar bir gürültü duyuldu!

Rüzgâr olabilir miydi? Hayır... Yaklaşan insanlardı, güçlü bir ses duyuldu:

“Başkumandan adına açın!”

— Baba, askerler, bırak beni, bırak beni, onları içeri alacağım. Hızla kapıya koştu:

“Girin, girin!” diye bağırarak ardına kadar açtı: “Baba, baba piyade muhafızlar!”<sup>115</sup>

Askerler içeri girdi, subay silahı omzunda selam verdi, albay ise ayağa kalkarak karşılık verdi. Yanında yüzü bembeyaz olan zavallı karısı, üzüntüsünü elinden geldiğince gizlemişti.

<sup>[15]</sup>Çocuk bakıyordu, mutluydu...

Baba karısına uzunca sarıldı, sonra da kızına.

“Kuleye, ileri, marş!” emri geldi.

Albay önde askerler arkada evden çıktılar.

---

<sup>113</sup> İngilizce özgün metinde “ikiniz de” ibaresi bulunmamaktadır. Birinci bölümde yer olan bu cümle şu şekilde verilmiştir: “Benim babam da bir albaydır ve cesurdur. Sizin yerinizde olsa aynı şeyi yapardı. Yani bu insanlar ne derse desin yanlış yapmadınız ve zerre kadar utanmanıza gerek yok.” Bu nedenle Ladino metinde çevirmenin bilinçli olarak diğer iki albayı kastetmek için böyle bir ibare eklemiş olabileceği ya da yazım yanlışlığı olmuş olabileceği düşünülmektedir.

<sup>114</sup> Nehama’ya göre (*Dictionnaire du judéo-espagnol*) “Hayır, işte” gibi ünlem ifadeleri olan “Na” kelimesi, metnin anlam bütünlüğünü korumak amacıyla “İşte o kadar!” şeklinde çevrilmiştir.

<sup>115</sup> Özgün metinde “piyade muhafızlar” kelimesinin ayraç içinde “Bir tür askeri brans” şeklinde açıklaması yapılmış fakat Türkçede bu açıklamaya gerek duyulmadığı için çeviride kullanılmamıştır.

“Anne, baksana babam ne kadar güzel, ne kadar iyi yürüyor. O zaman babam şimdi kuleye gidecek ve albayları görecek.”

Perişan haldeki anne kızını çağırды ve ona sımsıkı sarıldı.

### §§§

Ertesi sabah zavallı an<sup>[16]</sup>ne yataktan kalkamadı, bu duygu onu hasta etmişti. Küçük Anjel’e annesini rahatsız etmesin diye dışarıda oynaması tembih edilmişti. Oynarken aklına bir fikir geldi, yokluğunda evde neler olup bittiğini babasına haber vermenin iyi olacağını düşündü ve kuleye doğru koşarak evden ayrıldı.



Albay'ın gelişinden bir saat sonra savaş mahkemesi heyeti başkomutanın huzurunda toplandı. Yargıç “onlardan, hepsinin yerine ölecek birini seçmelerini istedik<sup>[17]</sup> ama onlar yanıt vermeyi reddettiler” dedi.

Kramvuel'in yüzü asıldı.

“Ama hepsinin ölmesine gerek yok.” dedi. “Kura çeksinler.” “Gidin onları çağırın” diye devam etti, “yan yana, yüzleri duvara dönük, elleri arkada şuradaki odaya sokun ve hazır olduklarında bana haber verin.”

Yalnız kalan general hüznü düşüncele dalmıştı. Onu bu üç cesur subaydan en az birinin infaza<sup>116</sup> zorlamalarının çaresizliği içindeydi ama elinden hiçbir şey gelmiyordu, zaten mümkün olan her şeyi<sup>[18]</sup> mahkûmlardan ikisini kurtarmak uğruna -uyumak zorunda olduğu yasaları tamamen ihlal etmeden- yapmıştı.

---

<sup>116</sup> İngilizce metinde eş anlamlısı verilen kelime Türkçeye sadece “infaz” olarak çevrilmiştir.

Hemen doğruldu ve emretti:

“Kapının önünden geçen ilk çocuğu buraya getirin.”

Adam elinde küçük Anjel’le hemencecik geri döndü. Kız hızla başkanın<sup>117</sup> karşısına geçti ve çok düşünmeden bacaklarına sarıldı, dedi ki:

“Sizi çok iyi tanıyorum, efendim. Siz başkomutansınız, evimizin önünden geçerken sizi pek çok kez gördüm. Herkes korkuyordu ve geri duruyordu ama ben hiç korkmuyorum.”

<sup>[19]</sup>Kramvuel’in asık yüzünde hafif bir gülümseme belirdi.

— Nasıl yani? diye devam etti kız, beni hatırlamıyor musunuz? Ama ben sizi unutmadım.

— Seni hiçbir zaman unutmayacağım sevgili çocuk ve sana söz veriyorum, biz her zaman arkadaş olacağız.

— Tamam, öyle olsun. Kabul ediyorum ama babamın yaptığı gibi beni kollarınızda sallayacaksınız.

— Memnuniyetle ve bu sayede ben de küçük kızımın senin yaşındayken ne kadar şirin olduğunu hatırlayacağım, bana bu tatlı anıları hatırlattığın için Tanrı seni korusun.

— Siz kızınızı çok ama çok <sup>[20]</sup>mu seviyordunuz? Biliyor musunuz, benim babam da beni çok sever.

— Ah! Evet, onu tüm kalbimle severdim, o benim her şeyimdi, o hep emir verirdi, ben de dinlerdim.

---

<sup>117</sup> Metin içerisinde Kramvuel için bu kelimeye kadar “jeneral” unvanı kullanılmışken bu bölümde “el kapo del estado” ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle çevirisi “general” olarak değil “başkan” olarak yapılmıştır.

— O hâlde bana sarılmak<sup>118</sup> ister misiniz? Sizi çok seviyorum.

— Elbette, sana iki kez sarılacağım. Hah! Bu öpücük senin için ve bu ikinci ise kızım için. Sen benim gözümde onu temsil ediyorsun. Bu yüzden sen ne emredersen ben onu yapacağım.

Küçük kız generalin verdiği bu söze çok sevindi ve ellerini çırttı. Aniden durdu ve gelen sesi dinledi, borazanın çaldığını duyunca çığlık attı.

<sup>[21]</sup>— Askerler! Askerler! General, onları görmek istiyorum.

— Göreceksin evladım, ama daha sonra, şimdi benim için bir hizmette bulunacaksın.

O sırada, bir subay içeri girdi, asker selamı vererek: “Hazırlar” dedi ve geri çekildi.

Kramvuel Anjel’e balmumundan yapılmış üç bilye verdi: ikisi beyaz ve bir tanesi de renkli. Renkli olan bilye üç kişi arasından kimin ölmesi gerektiğine karar verecekti.

— Ah! Bu renkli olan ne kadar güzel! Benim için mi diye çığlık attı kız.

— Hayır kızım, diyerek cevapladı general üzgün bir ifadeyle. Açık bir kapıyı <sup>[22]</sup>gizleyen şu perdenin kenarını kaldırdı. Diğer odada yüzleri duvara dönük, elleri arkada olan üç kişi göreceksin. Her birinin bir eli açık. Her birine bu bilyelerden birini vereceksin ve yanıma geri döneceksin.

Anjel perdenin arkasında kayboldu. Kramvuel yalnız kaldığında dedi ki: “Bana gönderdiği masum elçinin kimi seçeceğini Tanrı bilir. O her şeye kâdirdir.”

Kız perdeyi indirdi. Askerlerin ve mahkûmların hareketsiz ve ayakta beklediği bu yarı karanlık odada olmaktan ilk başta mutluydu. <sup>[23]</sup>Durdu ve sonra yüzünde bir gülümseme belirdi:

---

<sup>118</sup> İngilizce kaynak metinde ‘sarılmak’ fiili değil, ‘öpmek’ fiili kullanılmıştır. İlgili cümle için kaynak metnin ikinci bölümüne bk. <https://www.twainquotes.com/DeathDisk.html>

— Ah! Ama, dedi, babam da burada. Onu sırtından tanıdım. En iyi bilyemi vereceğim kişi o. Renkli olanı... Çok sevinecek!

Askerlere doğru koşarak açık olan ellerine bilyeleri koydu; daha sonra babasının kollarının arasına girdi ve gülerek şöyle dedi:

— Baba, baba elindekine bak, senin için en iyisini seçtim.

Babası çocuğunun bilmeden verdiği <sup>[24]</sup>ölüm hediyesine göz attı ve dizlerinin üstüne çöktü. Anjel'i kollarının arasına aldı ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Küçük bir kızın babasını memnun etmek isterken ölüme mahkûm ettiği bu korkunç trajediye tanık olan askerler, subaylar ve hatta mahkûmlar bile gözyaşlarını tutamadılar.

Birkaç dakika sonra nöbetçi subay mahkûma doğru kederle yaklaştı ve elini omzuna koyarak şöyle dedi:

“Çok üzgünüm albay, ama vazifem bunu emrediyor...”

— Neyi emrediyor? dedi çocuk.

<sup>[25]</sup>— Bundan hoşnut olmasam da onu götürmek zorundayım.

— Babamı götürüyor musun? Ama izin veremem. Annem hasta ve ben babamı alıp götürmeye geldim.

Bunu söylerken babasının sırtına çıktı ve küçük ellerini onun boynuna dolayarak:

“Haydi, gidelim, baba” diye ekledi.

— Zavallı kızım, git sen. Beni bırak. Benim onlarla gitmem gerekiyor.

KIZ babasının sırtından indi, subaya doğru koştu, ayağını öfkeyle yere vurarak tekrarladı: “Size annem kötü dedim, duymadınız mı? Babamı bırakın, gelsin. Ben öyle istiyorum.”

<sup>[26]</sup>Ama subayın onu dinlemek istemediğini görünce, aklına bir fikir geldi ve yıldırım gibi koşarak odadan dışarı çıktı; bir dakika sonra Kramvuel'in elinden çekerek geri döndü. Bu korkunç adamı görünce herkes ayağa kalktı, subaylar kılıçlarıyla selam verdi ve askerler ise silahlarıyla.

“Efendim, annem kötü, ben buraya babamı götürmek için geldim, ama onlar babamı götürmek istiyorlar. Durdurun onları, size yalvarıyorum.”

Başkomutan şaşkınlıkla bağırdı.

“Bu senin baban mı, çocuğum?”

— Evet öyle, bu benim babam ve bu yüzden <sup>[27]</sup>en iyi bilyeyi, renkli olanı ona ayırdım çünkü onu çok seviyorum!...

— Ne yapacağım, Tanrım! diye bağırdı Kramvuel.

Anjel sabırsızca ve ağlayarak:

“Babama benimle gelmesini söylemelisiniz, biraz önce tüm emirlerimi yerine getireceğinize söz vermemişsiniz gibi neden size ilk emrettiğim şeyde beni dinlemiyorsunuz?” diyerek başkomutanın elini daha çok sıktı.<sup>119</sup>

Bu sözler Kramvuel'in yüzünde sevecen bir ışık belirtti ve elini kızın başına koyarak:

“Tanrı'ya şükürler olsun” dedi. <sup>[28]</sup>“Demek bu yüzden sana böyle bir söz verme fikrine kapıldım. Şükürler olsun ey kudretli, iyi ve bilgeliği sonsuz Tanrım! Bana bu sözümü hatırlatan cesur ve güzel kızım, sana da teşekkür ederim.” dedi ve subaylara dönerek ekledi:

“Bu kızın emirlerini benim kendi emirlerimmiş gibi dinleyin ve mahkûmu hemen serbest bırakın.”

---

<sup>119</sup> Bu bölümde Anjel'in Kramvuel'e “sen” dili ile hitap ettiği görülmüştür. Fakat metin bütünlüğünü bozmamak için cümleler yine “siz” dili ile çevrilmiştir.

“Mahkûm bağışlandı.”

Son



### 3.2.3 Eğlence Odası

#### [29] Eğlence Odası

##### Yazı Yazmayı Bilmeyen Yahudi Bir Polonyalı

Yazı yazmayı bilmeyen Polonyalı bir Yahudi ölmüş ve öteki taraftaki Bet Din'e<sup>120</sup> götürüldüğünde yeryüzünde işlediği tüm günahları ona okumuşlar fakat o bunların hiçbirinin gerçek olmadığını söylemiş.

Başkan: Her gece uyurken tutanağı kendi elinizle imzalamış olmanıza rağmen bunların gerçek olmadığını nasıl söylersiniz?

Polonyalı: Gerçek değiller çünkü ben yeryüzünde yazmayı bilmiyordum.

Başkan, meslektaşlarına bakıp adamın haklı olduğunu söylemiş ve ona günahsız olduğunu gösteren boş bir belge vermiş. Böylece yukarıdaki her kapıdan<sup>[30]</sup> geçme hakkına sahip olmuş. Cehennem kapısının önüne geldiğinde şeytan onu ateşe atmak istemiş. Polonyalı yüksek mahkemeden aldığı kâğıdı göstermiş, şeytan kâğıdı yakalamış, onu da ateşe atmış ve bağırarak: “Ben okuma yazma bilmiyorum.”

---

<sup>120</sup> İbranice yazılışı בית דין şeklindedir. Dini mahkemeleri de içeren Yahudi hukuk sisteminin bir parçasıdır.

## **Doktor Bıyık Koparıyor**

Çok güzel bir karısı olan tüccar bir akşam eve geldiğinde küçük kızı Matilde'ye:

— Gel kızım ve bana bir öpücük ver, der.

Kızı:

— Beni öpmene izin veremem, bıyıklarımın çıktığını görmüyor musun? diye karşılık verir.

Ba<sup>[31]</sup>ba:

— Budala, anneni öptüğümü ve onun bıyıklarının çıkmadığını görmüyor musun?

Matilde:

— Neden annemin bıyıklarının çıkmadığını biliyor musun? Çünkü her sabah sen evden gittiğinde doktor geliyor. Elinde bıçakla... Kendini annemle birlikte bir odaya kapatıyor ve onun senin öpücüklerin yüzünden çıkan bıyıklarını koparıyor.



## **Bir Şakacıdan Güzel Bir Söz**

Fakir bir adam fakir bir kadınla evlenmiş. Nişan törenlerinde bulunan bir şakacıya sormuşlar: “Bu evlenenler kim?” Şakacı cevaplamış:

— Açlık ve susuzluk.

—————

## [32]EFRAİM MELAMED KİTAPÇISI VE MATBAASI

Irgat çarşısında yer alan kitabevimizden doğrudan Londra'dan getirilen birbirinden güzel ipek talitler<sup>121</sup> yeni yılı karşılamak için çeşit çeşit muhteşem kartpostallar, her türlü Bale Batim<sup>122</sup> kitabı, tefilin<sup>123</sup> mezuzası,<sup>124</sup> vb. ayrıca romanslardan oluşan çok zengin bir kitap serisi satın alabilirsiniz.

Her türlü matbaa işi için bize gelin.

=(O)=

---

<sup>121</sup> İbranicede yalın hali טלית şeklidir ve kaynaklarda *talit* olarak geçmektedir. Yün, keten veya ipekten imal edilen püsküllü bir omuz atkısı olup dua ederken bilhassa sabah ibadetinde kullanılan bir nesnedir. (Atasağun, 2001: 29)

<sup>122</sup> Ev sahibi, patron, sorumlu kişi, burjuva, din adamı, cemaat üyesi.

<sup>123</sup> İbranice'de תפילין şeklinde yazılmaktadır. Yahudilerin sol kol ve başlarına taktıkları, içlerinde Tevrat'tan bölümler içeren deriden yapılmış iki küçük kutuya verilen isimdir. (<https://aishlatino.com/las-leyes-de-los-tefilin/>) (Erişim Tarihi: 27.02.2024)

<sup>124</sup> İbranicede מזוזת şeklide yazılmaktadır. Dindar Yahudiler tarafından evlerinin giriş kapısının sağ üst köşesine yerleştirilen ve Tanrıya güvenlerini sembolize eden tahta, cam, metal, plastik vb. maddelerden yapılmış bir kılıfa konulan parşömendir. (Atasağun, 2001: 26)

## SONUÇ

Her dilin kendine özgü yapısı, kuralı, sözdizimi, sözcük birikimi ve bunları işleyiş, ifade ediş yöntemi bulunmaktadır. Aynı dil ailesine mensup dillerde bu özelliklerin ortak yanlarının olması ya da olmaması gibi durumlar söz konusu iken farklı kökenlere sahip dillerde bahsedilen özellikler bazen kısmi olarak benzerlik göstermekte, bazen de bu gibi özellikler açısından hiçbir benzer yanları bulunmamaktadır. Edebiyat bağlamında kültürlerarası etkileşimin ve ödünçlemenin yapı taşı olarak kabul edilen çeviri çalışmalarının en dikkat gerektiren yanı da budur. Yazılı bir metnin anlam, duygu ve içerik yapısının bozulmadan başka bir dile aktarılması çabası kaynak ve hedef dil yapılarının örtüşmediği durumlarda çevirmenin fazlaca gayret göstermesine ve bir noktada yapıdan çok anlama yönelmesine neden olmaktadır. Bu tez çalışmasında incelenmiş olan eser Mark Twain tarafından yazılmış ve 1901 yılında Harper's Magazine'de yayınlanmış olan "The Death Disk" adlı eserdir. Ladinoya ise *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* olarak çevrilmiştir.

*Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser Ladinoya çevirisi bakımından inceledinde Sefaradi çeviri edebiyatının benimsenen genel özelliklerini taşıyor olduğu sonucuna varılmıştır. Fransızca kaynak metne ulaşabilme amacıyla başladığımız çalışmamızda yayın yılı dışında herhangi bir bilgiye erişememiş olmamız sebebiyle eserin Ladino çevirisi Fransızcasıyla karşılaştırılamamış ve bu nedenle eserin İngilizce aslı ile karşılaştırma yapılmıştır. İngilizce özgün metin ile yapılan karşılaştırmada, yapının belli yerlerininin çeviri esnasında çıkarıldığı ya da değiştirildiği görülmüştür. Sefaradi halkın entelektüel gelişimi için yapılan çeviriler, bilgilerin doğru ve eksiksiz aktarımı bakımından işlevsel olamamış ve bu nedenle dönemin çeviri eserlerine şüpheyile yaklaşılmasına neden olmuştur. Çünkü hangi amaç doğrultusunda yapıldığından emin olamadığımız bu değişiklikler, çeviri eserde ciddi eksiklikler yaratmış, eserin akıcılığını ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

Çevirmenlerin ve yayınevlerinin açıkça kabul ettiği kaynak metne yönelik müdahale ve değişimlerin Sefaradi çevirmenlerinin dillerinde henüz var olmayan terimleri üretme konusundaki yetersizliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Her ne kadar çevirmenlerin kendilerini eserin yazarı gibi hissetmesi ya da eseri halka indirgeme gibi durumların da bu hususta etkili olduğu bilinse de kanımızca Ladino'nun kökleşmiş yabancı dillerden kendi bünyesine kelimesi kelimesine çeviri yapabilecek kadar kurallı ve devingen bir dil olmayışı da bu durumu etkilemiştir. Zira kaynak dilde karşılaşılan sözcüğün anlamını karşılayacak herhangi bir kelimeye hedef dilde rastlanmıyorsa ya da bir sözdizim, dilbilgisi kuralı hedef dilde mevcut değilse ve bu nedenlerden ötürü verilmek istenen anlama ulaşamıyorsa, çevirmenlerin kaynak metni çevirirken müdahalede bulunmaları fazlasıyla muhtemel görünmektedir. Kaynak ve hedef dil arasında kelime ya da kural bakımından uyumsuzluk yaşanması sebebiyle değişiklik yapılmasına ek olarak Hristiyanlıkla ilgili dini ifadelerin çeviri metne dahil edilmemesi de Sefaradi tercümanların bilinçli bir tutumu olarak algılanmalıdır.

İngilizce kaynaktan işlenen Hristiyanlıkla ilgili düşüncelerin, ifadelerin ya da paragrafların çeviri sırasında eserden çıkarılması ya da bu ifadelerin Yahudi terimleri, tümceleri, ifadeleri ile değiştirilmesi durumunun, halkın dini eğilimlerinin değişmemesi, Yahudilik inancının korunması ve sürdürülmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. *Alliance* okulları ile tanışmaya dek Hevrot ve Yeşivot kurumlarında yoğun dini eğitim alan Sefaradilerin, Yahudi çocukların *Alliance* okullarında eğitim almalarının sadece, okulların eğitim saatleri dışında ibadethane olarak da kullanılmasıyla mümkün olabileceğini koşul olarak dayatmaları dini otoritelerin toplum yapısının bozulmasının önüne geçmeye çalıştığı fikrini desteklemektedir.

İngilizce kaynak metinle Ladino çeviri arasında göze çarpan en önemli detay ise ana karakterlerden olan küçük kızın isminin İngilizce metinde “Abby” olarak verilirken Ladino metinde “Anjel” olarak verilmesi olmuştur. İbranice kökenli olan Abby isminin çevirmen

tarafından tercih edilmeyişinin çeşitli sebepleri olabileceği düşünülmüştür. Bunlardan ilki Abby isminin Püritenler tarafından kullanılan bir isim olmasıdır. Yani Hristiyanların -özellikle 19. yüzyılda- kullanmayı sıkça tercih ettiği bir isim olmasıdır. Çevirmenin bu ismi kullanmamasının bir başka sebebi olarak ise Abby isminin edebi metinlerde hizmetçi kadınlara verilmiş olması görülmüştür. Bu bağlamda verilebilecek son neden ve kanaatimizce en güçlü neden ise çevirmenin küçük kızın metin içerisindeki rolüyle isminin paralel olmasını istemiş olabileceğidir. Babasını istemeden hatta tamamen onu çok sevmesinden kaynaklı olarak ölüme mahkûm eden ve sonrasında babasını kurtarmak için çaba sarf eden küçük kız için düşünüldüğünde en uygun isim Anjel'dir. Zira 'Melek' anlamına gelen bu isim kızın masumiyeti, iyi kalpliliği ve saflığıyla birebir örtüşmektedir. Bu nedenle çevirmenin kızın fiziksel özellikleri arasına ismiyle müsemma olarak sarı saçlı oluşunu da eklemiş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma soruları arasında yer alan Ladinonun Türkçeden ve/veya diğer dillerden ödünçlemiş olduğu kelimelerin sayısının hayli fazla olduğu görülmektedir. Bünyesinde farklı dillerden kelimeler, ifadeler barındıran Ladinonun kökeninin İspanyolca olması sebebiyle eserde genel olarak hâkim olan dilin İspanyolca olması oldukça doğal bir durum olarak karşılanmıştır. Yer yer İbranice kelime barındırmasının yanı sıra Fransızca, Türkçe, Portekizce, İtalyanca, Katalanca ve Arapça kökenli kelimelerin kullanımlarının tercih edildiği de belirtilmesi gereken bir başka önemli ayrıntıdır.

Eserin çağdaşlarıyla benzer bir yapıya sahip olduğunun anlaşılmasını sağlayan bir diğer özellik ise kitabın tasarım ve basım biçimidir. Eserin tamamının Raşi harfleri ile yazılmasına karşın bazı başlıklarda *Meruba* (Kareyazı) yazı biçiminin kullanılmış olması, kitabın sonuna yayınevi hakkında bilgilerin eklenmiş olması ya da bazı bölüm veya paragrafların çeşitli simgeler kullanılarak ayrılmış olması, satır sayılarının belli bir düzende oluşturulmuş olması bu eserin dönemin Sefaradi edebiyatında kaleme alınmış farklı eserlerle paylaştığı ortak yönler

olduğunu göstermiştir. Bu konuda verilebilecek bir başka örnek ise metin içerisinde okur tarafından kolayca anlaşılacakları düşünölen sözcük veya ifadeler için çevirmen tarafından açıklama yapılması olmuştur. 19. ve 20. yüzyıl yazarlarının ve çevirmenlerin kullanmayı sık sık tercih ettiği bu açıklamaların *La bilya de la muerte* adlı eser dahilinde tek bir biçimde ya da sabit bir dil üzerinden (sadece İspanyolca, sadece İbranice gibi) yapılmadığı tespit edilmiştir. Bazı kelimelerin açıklamasının Sefaradiler için hâkim dil diyebileceğimiz İspanyolca ya da İbranice üzerinden yapılmasına ek olarak belirli sözcüklerin Türkçe kullanılarak açıklandığı görölmüştür.

Bunlara karşılık eserin noktalama işaretlerinin kullanımı konusunda tutarlı olduğunu söylemek çok mümkün değildir. Örneğın karşıklı konuşmaları ifade etmek için kullanılan noktalama işaretlerinin belli bir sistemi bulunmamaktadır. Kimi yerde tırnak işareti (“”) ile verilen konuşmalar bir başka yerde konuşma çizgisi (—) ile verilmiş, hatta bazı bölümlerde hem tırnak işareti hem konuşma çizgisi aynı sayfada yer alan diyaloglarda art arda verilmiştir. Tırnak işareti olarak kullanılan noktalama işaretinin tek bir biçiminin olmayışı da çevirmenin sistemli ilerlemediğini göstermiştir. Metin içerisinde (“”) ve (« ») olmak üzere konuşmaları ifade etmek için iki çeşit tırnak işareti bazen de kesme işareti (') kullanılmıştır. Bu bağlamda değinilebilecek bir başka unsur da paragraf ya da sayfa geçişlerinde kullanılan simgelerdir. Aynı simgenin kullanılmasının şart olmadığını da düşünmekle beraber farklı simgeler kullanılmasının eserin belirli ölçülerinin olmadığını düşündürmüştür. Ayrıca simgelerin ne sıklıkla, hangi durumlarda kullanıldığı da anlaşılmamaktadır. Çünkü ilk on sayfada hiç kullanılmayan simgeler onuncu sayfada ilk kez kullanılmış sonrasında sırasıyla on üçüncü, on beşinci ve on altıncı sayfalarda kullanılmıştır. Simgelerin onuncu, on beşinci ve on altıncı bölümlerde paragraf geçişinde; on üçüncü bölümde ise sayfa geçişinde yer aldıkları görölmüştür. Metin sonuna gelindiğinde ise bir simge değil daha gösterişli duran bir süsleme kullanılmıştır.

Ek olarak ayraç içinde verilen açıklamaların da tutarlı bir şekilde kullanılmadığı görülmüştür. Örneğin eserin 8. sayfasında ilk kez karşılaştığımız “batalya” sözcüğü çevirmen tarafından “gerra” olarak açıklanmış fakat 9. sayfada (2 kez) “batalya” kelimesi yerine sadece “gerra” sözcüğünün kullanımı tercih edilmiştir. Yine aynı şekilde 6. sayfada rastladığımız “pyernas” kelimesi, 18. sayfada “cenoyos” kelimesinin ayraç içi açıklaması olarak verilmiş ancak 24. sayfada doğrudan “cenoyos” olarak kullanılmıştır.

Eserin edebi olarak incelemesinden elde edilen sonuca göre hikâyenin akışı doğrultusunda giriş, gelişme ve sonuç bölümünden oluştuğu görülmüştür. Mekân ve zaman öğelerine de yer verilen eserde bahsi geçen karakterlerin fiziksel özelliklerinin tanımı yapılmamıştır. Yalnızca Anjel’in sarışın ve kıvrırcık saçlı olduğu söylenmiş, diğer karakterlerin özelliklerinden bahsedilmemiştir. İngilizce kaynak metinle mukayese edildiğinde Albay karakterinin “bronz tenli” olarak tanımlandığı görülmüştür. Mekân, zaman ve kişi öğeleri okurun zihninde daha net şekil almasına adına yer yer betimlenmiştir. Söz sanatlarından uzak bir biçimde yazılmış ve bu bakımdan İngilizce aslına sadık kalmış olan Ladino eserin dilinin sade fakat akıcı olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum kaynak metinden çıkarılan cümle ve ifadelerin mevcut olmasından kaynaklanmaktadır.

Ünlü Amerikalı yazar Mark Twain’in bu denli trajik bir öykü barındıran eserinin Ladinoya çevrilmiş olmasının nedeni olarak dönemin Sefaradi okurlarının isteklerini karşılamak olduğu düşünülmektedir. Zira o dönemde uzun ve bilgi içerikli kitaplara kıyasla kısa ve yoğun duygu yüklü eserler okurlar tarafından daha çok tercih edilmiştir. Ladinoya çeviri yapan kişilerin uzun kitapları fazlasıyla kısaltmayı tercih etmelerinin de bu sebepten kaynaklandığı tahmin edilmektedir. *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eserin zaten kısa ve çarpıcı bir eser oluşu çevirmenin sayfa sayısını kısaltma gibi bir eylem yapmasını gerektirmediği, eserin bu haliyle okuyucuya hitap ettiği ön görülmektedir.

Tarihsel sürecin nasıl geliştiğinin aktarımının ardından ele almış olduğumuz Sefaradi çeviri edebiyatı hakkında yapılan bu çalışmanın, eserin Fransızca aslının bulunmasıyla yeni bir inceleme alanı yaratacağı kaanatindeyiz. Bu çalışma doğrultusunda gerçekleştirilen eserin Latin harflerine çeviri yazısının ve Türkçeye tercümesinin ilk kez gerçekleştirilmiş olması sebebiyle, uluslararası alanda İspanyolca bilen fakat İbrani (Raşi) harflerini okuyamayan kişiler için, yerel alanda ise İspanyolca bilmeyen kişiler için kaynak olma özelliği taşıdığını ve benzer konulara yönelik araştırma yürütecek kişiler için de tarihi, edebi ve dilbilimsel alanlarda rehberlik edecek olmasını belirtmek isteriz. Aynı şekilde eserin edebi açıdan ilk kez incelenmiş olması da alanyazına yapılan katkılardan biri olarak görülmektedir.

## KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. ve Yay, S. (2019). Tesviyeciler Hareketi (1647-1649) Anayasal Demokrasi Yolunda bir Mücadele. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* (11), 96-114.
- Asenjo, R. (2008). *Narrativa patrimonial y de autor*. Sefardíes. Literatura y lengua de una nación dispersa. I. M. Hassan, R. I Benito ve E. Romero (Eds.), 355-395. Cuenca: Universidad de Castilla-La Mancha.
- Atasağun, G. (2001). Yahudilikte Dînî Semboller ve Kavramlar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (11), 125-156.
- Barnai, J. (1990). *Sephardic Jews in the Ottoman Empire*. On the History of the Jews in the Ottoman Empire. E. Juhazs (Ed.), 21-22. Jerusalem: The Jerusalem Publishing House.
- Barnai, J. (1992). *Türkiye’de Yahudiler-500 Yıldır Paylaşılan Tarih Sempozyumu*. The Development of Community Organizational Structure: The Case of Izmir, İstanbul.
- Benbassa, E. ve Rodrigue, A. (1995). *Sephardi Jewry: A History of the Judeo-Spanish Community, 14th-20th Centuries*. California: University of California Press.
- Benbassa, E. ve Rodrigue, A. (2004). *Historia de los judíos sefardíes de Toledo a Salónica*. Madrid: Abada Editorial.
- Berman, A. (1985). *L’épreuve de l’étranger*. Paris: Gallimard.
- Berman, A. (2009). *Toward a translation criticism: John Donne*. Kent, Oh: Kent State University Press.
- Black, J., (2019). *Kısa İngiltere Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Bora, S. (1995). *İzmir Yahudileri Tarihi*. İstanbul: Gözlem Yayınevi.
- Bora, S. (2023a). İzmir Yahudi Basını. *İzmir Araştırmaları Dergisi* (1), 79-156.
- Bora, S. (2023b). *İzmir Yahudi Toplumunda Kadın*. İzmir: Teknofset Matbaacılık.

- Borovaya, O. (2012). *Modern Ladino Culture: Press, Belles Lettres, and Theater in the Late Ottoman Empire*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Bürki, Y. (2016). *Historia política del español la creación de una lengua*. El estatus del judeoespañol en el Imperio otomano. J. del Valle (Ed.), 391-408. Madrid: Aluvión Editorial.
- Çakır, A. (2005). Çeviri Yöntemleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (14), 237-244.
- Dağci, Ö. F. ve Arıkan, A. (2022). Türk ve Ladino Edebiyatlarına Mukayeseli Bir Bakış: Nasreddin Hoca ve Djoha Öyküleri. *İsrailiyat* (9), 20-41.
- Danon, D. (2020). *The Jews of Ottoman Izmir. A Modern History*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Díaz-Mas, P. (1989). *Imágenes de Francia en las Letras Hispánicas*. Influencias francesas en la literatura sefardí: Estado de la cuestión. F. Lafarga (Ed.), 143-154. Barcelona: PPU.
- Díaz-Mas, P. (2003). Escritura y oralidad en la literatura sefardí. *Revista de historia de la cultura* (11), 1134-1165.
- Díaz-Mas, P. (2006). *Los sefardies, historia, lengua y cultura*. Barcelona: Riopiedras Ediciones.
- Dimitriu, R. (2004). Omission in Translation. *Perspectives: Studies in Translation* (12), 163-175.
- El-Bekrî, E. U. A. bin A. (1968). *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*. Beyrut: Dar'ul-İrşad.
- Frei, C. (1999). *Lengua y cultura. Estudios en torno a la traducción*. Presupuestos teóricos de la autoría: el pseudotraductor. M. A. Vega ve R. M. Gaitero. (Eds.), 111-120. Madrid: Universidad de Complutense.

- Galante, A. (1937). *Histoire des Juifs d'Anatolie – Les Juifs d'Izmir (Symirne)*. İstanbul: İmprimerie Babok.
- Galante, A. (1990). *Türkler ve Yahudiler*. Les Juifs de Symirne à la fin du XIX ème siècle et au debut du XX ème siècle. H. Nahum (Ed.), 158-159. Paris: Aubier.
- Galván Yañez, M. A. (1999). La expulsión de los judíos en españa. *Revista de estudiantes* (7), 46-49.
- Genette, G. (2020). *Anlatının Söylemi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goffman, D. (1999). *Izmir: From Village to Colonial Port City*. In *The Ottoman City between East and West: Aleppo, Izmir and Istanbul*. E. Eldem (Ed.), 79-134. Cambridge: Cambridge University Press.
- Göktaş, N. (2005). Fransa'da Yazınsal Çeviri Yaklaşımları (Bir Tarihçelendirme Denemesi). *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (30), 51-62.
- Göktaş, N. (2024). Genel Hatlarıyla Fransız Çeviri Tarihine Yeniden Bakış- Yazınsal Çeviri ve Çeviri Yaklaşımları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 1453-1470.
- Iakerson, S. (2012). Los primeros impresos hebreos de Sefarad. *Catálogo de Biblioteca Nacional de España*, 125-147.
- İhsan, A. İ. (1985, Kasım) *Osmanlı Ekonomisinde Ticaret Sektörünün Görünümü Yabancı Tüccar ve Gayri Müslim Teb'anın İzmir Ticaretindeki Yeri ve Önemi*. İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, İzmir.
- İlhan, S. (2010). İspanya'da Yahudi Varlığının Menşei. *İstem* (15), 9-17.
- Karkason, T. (2023). 18. ve 19. Yüzyıllarda Ladino Edebiyatı. *Kebikeç* (56), 189-222.

- Kohen E. ve Kohen-Gordon, D. (2000). *Ladino-English/English-Ladino Concise Encyclopedic Dictionary*. New York: Hippocrene Books.
- Konu, M. M. (2019). Çeviri Edimine Dilbilimsel Açıdan Uygulamalı Bir Yaklaşım. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (6), 500-516.
- Kütükoğlu, M. (1985, Kasım). *Osmanlı Dış Ticaretinin Gelişmesinde İzmir Limanı ve Gümrüklerinin Rolü*. İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, İzmir.
- Nehama, J. (1977). *Dictionnaire du Judéo-Espagnol*. Madrid: La Lettre Sepharade.
- Minervini, L. (2008). The Role of the Merchants in the Linguistic History of the Sefardic Jews. *Rivista di lingue, letteratura e culture moderne* (3), 29-38.
- Odacıoğlu, C. B. (2018). Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme. *Tarih Okulu Dergisi* (34), 1363-1392.
- Özalan, I. (2010). *Bizans Sanatında Melek Tasvirleri*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztunalı, O. (2017). Toledo Çevirmenler Okulunda Gerçekleştirilen Çalışmaların Kültürlerarası Yeri ve Önemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* (57), 1323-1339.
- Pascual Pascual, R. (1977). *Diccionario Básico Ladino-Español*. Barcelona: Riopiedras Ediciones.
- Pardalou, E. (2023). “El amor de Roza”. Un ejemplo de género adoptado en la literatura sefardí. *Trabajo de Fin de Máster. Granada: Universidad de Granada, Máster Oficial en Culturas Árabe y Hebrea: Al Ándalus y Mundo Árabe Contemporáneo*. (Darom. Revista de estudios judíos: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9257567>)

- Perahya, K. (2012). *Diksyonaryo Judeo-Espanyol / Ladino-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Gözlem Yayınevi.
- Rodrigue, A. (1992). *Los sefardíes en el imperio otomano*. Los judíos de España: La diáspora sefardí desde 1492. E. Kedourie (Ed.), 172-173. Barcelona: Editorial Crítica S.A.
- Romero, E. (1992). *La creación literaria en lengua sefardí*. Madrid: Mapfre.
- Romero, E. (2008). *Entre dos (o más) fuegos: Fuentes poéticas para la historia de los sefardíes de los balcanes*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Rosenfeld, D. (2009). *El ladino: la importancia en la cultura judía y los cambios en los últimos siglos*. El ladino. The Gaon's Public Editions, 74-94.
- Sánchez-Pérez, M. (2020). La literatura sefardí en judeoespañol: de la traducción a la modernidad. *Tonos Digital: Revista de Estudios Filológicos* (38), 1-18.
- Sertoğlu, M. (1969). XVI. Asırda İzmir. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* (42), 79-82.
- Stackelberg, von J. (1934). *Übersetzungen aus zweiter Hand: Rezeptionsvorgänge in der europäischen Literatur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Studemund-Halévy, M. (2023). Plagio de traductores y traducciones. *Cuadernos AISPI* (21), 161-172.
- Subaşı D. F. ve Ulusal, Ö. (2023). Osmanlı Sefaradi Basınına Hızlı Bir Bakış. *Küllüye, [Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı]*, 606-618.
- Subaşı, D. F. (2016). Glosas parentéticas en una obra historiográfica sefardí: *Yıldız y sus secretos: el reino de Abdul Hamid*, de Isac Gabay. *Sefarad* (76), 455-489.
- Subaşı, D. F. (2018). *Yıldız i sus sekretos: el reyno de Abdul Hamid de Izak Gabay*. Granada: UGR.

- Subaşı, D. F. (2023). Sefaradi Halk Edebiyatında Modern Coşa Fıkraları: Selim Saltı Örneği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (Özel Sayı 1), 463-491.
- Şanal, E. (2019). Endülüs Gayrimüslümlerinin Siyasi ve Sosyokültürel Faaliyetleri. *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi* (2), 196-213.
- Tanınmış, V. (2023). 16. Yüzyıl İstanbul’unda Aşkenazlar. *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* (5), 71-95.
- Twain, M. (2021). *Toplu Kısa Öyküler*. (K. Tarım, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies – and beyond*. University of Oviedo: Benjamins Translation Library.
- Ulusal, Ö. (2019). *Samuel Halevi’nin Osmanlı Dreyfus’u: Bir Mitin Çeşitlemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, A. (2020). Farsça-Türkçe ve Osmanlı Türkçesi Sözlüklerinde Karşılaşılan Çeviri Yazı ve İmla Meseleleri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler. *Erdem* (78), 241-268.
- Ünsal, G. (2017). Çeviri Eleştirisi Açısından Çeviri Metin İnceleme Çalışması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* (4), 243-253.
- Ünver, İ. (1993). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Türkoloji Dergisi* (11), 51-88.
- Vardar, B. (1988). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: ABC.
- Venuti, L. (2019). *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. New York: Routledge.
- Yan, L. (2021). A Study on the Construction of Americanism in Mark Twain’s Works. *School of Foreign Languages, Yancheng Normal University* (8), 41-45.
- Yağcı, S. E. A. (2019). *Studies from a Retranslation Culture. The Turkish Context*. Retranslation, Paratext, and Recontextualization, Le Comte de Cristo and the Hound of

Baskervilles in Turkish (Re)translations. B. Albachten ve Ş. T. Gürçağlar (Eds.), 155-175. Singapore: Springer.

Yaycıoğlu, M. (2009). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çokkültürlü/Melez Sefardi Tiyatrosu. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi* (27), 61-124.

Yüncü Kurt, P. ve Özcan, L. (2024). Antonie Berman’ın Çeviri Eleştirisi Yöntemi ve Biçim Bozucu Eğilimler Analitiği Uygulaması. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 1471-1498.

Yıldırım, A. Ş. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevleri.

### **İnternet Kaynakları**

<https://www.lugatim.com/s/p%C3%BCriten>

<https://fr.shopping.rakuten.com/offer/buy/3782219743/excelsior-dimanche-n-38-madame-favart-par-funck-brentano-le-disque-de-mort-par-mark-twain-une-vocation-bicot-president-de-club-ressources-financieres-inattendues-un-renseignement-important.html>

<https://www.iberlibro.com/revistas-y-publicaciones/Excelsior-Dimanche-Madame-Favart-Funck-Brentano-disque-mort/30247434647/bd>

Petitions and Reparations: Elizabeth Poyer and Charles II  
<https://www.civilwarpetitions.ac.uk/blog/petitions-and-reparations-elizabeth-poyer-and-charles-ii/>

<https://biography.wales/article/s-POYE-JOH-1649#?c=0&m=0&s=0&cv=0&manifest=https%3A%2F%2Fdamsssl.llgc.org.uk%2Fiiif%2F2.0%2F5185275%2Fmanifest.json&xywh=1093%2C786%2C368%2C297>

<http://www.twainquotes.com/DeathDisk.html>

Etimologia de Abigail <https://etimologias.dechile.net/?Abigai.1>

[https://books.google.com.tr/books?id=9nd05X\\_awIgC&pg=PT41&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?id=9nd05X_awIgC&pg=PT41&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Türk-Yahudi Toplumu - Evlilik <https://www.turkyahudileri.com/index.php/tr/yahudilik/104-evlilik>

¿Qué son los Tefilín? <https://aishlatino.com/las-leyes-de-los-tefilin/>

## EKLER

### Ek 1. Acemce Özgün Metin



# קונדאנאדן אי סאלבאדן פור סו איה

אי

## לה בילייה דילה מוארדשי

עיניר אינערי לאס וואנטס לה סואירעי די  
 אונה פירקונה קי צום אים קירידה אי קי צו-  
 זוערוס פודיש קונדינאל או סאלצאר סין סא-  
 צירלו קון און ג'יסעי די אוערה פארעי פינ-  
 סאר קי אונה קונדאלה די וואירעי צום צה  
 סיר איה פור אונה צום קי צום אים לה  
 וואס קירידה די עוודוס.  
 קון דוס צ'יסטאל די אונה סיעוואסיין לה  
 וואס עיריצ'י אי לה וואס קדוליה קי סי  
 פואידה אי ג'אזינאל. איל קיליברי חווארסקייק  
 אויריקאטו ווארק עוואן סי פלאויין אה דאר-  
 בוס איסקטה סאנסאסיין קון איסקטה נוצ'יללה.

# פריפראם

ק'זידו איר אינעריסקאר אה פוקו אה צו-  
 קו אה לה ל'קטורה חווערוס אינעפראריק  
 אה פוצליקאר אונה קירידה די ג'יקוס ל'צרוס  
 קובעיינידו איסטורייעס, רונאלנסוס, נוצ'יללס  
 קי חווערוס איסקויריינוס קון איל וואס גרא-  
 די קוד'אדו, איספראנווס קי עוודוס קיריראן  
 אינקוראוראנווס סווצ'י עוודו קי חווערוס צו-  
 דיריוווס איסטוס ל'צרוס וויי באראטיוס אפיין  
 קי קאהה אונז פואידה וויקארל'וס סין טיייר  
 וואג'ו אה דיגאטעראקסי.

איסקטה סיעוואנה אינעפרארינוס קון לה איר-  
 וחה אי וויי אינוו'ויינעי נוצ'יללה "קונדאל-  
 דו אי סאלצאר פור סו איה".

איבערן.  
 אינצייטן עיניאלן אונז קולה קריאטורה, או-  
 נה אייניקס. אפ'ל, אידידה די קיינע אנוס  
 אי קי אירע קוס אידול. אינצייט אינצייט ציינר,  
 אבראקאל קוס שארעיעס, קיגון לז אירע  
 קאה נוג'י.  
 אי קולוכי רונשיינדז לז קאראדיס דיין  
 אז סו אישפוס: (נוח'ר)  
 «אינצוגארענווס נואיטראס לאגרינאס פור  
 איז אונז די נואיטערה קריאטורה, קי אי-  
 זייט נז קי דו'די די נאה!»  
 ג'וסטו אין אקיל נוינעטו אונז אירענז אי-  
 זיקה, צלנד, קאלילייט אינקארדודוס, אי-  
 עירע אונז סוכריה, קון און איירי דיידידו,  
 קונו אונז גראנדי פירכונט, ציטערה די און  
 עיני די נואי [צלח די אינאר] קי נויטערו  
 איבער לז פואיעטה נוידיה אציינעס. אין

אונזי קון פאלצראס רייפודאס אי גראסוי-  
 זוס דיעלעייט און פואיעטי דראנו סי פאסע  
 קי אפריעה איז קוראסון אי עראלי לאס לא-  
 רינאס אונז אונז דייכוס נואס דווס.  
 אירע נוינעטריס איז אינציינע; זייט סי  
 אציה אינז די נוג'. אפואירע אונז פואיעטי  
 עראנונעטענה קופלאצז אי עוודו איטעאלע אין  
 אונז גראנדי איסקוידראד: דיינערו די קאה,  
 אונז עריסעי קאיידיס, איז קולוכי קון סו  
 ז'עיע נוח'ר, אירען אפינעאדוס דילאנערי די  
 לז נוינערי, עינינערוסן לז נואנו. אינצייט צי-  
 נואן די אישפאר די אצלאר די קוס נוא-  
 זיס, אציקן דישפואס אינז אוראקייטן אלז דיי  
 אי אונז אינצייט אישפראצאן, לז קי אינצייט  
 אישפראצאן נז דיעיה נוינעט אדראר אי לז  
 ע'רי נוח'ר עינצילאצז אין פינאראר אז

קריאטורה אי ארינאנדו לה קאציקס אין לה  
 קארע די סו פארדי אליייה זיי דיינאנדו די  
 קונטארלי אונע איסקטורייס . . . . .  
 צוואידו סי סיניטייו אין לה קאאי .  
 לוס פארטייניטיס דיינאנדאנדו סוק ריפלוס אי  
 איסקוקאנדאנדו, ואלבראדו איז גיינדו דיז איירי,  
 פאקוס סי סיניטיאן, אין פרינדינו לישאטוס,  
 ונה קי סי אסקיקאצאן, סי אסקיקאצאן, ונאס  
 פינגאדוס, סיניפרי ונאס פינגאדוס, דיספוי-  
 איס פאסאריין אי סי אינאראן .  
 איז קולכיל אי סו וואיר ריסקריאנדו לוכ-  
 גאויניטי קונו סי אינאיק ציינאן די איסקא-  
 פאר די און גראנדי פיריקיבו, אי דיספאיק  
 קונו סי נאדה נו אינאירי פאסאדו איז סי א-  
 דיריסקו ריפונאנדאנדו אה סו קריאטורה !  
 «ני דיינאנדאנדוס אונע איסקטורייס, אונע  
 נווי גוקטוריס, קי עי אנה וונכנו ריאיר, נו

ציינדו אה סוק פארטייניטיס, אינאיק וונסקטור  
 אונע גראנדי אלגריאה, אינענו אין קורינדי  
 אי פאי סוקירסי קוצרי לאס פינראס די סו  
 פארדי איז קול לה אפרינו אין סו פינגל-  
 דוה אי לה אצראסו קון פואירסקס.  
 «פאפה! פאפה! גרינו לה גיקה, נו וני  
 אצראסוס אנסי, וני איסקטאס וונכנו אפרעינא-  
 דו, וני איסקטאס וואינדו, וני איסקטאס גואס-  
 טאנדו [צוואנדו] איז פינאנדו!»  
 אינאיק סי קריאה אצראסוס, ונה סו פא-  
 דרי לה דיינאנדו אין סוק צראסוס אין דיינאנדו!  
 «ט, קירידיס, נו עי צאייאס, איסקטאטי א-  
 קי אין וניס פינראס, יו פואי פינדו פאר-  
 דונאני, דייני, קולכו דייני אור פור וני קאס-  
 עיגו?»  
 אין און שוננו לה סונריה אי לה אלג-  
 ריאה אקאנדאנדו די וואינא לה פינגורה די לה

איס אנסי, ווי אלזיג?  
 —א! ווע נון! פאפה, יין קירו קי ווי  
 קויניס אונט איסטורייע טריסט, וווי טריס-  
 טי, קי וועס אנה טיינצלזאר. קי פארסקה ציי-  
 דאד... וואואן, אסקיקאטי, דאזי לנה ווא-  
 ט... אורה, אינופיסה, פאפה.

==אונט צייס, אלזאה טריס קולויליס, קי  
 טייערין אייגו אין אונט זאטאלזיי (גיררה)  
 אונט וואנקיזה קונטרה לנה דיסיפלינה [לנה די-  
 סיפלינה איס איז אוידיינייטעו סייגו קי לוס  
 סולדאוס דיצין אה סוס קאפוס] אלזין רי-  
 סיידו איז אורדין די איז אטאקאר פור לנה  
 פורונה און פויליטי קאטעטיו פארה טראצאר  
 די איסטעה פארטי אל איינוויגו אפיין די דאד  
 איז טיינשו אל ריסטו דילה ארונדה די רי-  
 טייראסי אין אורדין. אונט לוס טריס קולוילי-  
 לייס אראקטארוס פור סוס צראצורה איזיידון

אונט צירדאדירה גיררה קי איזייוס ציינסיירון,  
 ונה איז זייראל אין קאפו איסטעו דיסקוי-  
 טיינטי אי עורדו אין איינדוליס קונופלייניטעו  
 פור לנה קאפאלגייטה קי איזיירין סי אראציי  
 פור סוס דיזידיינייטעו אי לייס אורדיט די  
 ציינר אה לונדרה פור סיר גווארדוס פור און  
 קובסלייין די גיררה.

—איז גראדדי זייראל איס קראנצוליל,  
 נו איס אנסי פאפה?

—סי.  
 —יין לו קוטסקו וויי טואי, אל גראד  
 זייראל, יין לו טיינעו צייטעו פאסאר אה לנה  
 קאציקירה די סוס סולדאוס, סוידו סוידרי  
 סו גראדדי קאצייין, עורדה לנה זיינטי סי איס-  
 פאטען, ונה יין טו, יין טו ווי איספאטעו דיל  
 עורדו, איז ווי ונירה קון צונדאר.

—אה זייקה אלזייטעוה! ... טו טו די.

אי . . .

לום אווס די לם ג'יקה סי אצ'ראירן ציין גראנד'ס.

«ננה, פאפה, איס דובקי אונה איטנורייט צירדאיריה קי עו איטנאלס קונטאלנדו ?

==סי, ניי קירידה.

==או ! קואטנו קי עיי קירו ציין ! צראצו פאפה ! קונטיטואה . . . ננה נאנה איטנה יי-ראנדו, פורקי דובקי, דיני ? . . .

—נאדה, נאדה, ניי איזיקס, ייי פיטכו אה לאס פוצ'ריס פאניציאלס דיג'וס קונדאלאדוס . אי און פואירטי קוייטן סאליי די סו גאנויט. —נו לייריקס נאנה, דיג'ו לם איזיקה און פ'טוגאנדולה, צאס אה צ'ר קונוי איטנו סי צה איסקאפאר די אונה צואיט נאנירה, קוב-טיטואה, פאפה, דיניי אי דיספואיס אוכי סי פואירון ?

צאס קונטיטואה . . . לום קולביליס דובקי, איטנאלס אגורה אין לודרה, פרייזירירוס קו-צ'רי-פאלאצ'רה [קירי דיזיר קי איזייז פרוני-עירון קי נו צאן אה פואירקין אי לום די-צאדון אירקין אה קוס קאלאס פור צ'ר קוס פאניציאלס פור לם אונטיטואה צ'ס.]



די טאצי' ראירוס סי קייטני ! . . . איזייז סי קאיראדון אי איסקוגאדון ! או-ערה אונה צ'ס פאסוס . . . ננה איטנה צ'ס עאלנצ'יין לום פאסוס סי אצי'אדון. לם נואד-רי ארינו לם קאצי'קה אין לם איטנאלדה די סו נואדירי פור איסקוגאדיר סו פאלדיר . איז פאדרי קונטיטואה.

«איזייז לייט אריצ'אדון איטנה נאניטאנה

— אין פריינדר נוס י'צאון אה לה עוררי  
אי אהי ז'ס ג'ולויס נוס אינטי'ארון (אי-  
זירון אינטינדאק) נוס עופארון קולפאל'ס  
אי עורוס נוס עריס פ'ורירון קונדאלארדוס אה  
נוארטי .

— אה איסטו אום קדוליל ! ואלוה , עו  
איסטאס י'וראלדו אלידה ?! נו י'וריס דוסק,  
צ'אס אה צ'יר קי אי'י'וס נו צ'אן אה סיר ואל-  
עלדוס, קונטינאה וואס פריסטו, פאשה, די-  
נווס לה פ'ין .

— י'ו איסטו פינסאלדו אנטוס די אל'אלה .  
= פינסאלדו ? ונה עו נו עייניס ווינטי,ר,  
עו ז'ייה לה סאל'ים וויי וואינו לה איסטור-  
י'ה, ונה דיניי אין פריינדר אום קי עו קונו-  
ס'ים אלום עריס קולביל'ים ?

— ס', ווי איה,  
= אה ! אי י'ו עאלויין קריאה קונטי-ר-

נוס, אנוי ווי פלאזי וווננו נוס קולביל'ים, אים  
קי איל י'וס אל'יאריון אה קי ז'יוו נוס אל-  
ראסני ?

= סיגוראוינטי, איל אונו די אי'י'וס סו-  
צ'רי טודו נו דיזיריאה די טודו קוראסון, ריס-  
שודייין איל קולביל' קון אונס נוס עינצאל-  
דו, קריס אל'רארנוי אין סו לוגאר .

— ס', אי דיקפוליס טי צו אל'ראר אה  
פור נוס אוערוס , אי סי נוס צ'יאו ל'יס צו  
אה דיזי : « ווי פאשה עאלויין, אים און קו-  
לונ' וויי ברעצו , איל קול' אין צ'וליסטרו  
לוגאר אריאה נו קי צ'ווערוס אזיעי'. אסני  
עו די'ים אל'יגוראנסאל'וס , טיניאל' טודוס  
נוס דוס ראיון. פה ! »

§ § §

קריאטורה וניראצ'ה, אינקאנטאדה . . .

איז פאדרי אבראסן לונגאניטי קו נוזיר  
אי דיקספואיס קו קריאטורה .

«אה לה טוררי, אדילאטער, ונארצ'!» קו-  
ונאדו איז.

אי איז סאלזיי די סו קאזה אלה קאצ'י-  
רה דיבוס סולדאדוס.

«אי, ונאונה, ונירה קואטנו פאפה איס  
אירעונו, קונו איז קאנינה צואינו. אי איז סי  
צה אלוהה איז צה אה לה טוררי אי איז צה  
אה צירבוס אלוס קולוביליס.

לה נאדרי דיזולאדה יאנו אה סו קריא-  
טורה אי לה אבראסן אפריטאדאניטי.

§ § §

להה אוערה דינאמיאמה, לה פוצרי נאד-

די טואיצו צדואירו! . . .

אירה פואדי סיר איל איירי? . . . נון . . .  
אירה ג'ינטי קי סי אסיקאלאצ'אן, אונה צוס פו-  
אירטי סי אזו סינטיר :

«אלז נוננזי דיל גראדי זייראל, אצ'ריד!»  
= פאפה, סון סולדאדוס, דיט'אוי, דיט'א-  
וי, יי צו אירלונס אינטראר. אינייה קורייו  
ציאלאניטי פארה לה פוארעה, לה אצ'רייו איז-  
עירלאונטי אין גריטאנדו :

«אינטראד, אינטראד! . . . פאפה פאפה,  
סון גריטאדירוס (אונה קאטיגוריאה די סול-  
דאדוס).

לוק סולדאדוס אינטרארון, לה ארונה אל  
אוננזו; איז אופסייר סאלדו, איז קולוביל  
אין פייס הינדיו איז סאלדו. סו פוצ'רה ונו-  
ז'ר, איטניה פאלדה, סירקה די איז, איס-  
קונדיאה קואטנו פדיאה סו עריסטיה. לה

רי נו פודו ליצאטארסי דילם קאמוס, לם אי-  
 נוקיין לם אציהא רינדווי האוינה לם ג'יקה  
 אכיל ריסיציון איל אורדין די איר גוגאר א-  
 פוארה די לם קאום פוד נו דיסטורצאר אה  
 סו נאדרי, אין נו קי איסטאצא גוגאנדו או-  
 נה אדיאה לי פאסו איצייס פינסו קי סיריאה  
 בואטו די איר אצזאר אה סו פאררי ד נו  
 קי סו איסטאצא פאסאנדו אין קאום ניינטיק  
 סו אצקניסיס אי איצייס פארעיון אין קוריני-  
 זו פארה לם נוכרי .

□□

אונה אורה דיספואיס די אגיו די קו-  
 נוכל לם קרעי נארייאל איהא אריקוידה  
 דילאטרי די גראדי זיכראל.  
 "מוזערוס, ליס דינאליעווס, דיטו איל גו-

אי, די אסקהיר אה אונו די אינערי איצייס  
 קי נואיריאה אין גוגאר די טודוס, ונה אי-  
 ליזס ריפוחן די ריסיפידרי .  
 לם פייגורה די קראנצואיל קי איסקריסיו.  
 "גוה איצייס נו דיצין טודוס נוכרי, די-  
 בואלדוס אה "אנאד, קונטיטואו איל, ויערי-  
 נוס אין איסטא קאנאדה די אאי, אונו אלא-  
 דו דיל אוערו, לם פייגורה פארה לם פאררי,  
 לאס נאטוס אין לם איסטאדה, אי דאניד  
 אציו קואנדו איסטארטן פרוטוס .  
 קדארו קולו, איל סו אינדיו אין אונס  
 טריסטס פינסירייס, איל איהא דזיספירארו  
 די צירסי אולציגארו די איר אומיקטיע [א-  
 זי נאטאר] אה נו עיטוס אונו די איסטוס 3  
 צאנורחוס אופיצייסיס, נה איל נו פודיאה נא-  
 דה, איל לייס אציהא אינו טודו נו קי איהא

אונה סוכריה אדולפן לה קארה איסקורה  
 די קראוויאלי.  
 קונו ! קונטינאל לה קריטורה, נו צום  
 איסטאל אקורדאלדו ? ונה יין נו ווי אולדי  
 די צום !  
 — כיי ווי צו אולדיאר טונק די עי,  
 קירידה נינייה אי יין עיי דו ווי פאלצארה,  
 צאונס אה סיר סיינפרי אויגוס.  
 — סי, קי שיאה, ליי אקסיפנו, ונה ווי  
 צאש אה קונאר אין צואיטרוס בראקוס קי-  
 ונו נו אי ווי פאשה.  
 — קון פלאזיר, אי אנסי יין ווי צו אקד-  
 האר די ווי גיקה איזיקה, קולנדו עיניאה עו  
 איראד, אי קי אירא גראסייחה קולטנו עי,  
 קי איב דיין עי צינדגה פור איטני דולקי  
 היקורדו.  
 — צום לה אנאצאש, ווננו ווננו אה צו-

פויצלי, סין וואקאר אינעראוינעני אה לאס  
 לייס, אלס קוללס איב פרופיין דיציה סן-  
 טוויטיסי אין צוואקאר אה סאלצאר דוס  
 דיטוס קונדאלדוס.  
 קוצעו איב סי אינדריגו אי קונאלדו :  
 « עראלדוני אקי לה פריערה קריטורה  
 קי פאסארה דיאלטערי דינה פואירטה, »  
 איב אונצרי צולטנו קאזי דיציקטה עינינדו  
 פור לה וואנו אה גיקה אנויל. אינייה סי א-  
 דיאלטנו ציאלווינעני צירסו איב קאשו דיב איס-  
 עארד אי סין ווננו פינאר אינייה סי לי-  
 ציו אין לוס גייטויס (פיינאס) אין דינדולדו:  
 « יין ליייה צום קוטסקו וויי צואינו, סיניור  
 צום קוש איב גראדי זיניאל, יין צום עינגו  
 ציטנו ווננאלס ציוס פאסאר דיאלטערי די נו-  
 איטערה קאה. עודוס סי איסטאטאלאן אי  
 סי עראלצאן, ונה יין נו ווי איסטאטני. »

סולדאדוס! סולדאדוס! גראדוי, זיניראל,

יין קירו צירלוקס!

— עו זום צאס אה ציר, וני קירידה, ונה

וואס דיקספוליס, אהרה וני צאס אזיר אונה

קוויסיין (חינויט).

אין אקיל וווינטנו, און אויפטייר אינערו,

סאלודו ונילעאדיאניטי אין דיזינדו: «אי

זייט איסטאן האי» אז סי ריטיר.

קראנצאליב זי דיין אה אלז עריס זיליאס

די סירה, דום זלאנקאס אי אונה קורולאה,

זה זילייה קולוראה איצה דיזיינאר קואל די

זום עריס קולומזיס דיציהה ווריר.

«או! קואטנו אירנוזה קי איסטנה איסטנה

קולוראה! סי איסקלאנו זה זיקה, שארה

וני איס?

— עו, וני איה. ריקספודיו איל זיניראל קון

אונה קאהה עריסטוי. אלזיטטה איל צודרי די

איסטנה איוקה? וני פאפה, סאלזיס, וני א-  
וניה וויי ווולנו.

— או! סי, יין זה אונאצה די עודו וני

קוראסון, אילייה אירה וני אידולו, אילייה קי

וואלדאצה אי יין סייונפרי זה איסקוואלצה.

— אהרה, יין צום אנו ווולנו, וני קיריט

אבראסאר?

— סיגוראניטי אי יין עי צו אבראסאר 2

זייט ונינו, נה, איסטני זיו איס פארה עי

אי איסטני סיגורדו זיו איס פור אילייה, עו

זה ריפרימיטאלס אין וניס אהום אי אכסי עו-

דו לו קי וני צאס אה קוואלדאר יין עי לו

צו אייר.

זה זיקה וויי אלזירי די איסטנה פרוניטנה

סי וניטיי אה דאר פאלנואס. קודענו אלייה

סי דיטולו אי וניטינדו אואירן, אילייה גריטו

אין סינטינדו עלאייר צוראואן.

ראן אין שייס אי קין ווייזאכסין אלייט סי  
דיטווא, דיספוליס סו פייגורה סי אקלארו א-  
ליגרייניטי .

— «אי ! ווא, סי דיטו אלייט, פאפה טלאו-  
צין איסטטה אאי, יו נו ריקוטסקו דילה איס-  
פאלדה, אה, איס אה איז קי יו לי צו אה  
דאר לה וואס וויאור צילייט, לה קולוראדה .

קי אליגריאה ?  
אי קורינדו פאלה נוס פרייזיניוס, אי-  
לייט ווייניי ללס צילייאס אין ללס וואנוס א-  
צייטראס; דיספוליס אלייט סי אריצאלו אי-  
טרי נוס צראסק די סו פאלרי, אי קונרי-  
אינדוסקי אלייט לי דיטו :

'פאפה, פאפה, ווירט נו קי טייניס אין  
לה וואנו, יו עי איסקווי פאלה עי לה וואס  
וויאור .

סו פאלרי וויא אונה אולדה סווארי איז

איסטעי פירדי קי איסקוואי אונה פואריטה א-  
צייטטה, עו צלס אה ציר אין לה אונטה קא-  
וואריטטה טריס פירסוואלס עיניינדו לה קאלה  
פאלה לה פאלרי, ללס וואנוס אין לה איס-  
פאלדה, אלייניוס עיניין קאלה אונט, לה אונה  
וואנו אצייטטה, עו צלס אה דארליס אה קא-  
דה אונט אונט די איסטאס צילייאס אי דיס-  
פואיס עו צלס אה ריטורנאל קירקה די ווי .

אליז דיספאריסיין דיעראס דיל פירדי,  
קרוציאלי, קידאלדו סונו סי דיטו : « דיין  
סאצי סווארי קין צה קאלרי איז איסקווייני-  
עו די איסטעי איטוקיטעי וויסאלירו קי איז ווי  
אינציאלי. קי סו סלמטה צינאטאל קיאה אוגל ! »

לה קריאטורה דיטו קאלרי דיעראס די אי-  
ליט איז פירדי, איטאקאטאלה אין פייניירו פור  
לה ווידייט איסקווידאל די איסטטה קאנאריטטה  
אונדי נוס סולאלדוס אי נוס פרייזיניוס אי-

פרזינטי די נואירעני, קי סו איזט לי איזט  
 סין קאלירטו, אי איז קאלירטו אה גיטלייט,  
 טוונט אה אזויז אין סין בראסקו אי סי וני-  
 טייט אה יודאל קון סיייוסקו. לוס סולדאדוס  
 לוס אויפטייריט, אי וניונו לוס פרזינטיטוס,  
 טיטטינגוס די איטנה טייריזי טראזידיאה אוי-  
 די אונט אזיקה קיידה פינטאלדו אזיר פלא-  
 זיר אה סו פארט קי אילייה קיירנטייה נו  
 קורדאה אה נואירעני, נו שודיייון, איזייט  
 טאלטייז, דייטייר סוס לאגרינוואס.  
 דיספואס די אונט קוונטוס ויטווס, איז  
 אויפטייר קי אירט די גומארייט, סי אדילט-  
 טו קון ריגריטו צירטו סו פריייוניטו אי טו-  
 קאלדולי איז אונדוו זי דייט:  
 איטטו וני אזי נופוט פיט, קולדולי, ונה  
 וני דוציר וני אוצניגה...  
 קולטו דומקי? דייטו לה קריטורה,

טו וני דיספלאזי.  
 וואונט איטנה וואלה אי וני צייט שוד צוטקאר-  
 נו אי טראזיטו קון וני.  
 אי און דיייונדו איטטו איזייט סי סויזי  
 אין לה איטפאלדה די סו פארט, זי וניטיי  
 לוס וואזיקוס אל קולאזי:  
 איידי, צאנוס פאפה, קונטיטוא איזייט.  
 וני שוצירט קריטורה, צאטי, דייטוי,  
 וני קאל קי וני צאייגה קון איזייט.  
 לה קריטורה סי אזאזי, קוריי פארט איז  
 אויפטייר אי הארצאלדו קון איז פי, רייטו  
 קון ראצייט:  
 צוס דייט קי וני וואונט איטנה וואלה,  
 סיטטיטיט, דייטאלו אל פאפה קי צינגה...  
 וני נו קייו.

ונה ציינדו קי איז אויפסייך נו קיריאה איס-  
 קונזלעה, אונז אידיאה זי פאסן פור פון ווי-  
 אוליו, אי קוריינדו קונו איז לינאנשאגו אי-  
 לויס סאליו די לה קאונארעס; און סיגונדו  
 דיספואיס אינזייט זונטאנז ערלענדו אה קראנ-  
 צואיז פור לה וואנו. אנה צייטנה די איסטי  
 אונזרי טירינזלי עוודס סי לינאנטארון, זום  
 אויפסיידיס סאלודארון קון קום איספאלאס אי  
 זום קולדארזוס פריזינטארון זאס ארנאס.  
 סיניור, ווי ווארי איסטה וואלה, יין צי-  
 ני אה זונקאר אה ווי כאפה ונה חיליוס סי  
 נו קירין יינאר, דיעינדילזום, זום רונו. «  
 און גרינו די איסקלאוסיין קאליו דינה  
 זוקה דיל גראדי זינדיל.  
 איסטי איס עו פאדרי, ווי קריטורה?  
 סייענאונטי קי איסטי איס ווי פאפה  
 אי איס פור איסנו קי ליו זי אפארטי לה

וואס וויזור זילויס, לה קולוראה, פורקי ליו  
 רו אנו עאטנו! ...  
 קאלו אזיר, ווי דיין, איסקלאנו קראנו-  
 צואיל.  
 איל, דיספאסיקסאדה אי יוראנדו אפ-  
 ליענו וואס לה וואנו דיל גראדי זינדיל אין  
 דיזינדילי:  
 קאלו קי דישיס אה פאפה אה קי צינגה  
 קון ווי, קונו אינדאגורה עו נו ווי דאטיס עו  
 פאלערה די אזיר עוודס וניס קונאנדוס, פור-  
 קי דונקי אין לה פריעיה קחה קי יין עי  
 דינאנדו עו נו ווי איסקולאס?  
 אה איספאס פאלעראס אונז גראדי א-  
 ליגריאה אקלארו לה פייזיונייה די קראנזו-  
 איז אי וניעיינדו לה וואנו קוצרי לה קאליס  
 דינה ציקה:  
 קי איז דיין סיאה אנהארדו, דינו איז,

סאלה די פאסאטיינען  
 און פולכוי גודיין קי נו קופו איסקריציר  
 און פולכוי גודיין קי נו קופו איסקריציר  
 קי נורייין אי קואדו לז ערשטן דילאטרי דיי  
 צית דין די אריצט, זי פואירן נילדאלדו ערוס  
 לוס פיקארוס קי איז אין איל נומדו די אצטוי  
 סצרי ערוו איל ריסקונדיז קי טון אים צירדאד  
 שרידינטי, קונו שואדיס דזיר קי נו אים  
 צירדאד, קואדו איל פרוקול איסטה אפירענא  
 דו די עו שוכיי קי נו אפירענא קאדה טול  
 קואדו עי דורעיאס.  
 פולכוי, נו אים זי איסטו צירדאד. יז נו סו-  
 פי איסקריציר אין איל נומדו די אצטו.  
 איל פריידינטי סי קידו ניראלדו קון קוס קי-  
 ליגאס דיינדוליס, איסטה פירסונה עייני ראוול  
 אי פור איציי זי דירון און דוקווינטו אין סו  
 וואלן קי אים ליצרי די פיקאדו אי עייני אינטרא-

פור לז קי זיי נייטיו אין לז איראלה די א-  
 זרעי אונה טאלה פרונוטה, גראסיאס, או דיו  
 פודיחו, עו קוס זולינו אי עו קאלדירואל  
 אים סין קאלז, גראסיאס אטי טאנצין, ברא-  
 צה אי גראסיאה קריטורה קי זיי איטיק  
 אקוראל איסטה פרונוטה אי אדריסאלדוס  
 אלוס אופייטיים איל אגוטו:  
 איסקולאד איל קוואדו די איסטה קריטנו-  
 רה קונו פי פואירע יז פרופיין אי נייטיו  
 דייסטה אין ליצריאלד איל פריזוכיינו.  
 איל אים אינפריזינטאר

פין



דה פור טורחאס לאס פוארטאס אין לוס נוקא-  
ליס די אריצא , קואנדו צ'ינו דילאנטרי די לאס  
פוארטאס די גהיסס לו קיוו איז טען איגאר  
אל פוארטו. איז פולוויז אמוסטרו איז פאפיז  
פאפיז קי עייני דיל אלטו טרעכנאל איז טען  
לו אפאציו אי לו איגו אל פוארטו אי גרעטו, יין  
נו סי וינדאר ני איסקריצ'יר.

איז וידיקו זי ארנקה איז ווסטאגו

און וידיקאר קי עיניאה אונה אירנווה ווו-  
ז'ר, קואנדו צ'ינו אלס טאדרי אין קאה, זי דיטו  
אה סו איזיקה וואטינדי, צ'ין ווי איז אי דאני  
און ציו, לה איז לה ריסקונדי, נו ווי דיטו צי-  
זאר די עי, קיינדו ווי קריסי און ווסטאגו, פא-

דרי, צויה נו צ'יס קי ציו אה עו וואדרי אי נו  
זי קריסי ווסטאגו?  
וואטינדי, סאצ'יס פירק נו זי קריסי אה לה  
וואוה ווסטאגו, פורקי קאה דיה קואנדו עי  
צ'אס עו לה וואטינאה די קאה, צ'ייני איז וידי-  
קו----קון לה איספאה----סי איסקיה קון לה  
וואוה אין אונה קאואריעה אי זי ארנקה איז  
ווסטאגו קי זי קריסי קון עוס ציוס.

אונה צואיט פאלצ'רה די און צורלון  
און אונצרי פרוצ'י סי קאזו קון איה ווארי  
פרוצ'י. אה און צורלון קי סי עופאלה אין לוס  
קורסין זי דינאלארין: קון סון איסטוס קי  
איסטאן קאזאנדו? אי איז צורלון ריסקונדי:  
לה אונצרי אי לה סידי.

ליברריה א' אימפריאליה

אפרים מלמד

אין נואסטרע ליברריה קיטולדע אין איך-  
 גאט-צאלד עופאן אה נירקאר אירנוואס עלי-  
 תיות די קידע טראלדירוס דירקטאניטע די נוג-  
 דרס, דיצירקוס קארט--פוסטאלעס נאליפיקוס  
 פארע סאלדאר איל אביי נואיץ, עורו קורעי  
 די ליצרוס די צענזי צתים, הפילין, נחומ, קי-  
 אידאדיס דיצירקוס די עליתיות די קידע אי די  
 נאכה, פיענאס איג' אגני קי אונה גויי ריקה  
 קוליקסין די קונאנסקוס.  
 פור עודה קורעי די נאצורו די אינשערענר-  
 אה סי ארדיקסן אורדי נחומוס.

== (e) ==

## Ek 2. *Harper's Magazine* Çizimleri

### Ek 2.1. Anne, Baba ve Abby'nin Evdeki Çizimi



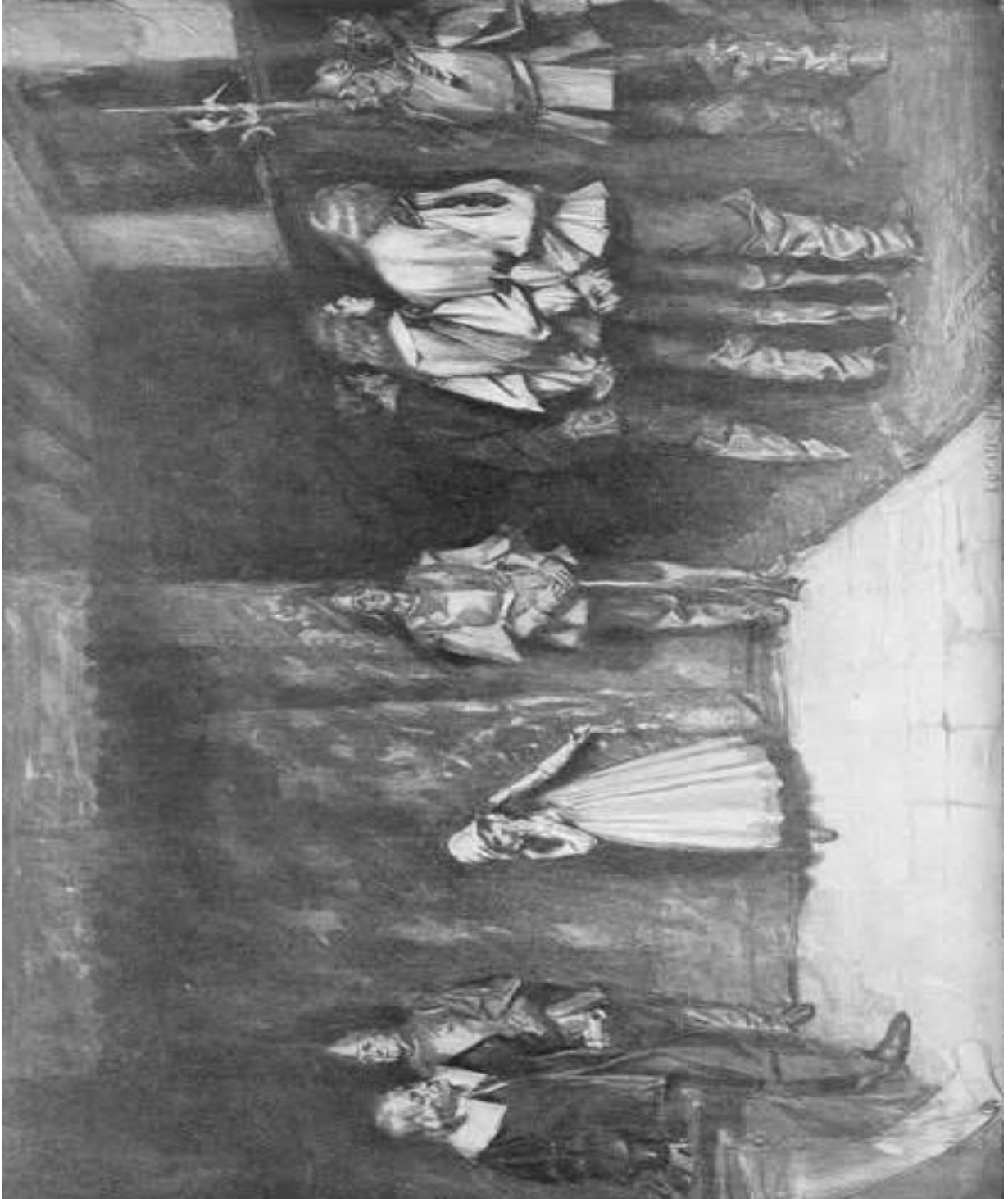
(Bu resim İngilizce kaynak metnin 1. Bölüm'ünde, kızın babasından bir hikâye anlatmasını istediği esnada dışarıdan gelen ayak seslerini duydukları bölümde verilmiştir.)

## Ek 2.2. Cromwell ve Abby'nin Çizimi



(Bu resim İngilizce kaynak metnin 2. Bölüm'ünde, Cromwell ve küçük kızın karşılaştıkları sırada aralarında geçen konuşmanın aktarıldığı bölümde verilmiştir.)

### Ek 2.3. İdam Edilecek Kişinin Seçildiği Anın Çizimi



(Bu resim İngilizce kaynak metnin 2. Bölüm'ünde üçüncü ve son resim olarak küçük kızın mühür mumlarını vermek için girdiği odayı göstermek için çizilmiştir.)

## ÖZET

Sefaradilerin genellikle dini içerikli ve bilgilendirici özelliklere sahip, okur kitlesi üzerinde öğretici bir model olmayı hedefleyen edebi eserleri uzun yıllar aynı çizgide devam etmiştir. Bu nedenle 19. yüzyılda batı edebiyatından yaptıkları çevirileri gerçekleştirene dek zengin bir edebi külliyata sahip olamamışlardır. Çeviri çalışmalarıyla birlikte pek çok yeni edebi türü de bünyesine katan Sefaradi Edebiyatı eserlerde işlenen izlekler ve konular bakımından da önemli bir yenilik yaşamıştır. Aşk, şefkat, acımasızlık gibi duygular barındıran eserleri okumayı yeğleyen okur kitlesine hitap etmek için çevrilen eserlerin çoğu bu konuları içermiştir. Bu eserlerden biri de 1909-1910'da Fransızcadan çevrilen *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* olmuştur.

Bu çalışma 19. ve 20. yüzyıllarda Fransızcadan Ladinoya çevrilmiş edebi eserlerin bilinen genel özelliklerini, dillerini, çeviri yöntemlerini, özgün metne sadık kalıp kalmama durumlarını ve çevirmenlerin yaklaşımlarını inceleyebilmek için yapılmıştır. Bu nedenle bahsi geçen hususların irdelenebilmesi ve bir kanıya varılabilmesi için *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* adlı eser ilk olarak Raşi harflerinden Latin harflerine dönüştürülmüş ardından Türkçeye çevrilmiş ve yaşanan olay aslı ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Çevirmenin kimliğini esere dahil etmediği, İngilizce özgün metinde yer alan bazı ifadelerin çeviri esnasında çıkarıldığı, okuyucunun anlamayacağı düşünülen yerlerde çevirmenin araç içinde açıklamalar yapmış olduğu bu inceleme sırasında göze çarpan temel unsurlar olmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Sefaradiler, Sefaradi Edebiyatı, Ladino, çeviri yazı, çeviri.

## ABSTRACT

The literary works of Sephardim, which were generally religious and informative and aimed to be an instructive model for the readership, continued in the same vein for many years. For this reason, they did not have a rich literary corpus until they translated western literature in the 19th century. Sephardic Literature, which has incorporated many new literary genres with its translation studies, has also experienced a significant innovation in terms of the themes and subjects covered in the works. Most of the works translated in order to appeal to the readership who prefer to read works with the themes of love, compassion and cruelty included these themes. One of these works was *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte*, which was translated from French in 1909-1910.

This study was conducted to examine the long-known general characteristics of literary works translated from French into Ladino in the 19th and 20th centuries, their languages, translation methods, whether they remain faithful to the original text, and the approaches of the translators. Therefore, in order to examine the aforementioned issues and reach a conclusion, the work titled *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* was first converted from Rashi letters to Ladino letters, then translated into Turkish, and the incident was compared with the original and examined. The main elements that stood out during this review were that the translator did not include his identity in the work, some expressions in the original English text were removed during translation and the translator made explanations in parentheses in places that were thought to be unintelligible to the reader.

**Keywords:** Sephardim, Sephardi Literature, Ladino, transcription, translation.

## RESUMEN

Las obras literarias creadas por los sefardíes, las cuales eran generalmente de carácter religioso e informativo, continuaron siendo un modelo instructivo para los lectores a quienes iban dirigidas durante muchos años. En su entonces, el corpus literario cultivado era pobre hasta que, en el siglo XIX, se comenzaron a traducir las creaciones literarias occidentales. Gracias a este hecho trascendente, la literatura sefardí no solo incorporó numerosos géneros literarios nuevos a sus estudios de traducción, sino que también experimentó una importante innovación en cuanto a las temáticas tratadas en las obras. La mayoría de las composiciones traducidas tenía por objetivo atraer a los lectores, por eso se prefirieron aquellas que trataban temas llamativos como el amor, la compasión y la crueldad. Un ejemplo de estas obras fue *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte*, la cual fue traducida del francés en 1909-1910.

Dicho lo anterior, el propósito de este trabajo fin de master es analizar los aspectos formales archisabidos de las obras literarias traducidas del francés al judeoespañol en los siglos XIX y XX. En aras de lograr este objetivo, se realiza un examen de las siguientes vertientes: el estilo lingüístico; la metodología de la traducción; la fidelidad al texto original; y el enfoque de los traductores. Así pues, para dilucidar las cuestiones mencionadas y en este sentido llegar a conclusiones contrastadas, previamente se ha tenido que transcribir la obra *Kondanado i salvado por su ija o La bilya de la muerte* de letras rashi a letras latinas. Luego, se ha traducido al turco y, finalmente, se ha realizado un estudio comparativo y crítico del texto ladino con el original.

**Palabras Claves:** Sefardíes, literatura sefardí, ladino, transcripción, traducción.